

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slekthistorielag

Nr. 1 - 2022

32. årgang

Apoteker Caspar Rumis portrett innsatt i en ungarsk apotekerkrugke.
I bakgrunnen: tegning av inventaret fra Løveapoteket i Bergen rundt 1830.
Fotomontasje av Lars Sandnes.

Nr. 1 - 2022

Innholdsfortegnelse

Side

3	Fra redaksjonen
4	Sten Høyendahl Da blodgangen herjet i Hole og Tyristrand
10	Lars Sandnes Historien som gravstøtten gjemmer
27	May B. Odden Ole og Karen Sophie - barn utenfor ekteskap for 150 år siden
39	Else Marie Eriksen Truls Olsen og hans kone Mari Andersdatter på Helgerud
44	Ragnvald Lien og Amund Gulsvik Husmannsplasser under Pukerud og Hovland i Lunder på 1800-tallet
57	Nils Elsrud Tørharden-slekta 1.0
60	Sten Høyendahl Dina Thorsen fra Tyristrand - eventyrinformant for Asbjørnsen
64	Sten Høyendahl Johann Nicolaus Locke - fra Arnstadt i Thüringen til Hamnor i Hole
68	Sten Høyendahl Om Jonas Ramus og Iver Wiel - omtale av Anne Eriksens bok <i>Livets læremester</i>
69	Årsberetning 2020-21 og resultatregnskap pr 31. desember 2021
70	Årsmøtoreferat av 15. februar 2022
71	Vedtekter for Ringerike Slektshistorielag (etter endringer)
72	Da Pommernsmeden satte knyttneven foran Solberg på Stein - av Jon Guldals opptegnelser
26	Den Norske Rigstidende, 12. juli 1835 (om en uærlig livsslave)
43	Om Tarald Solbergs barnebarn (nye opplysninger fra Ole E. Yttri)
56	«Humøret er jo op og ned» (utdrag av brev av 14. september 1876 fra Moltke Moe i Kristiansand til Ole Engebretsen Moe)
63	Fra kirkebøkene
67	Den Norske Rigstidende, 11. juli 1847 (utdrag av pastor C. U. Sundts dikt <i>Den 7de Juli 1847</i>)

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

32. årgang

Redaksjon

Nils Elsrud

Sten Høyendahl

Ole E. Yttri

Marte Inger Stubberud

(nettsideansvarlig)

Ringerike Slektshistorielag ble startet 7. februar 1985, og har rundt 200 medlemmer. Medlemskontingenten er kr 300 pr år. Medlemmene får tilsendt Hringariki to ganger i året, og det arrangeres jevnlig foredrag og kurs i Svenskestua på Ringerikes museum.

Laget disponerer lokaler på Veien gamle skole, og har der en samling av bøker og tidsskrift mv. Navnet Hringariki ble patentert i 2000.

Vår hjemmeside er:

<http://www.ringerike-slektshistorielag.com>

Medlemskap tegnes hos Nils Elsrud,
Paasche Aasens vei 26, 3514 Hønefoss.
Tlf. 915 66 980.

Artikler til Hringariki sendes: sten.hoyendahl@gmail.com

Postadresse: Sten Høyendahl, Hårumsbyen i Hole,
Vollgata 74, 3512 Hønefoss
Tlf. 902 09 842.

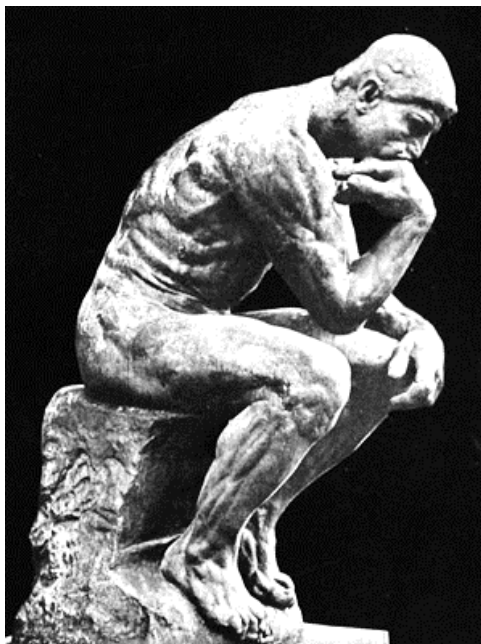
Forsiden:

”Furua” på jordet nedenfor Lore i Hole. Foto: Sten Høyendahl.

Baksiden:

Konservator Preben Johannessen sluttet 1. mars ved Ringerikes Museum, og Sten Høyendahl overrakte en liten erkjentlighet på slektshistorielagets årsmøte. Foto: Anne Karin Formodalen Tinding.

Fra redaksjonen

Koronaen er over (håper vi), skrev vi optimistisk i forrige nummer av bladet, men det viste seg altfor raskt at parentesen var på sin plass, og håpet brast tidlig. Nå er likevel samfunnet åpnet igjen. Slekthistorielaget har hatt sitt årsmøte, vårt første arrangement på to år, og Nils Elsrud samlet 29. mars femten deltakere i sitt kurs i slektsforskning. Livet går videre, men fortsatt er det uklart hvordan pandemien vil utvikle seg.

Atskillig verre var det nok i de såkalte gode, gamle dager. Voldsomme utbrudd av dysenteri, også kalt blodgang, fant sted mellom 1808 og 1813 i østlandsområdet. Enkeltmenneskers dødsårsak ble bare unntaksvis registrert på denne tiden, men sognepresten i Hole gjennomførte dette, og vi vet derfor at 109 mennesker i Hole og Tyristrand døde av denne sykdommen. Sten Høyendahl viser hvem som døde her og i hvilket område blodgangen slo ned som hardest. Tyristrand ble særlig hardt rammet.

Lars Sandnes forteller om slekten til den italienskættede Caspar Rumi som i 1877 kom til Hønefoss og overtok Ringerikes Apothek. Familien Rumi ble snart velkjent i byen, men apotekeren døde allerede i 1909, 60 år gammel, og hans etterlatte flyttet snart til hovedstaden. Artikkelforfatteren overtok selv i 1988 samme apotek, som riktignok da hadde byttet navn til Apoteket Løven.

May B. Odden forteller om Ole og Karen Sophie, et par i Haug som midt på 1800-tallet

fikk problemer med tidens strenge seksuallovgivning. Hun har gått til de skriftlige kildene: forhørs-, ekstrarets- og domsprotokoller, og vi skal se at disse rettsreferatene langt fra er tørre og kjedelige. Ved å lese disse får vi godt kjennskap til tidens mennesker og det samfunnet de levde i.

Else Marie Eriksen har fra sine slektsopptegetninger funnet ekteparet Truls Olsen og Mari Andersdatter, som tidlig på 1800-tallet brukte Helgerud i Heradsbygda. Helgerud var farsgården til Truls, men han var en urolig sjel som drev mye med kjøp og salg av eiendom, og familien bodde både i Skoger og Eiker før de flyttet tilbake til hjemtraktene. Truls døde da også på Grønland i hovedstaden.

Ragnvald Lien og Amund Gulsvik tok i forrige nummer av bladet for seg husmannsplasene under Pukerud og Hovland i Soknedalen på 1700-tallet, og følger nå opp med folkene på de samme plassene på 1800-tallet, en tid da husmannsvesenet var i sterk vekst. Dette er et godt tilskudd til lokalhistorien i en kommune som ikke har sett seg råd til å utgi en gårdshistorie.

Nils Elsrud tar for seg ekteparet Thor Thorstensen og Olia Gudbrandsdatter, de første i Tørharden-slekta som etter sigende skal være den største slekta i Ådalen. I de kommende numrene av bladet vil han se på deres mange etterkommere.

I motsetning til Jørgen Moe sluttet aldri Peter Christen Asbjørnsen å samle inn eventyr, og så sent som i 1876 utga han en ny samling. En av hans viktigste informanter var Dina Thorsen, en kvinne fra Västerbotten nord i Sverige som viser seg å være identisk med Mariane Randine Thorsdatter fra Tyristrand. Sten Høyendahl har fulgt henne opp gjennom 1800-tallet, og påpeker at Dina hadde fått det meste fra sin mor, Inger Gulbrandsdatter på Kolbjørnrud, som nok var den opprinnelige eventyrfortellersken.

Sten Høyendahl skrev så tidlig som i *Hringariki* nr 2/2007 om Johann Nicolaus Locke, som i 1750-årene brukte Nordre Hamnor på Røyse. Hans herkomst var den gang ukjent, men senere er det kommet for dagen at han i begynnelsen av 1720-årene kom fra Arnstadt i Thüringen til Aker, og det er nå funnet atskillig mer om hans slekt og livsløp.

Da blodgangen herjet i Hole og Tyristrand

Utbrudd av dysenteri førte til høy dødelighet i Norge på 1700- og 1800-tallet. Sykdommen som tidligere ble kalt blodgang utmerket seg med sterk diaré som smittet ved overføring av tarmbakterier, og som mellom 1808 og 1813 førte til døden for et stort antall mennesker i østlandsområdet.

av Sten Høyendahl

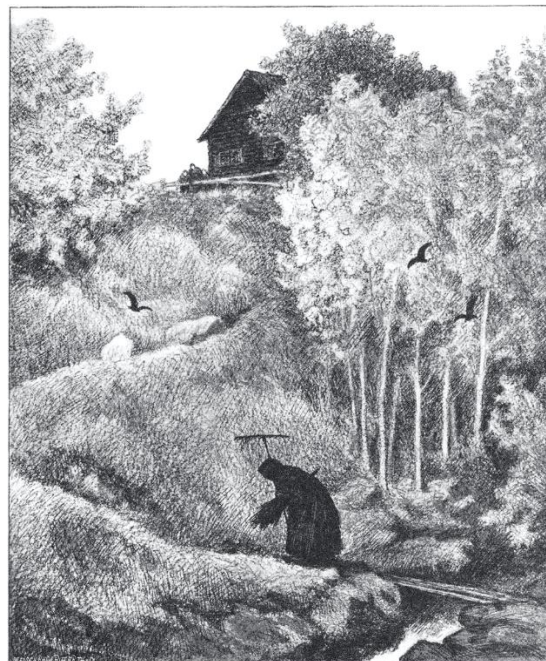
I 1816 ble sogneprestene i Akershus stift pålagt å sende inn utskrifter av kirkebøkene for årene 1801-15 og angi dødsårsaker, særlig med vekt på epidemier. Presten i Norderhov oppga blodgang som viktigste dødsårsak i årene 1808-10, mens Hole-presten i 1808 rapporterte om nervefeber (tidens betegnelse for tyfus) og blodgang i 1809, 1812 og 1813. Oppgaver over hvor mange som døde av de ulike sykdommene ble ikke etterspurt, og det ville da også vært problematisk ettersom bare noen få prester hadde oppgitt dødsårsaker i kirkebøkene. Hole står i en særstilling ettersom dødsårsaker mellom 1808 og 1813 her ble inntatt i begravelseslistene, men ikke i noen av de omliggende prestegjeldene.

Om sykdomsbegreper

Sølvi Sogner tok i 1976 doktorgraden på en historisk demografisk studie av østlandsområdet i 1700-årene, men gjorde seg også sine refleksjoner om epidemiene i begynnelsen av 1800-tallet, der hun blant annet målte overskuddet av døde for hvert enkelt år i forhold til antall fødte. Utgangspunktet var her sogneprestenes kirkebokutskrifter fra 1801-15.

Men hvor mye kan man stole på prestenes angivelse av dødsårsaker? Dysenteri-mikroben ble først funnet i 1898, og sykdommen lar seg lett forveksle med alvorlige tarmkatarrer der symptomene nærmest er identiske. Mange prester har opp gjennom årene brukt blodgang som fellesbegrep for flere sykdommer, og historikere har ofte vært skeptiske til de geistliges diagnoser.

Se særlig Sølvi Sogners avhandling, kapittel VII "Dødelighetskriser. Sult eller sykdom" (s. 104-120) med noter (s. 150-156) og prestenes angivelse av dødsårsaker (s. 239).

Pesta kommer. Tegning av Th. Kittelsen.

Sogneprestene i Hole og Gran vek i 1801 fra det normale da de hevdet at de mange dødsfallene dette året skyldtes hungersnød, mens prestene i nabosognene oppga kopper som hovedårsak. I 1823 hevdet presten i Norderhov at hunger var vanligste dødsårsak, mens prestene i Hole, Jevnaker og andre omliggende prestegjeld kunne fortelle om blodgang. Sølvi Sogner avviser ikke at hungerspøkelset kan ha vært til stede i disse årene, men er svært skeptisk til at dette har utgjort noen vesentlig andel i den totale dødeligheten. Hun antyder at enkelte prester bevisst kan ha rapportert om hunger for å feste oppmerksomheten på nød som muligens noen ansvarlige kunne lastes for. Det hadde lenge vært vanlig å sette inn offentlige tiltak for å forhindre matmangel.

Norge var i krig med Sverige fra 1807 til 1814, og troppebevegelser og overfylte militærleire bidro til at sykdommer som dysenteri og tyfus spredte seg raskt. Mye smitte i østlandsområdet kan ha fulgt med hjemvendte militære. I Hole er imidlertid bare et fåtall av de avdøde mennene i vernepliktig alder, og ingen av dem oppgis å ha vært soldater.

1808 1809 1810 1811 1812 1813 1814

Totale dødsfall i Hole	59	101	56	51	60	96	48
Dødsfall med angitt sykdomsårsak	25	51	4	8	-	45	-
Blodgang	9	46	2	8	-	44	-
Nervefeber/nervesykdom	6	-	2	-	-	-	-
Tæring	2	3	-	-	-	-	-
Kikhoste, hoste	2	-	-	-	-	1	-
Meslinger	2	-	-	-	-	-	-
Forkjølelse	1	-	-	-	-	-	-
Orm	1	1	-	-	-	-	-
Slag	1	-	-	-	-	-	-
Hevelse	1	-	-	-	-	-	-
Kopper	-	1	-	-	-	-	-

Statistikk hentet fra begravelseslistene 1808-14 i Hole.

Man vil også se på forholdene i Norderhov, der dødsårsaker ikke er innført i kirkeboken, men sognepresten har i ettertid oppgitt årene 1808-10 som en periode da blodgangen herjet som verst. Og 1813 har han merkelig nok ikke nevnt! Man må undres om det virkelig kan ha vært så store lokale forskjeller mellom to nabosogn.

Antall dødsfall i Norderhov i tidsrommet 1808-14 noteres her for hvert år, og det gjøres

sammenlikninger basert på folketallet i de to prestegjeldene. Det kan da - med alle mulige forbehold - være relevant å ta utgangspunkt i folketellingen 1801, som opererer med en folkemengde på 2499 i Hole og 6360 i Norderhov.

Folketallet i Hole og Tyristrand utgjorde følgelig dette året 39,2% sett i forhold til folketallet i Norderhov med Haug, Vikar og Lunder annekser.

	1808	1809	1810	1811	1812	1813	1814	Folkemengde 1801
Totale dødsfall Hole	59	101	56	51	60	96	48	2499
Totale dødsfall Norderhov	200	292	187	95	99	165	106	6360
Hole i forhold til Norderhov	29,5	34,6	29,9	53,7	60,6	58,2	45,2	39,2

Det begynte i Steinsfjerdings

I begravelseslistene for Hole er det i tidsrommet 1808-13 nedtegnet 109 tilfelle av blodgang, med 46 tilfelle i 1809 og 44 i 1813 som de klart høyeste toppene. Samme mann ser ut til å ha ført dødsfallene i kirkebøkene i en årrekke, trolig sogneprest Ulrik Frederik Kierulf som tiltrådte i 1792. Han begynner imidlertid ikke å skrive dødsårsaker før i slutten av 1807. I etterkant har han oppgitt nervefeber som viktigste dødsårsak i 1808, til tross for at denne sykdommen bare er angitt seks ganger dette året mot ni tilfelle av blodgang. Hele 25 personer av totalt 59 begravde er ellers dette året angitt med spesifisert dødsårsak av ulik art.

Det er i Steinsfjerdings vi i 1808 ser de første dødsfallene av blodgang. Det begynner på en av Selte-plassene under Sørsum der legdslemmet Elling Sjursen begraves 24. august, 40 år gammel. Neste i rekken er piken Ingeborg Taraldsdatter 12. september, også hun fra Selte. To uker senere begraves Marte Jakobsdatter under Mo i Steinsfjerdings, og hun etterlater seg ektemannen Hans Hansen, som Jørgen Moe

har gjort kjent for ettertiden som Hans grenadér. Av ni døde personer av blodgang i løpet av siste halvår er det tre smågutter fra Sørums-gårdene, men ingen fra Røyse. Tyristrand var som kjent den gang et anneks i Hole prestegjeld, men foreløpig er bare én av de døde herfra, den seksårige Hans Hermansen fra Skamarka som begraves i slutten av september.

I Norderhov er det notert 200 dødsfall i 1808, et forholdsvis noe større antall sett i forhold til 59 begravelser i Hole.

Det vonde året 1809

Året begynner med et nytt dødsfall i januar på Selte-plassene, og denne gangen er det den 25-årige ugifte piken Mari Persdatter. Noen dager senere er smitten også kommet til Røyse, der to sønner av husmannen Abraham Jensen på Tomta under Stadum dør av blodgang.

Etter dette ser smitten ut til å ha blitt borte, men i begynnelsen av september kommer den tilbake, og et stort antall mennesker avgår ved døden, bare unntaksvis av annet enn blodgang.

Sept. 27.	Engelst Normann? Skamaraan. Blodg -	(Gaar -
- 30.	Maud Elling Ellingsen Holstad Blodg	53 -
- 30.	Melander Forael Johansen Moen Alderom -	80.
- 30.	Anders Puntten Olofal -	Blodg - 1
- 30.	Anders Hansen Jober -	Blodg - 5.
Oct. 1.	Lovise Lars? Hvijsboen -	Blodg - 2 1/2
- 8.	Pige Gunnild Olo? Schjerdal Blodg -	52
- 9.	Maud Truls Ertehen Alderom.	80.
- 9.	Poul Hansen Jober. Blodg -	9.
- 15.	Sorgen Jonsen Storoen Blodg	7.
- -	Johannes Johnsen Storoen -	5.
- 15.	Gulbrand Jensen Leine. Blodg -	6 1/2
- 15.	Maud Ole Svendsen Wiiglyen Blodg.	64.
- 15.	Pige Barbro Skamaraan -	Blodg - 69.
- 20.	Eine Mallene Olo? Harnor Blodg -	75.
- 22.	Perte Johan? Paaecha fuh. Blodg	55.
- 29.	Karen Niels? Krogsund -	1 - 5.
- 7. 7.	Christen Halvorsen Praeber. 2 ^o -	70.
- 1. 2.	Christen Pedersen Smidgen 2 ^o -	54.
- 31.	Pige Perte Erichs? Soelberg -	16 -
Nov. 5.	Marte Mortens? Krogsund 2 ^o -	5.
- 8.	Sorsten Pedersen Syeld -	1 ^o - 6.
- 8.	Ole Pedersen Syeld -	2 ^o - 4.
- 8.	Gunnild Peders? Syeld -	1 ^o - 9.
- 8.	Lysland Henning Luth -	1 ^o - 62.
- 9.	Maud Erichs? Soelberg -	1 ^o - 50.
- 9.	Hans Erichsen Soelberg -	1 ^o - 8.
- 11.	Lysland Ragned Olo? Soelberg Alderom	74.

Tyristrand blir hardest rammet, der leilendingen Ole Persen Oppsal på Tyristrand mister fem småbarn i løpet av september. Smitten fortsetter i oktober og november, men dør så ut.

	Hole		Norderhov
	Døde	Av blodgang	Døde
Aug.	3	-	23
Sept.	18	16	61
Okt.	15	14	30
Nov.	13	10	32
Des.	7	3	11

Oversikt over døde høsten 1809.

Et flertall av de døde holder den første tiden til på Tyristrand, men mot slutten av året jevner det seg noe mer ut. Per Olsen Søndre Fjell på Røyse må 8. november begrave tre små barn, og tre uker senere dør også kona Marte Torstensdatter. Sett i forhold til folketallet er Tyristrand likevel verre utsatt enn hovedsognet, og flere familietragedier finner da også sted her: Selveierbonden Erik Tordsen Solberg og hans husmann Hans Olsen Jobekk legges i jorden sammen med flere av sine barn. Barn og unge er ellers i klart flertall i dødsstatistikkene.

I Norderhov er det særlig i september 1809 at dødstillene stiger sterkt, forholdsmessig langt mer enn i Hole. Åpenbart har smitten slått sterkt til denne måneden, men hverken hovedsognet eller anneksene skiller seg spesielt ut. Også i august er det langt flere begravelser i Norderhov, spesielt i hovedsognet, mens tallene for oktober og november er forholdsmessig jevne.

Smitte kommer og går

Året 1810 begynner i Hole med to unge jenter som dør av blodgang i januar, den ene av disse piken Kari Olsdatter på Håkenstad i Åsa som av en eller annen grunn gravlegges i Hole. Bare disse to oppgis døde av blodgang dette året, og antall døde totalt er bare 56 mot 101 i katastrofeåret 1809.

Det er da vanskelig å følge Sølvi Sogner når hun hevder at døden herjet først og verst i 1810 på Ringerike, men på den annen side ser vi et noe annerledes mønster i Norderhov der det i 1810 ble registrert 187 dødsfall mot bare 165 i

Nils Elsrud har i artikkelen «Epidemier i vårt distrikt», *Hringariki* nr 2/2010, gitt en omfattende oversikt over smittsomme sykdommer som på 1700- og 1800-tallet har rammet Ringerike. Han har sett på smitteepidemien som begynte i 1808, men bare i liten grad knyttet denne til enkeltpersoner. Han har også tatt for seg senere lokale epidemier.

kriseåret 1813. Dødstillene er her høye i første halvår, men stuper mot slutten av sommeren. I Norderhov er det et forholdsvis noe større antall begravelser sett i forhold til i Hole.

Smitten kommer tilbake til Hole medio august 1811, men denne gangen er det ikke flere enn åtte småbarn som dør, alle bosatt langt sør i prestegjeldet, de fleste på Utstranda. Utbruddet er over i slutten av september, da to små pikebarn fra Fjulsrud gravlegges.

Feilrapportering i 1812?

Det hevdes i presterapporten fra 1816 at blodgang hadde herjet i Hole i 1812, men dette året er ingen dødsårsaker oppført i kirkeboken, og ikke mer enn 60 dødsfall er notert. I Norderhov var det 99 dødsfall, noe under det normale. Både for 1811 og 1812 er det forholdsmessig et større antall begravelser i Hole enn i Norderhov.

Ellers har så godt som ingen av prestene i Akershus stift avmerket 1812 som noe kritisk år. Her må man rett og slett mistenke Holepresten for å ha notert i feil rubrikk på skjemaet.

1813 - et nytt katastrofeår

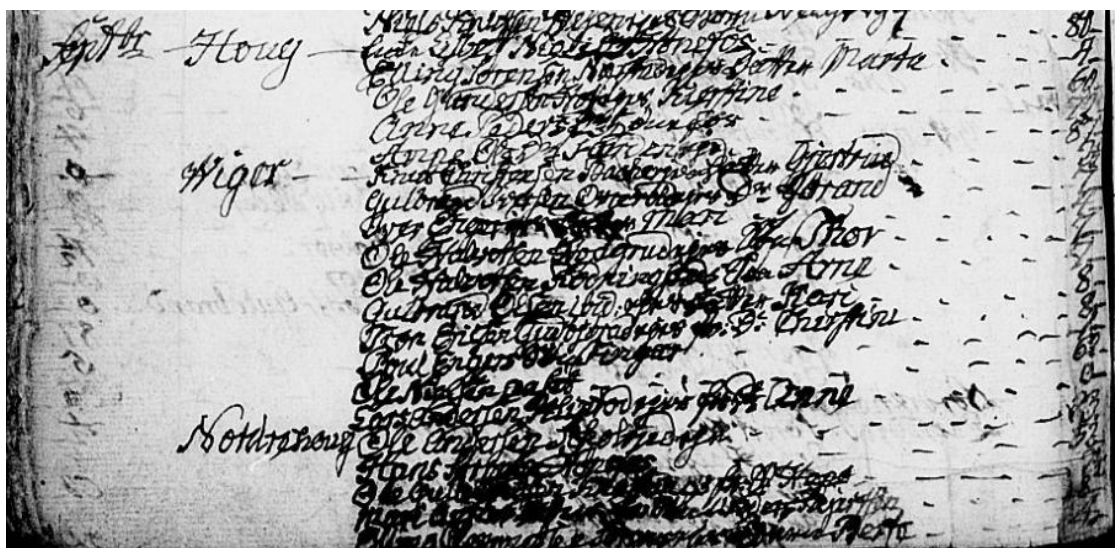
Smitten er for fullt tilbake på Tyristrand i begynnelsen av august 1813, da mange dør av blodgang, mest småbarn - beboerne på Hollerud og Heieren er mest utsatt. I slutten av måneden kommer sykdommen også til Holebygda, men fortsatt er ofrene på Tyristrand i klart flertall.

Utbruddet varer denne gangen noe kortere enn i 1809 - det slutter med den nyfødte Anders Knutsen som dør på en plass under Oppsal og begraves 10. oktober.

	Hole		Norderhov
	Døde	Av blodgang	Døde
Juli	6	-	9
August	33	25	19
Sept.	19	16	32
Okt.	5	3	20
Nov.	1	-	9

Oversikt over døde høsten 1813.

Som før nevnt har Norderhov-presten i ettertid ikke betegnet 1813 som et kritisk år, noe som utvilsomt er en feilvurdering selv om smitten trolig har rammet hardere i Hole. Her bryter den ut allerede i august, mens Norderhov først i september og dels i oktober har et høyt antall døde, først og fremst i hovedsognet og i Viken. Det forekommer her påfallende få dødsfall innen samme familie, i motsetning til i Hole der mange småsøsken begraves på samme dag.

Utsnitt av begravelseslistene for Norderhov i september 1809 da hele 61 mennesker døde, de fleste trolig av blodgang.

Oppsummering

Årene fra 1808 til 1813 er noen av de hardeste i landets historie med krig, blokade og pest. Det var i disse årene at Henrik Ibsen lot Terje Vigen ro til Danmark etter korn, og mange norske sjøfolk ble innbragt og satt i engelsk fangenskap. Hva smittsomme sykdommer angår har vi for østlandsområdet en verdifull kilde i sogneprestenes innberetninger fra 1816. Disse er dessverre ofte misvisende. Hole-presten bommer fullstendig på året 1812, og Norderhov-presten unnlater å betegne 1813 som kriseår.

Sykdommene lar seg i liten grad knytte til enkeltpersoner, da bare de færreste prestene hadde skrevet ned dødsårsaker i kirkebøkene. Hole var ett av de få unntakene, og står her i en

særstilling. Smitteutbruddene varte ikke lenge, og ettersom man kan se i hvilket tidsrom disse rammet Hole, kan man også til en viss grad gjøre seg sine refleksjoner om sykdomsutviklingen i nabosognet Norderhov.

Litteratur

Elsrud, Nils: Epidemier i vårt distrikt. *Hringariki* nr 2/2010, s. 12-18.

Moseng, Ole Georg: *Ansvar for undersåttenes helse 1603-1850. Det offentlige helsevesen i Norge 1603-2003*, bind I. Universitetsforlaget (Oslo 2020).

Sogner, Sølvi: *Folkevekst og flytting. En historisk demografisk studie i 1700-årenes Øst-Norge*. Universitetsforlaget (1976).

Døde 1808-13 av blodgang i Hole

1808

Menn, 20 år og eldre

Elling Sjursen Selte 24/8, 40 år, landevern

Gutter opp til 19 år

Anders Christensen Sørumsøie 25/9, 1½ år

Anders Olsen Sørumsøie 23/10, 4 år

Ellev Persen Sørumsøie 16/10, 11 år

Hans Hermansen Skamarka (Tyr) 29/9, 6 år

Kvinner, 20 år og eldre

Ingeborg Taraldsdatter Selte 12/9, 20 år, pike

Marte Jakobsdatter Mo i St.fj. 25/9, 47 år, kone

Jenter opp til 19 år

Jørgine Olsdatter Rytteraker 18/9, 1½ år

Lisbet Dagsdatter Koksrud 16/10, 4½ år

1809

Menn, 20 år og eldre

Christen Abrahamsen Tomta 19/1, 28 år

Christen Halvorsen Purkebakk 29/10, 70 år

Elling Ellingsen Hollerud (Tyr) 30/9, 53 år

Erik Tordsen Solberg (Tyr) 9/11, 50 år

Hans Borgersen Skjærdalen (Tyr), 21 år

Hans Olsen Jobekk (Tyr) 24/9, 40 år

Ole Svendsen Vikseie 15/10, 64 år

Per Knutsen Løkeneie 5/9, 64 år

Gutter opp til 19 år

Anders Hansen Jobekk (Tyr) 30/9, 1 år

Anders Knutsen Oppsal (Tyr) 30/9, 5 år

Christian Christiansen Solberg (Tyr) 10/9, 3 år

Christen Persen Kinnseie (Tyr) 29/10, 5 uker

Erik Olsen Oppsal (Tyr) 24/9, 11 år

Gudbrand Jensen Leine 15/10, 6½ år
Hans Eriksen Solberg (Tyr) 9/11, 8 år
Iver Persen Leine 27/9, 2 år
Jens Abrahamsen Tomta 19/1, 17 år
Johannes Jonsen Storøya 15/10, 5 år
Ole Persen Fjell 8/11, 4 år
Paal Hansen Jobekk (Tyr) 9/10, 9 år
Tomas Olsen Oppsal (Tyr) 3/9, 3 dager
Torger Jonsen Storøya 15/10, 7 år
Torsten Persen Fjell 8/11, 6 år

Kvinner, 20 år og eldre

Anne Jørgensdatter Dæli 19/12, 63 år, enke
Barbro Skamarka (Tyr) 15/10, 69 år, pike
Berte Johansdatter Pjåka (Tyr) 22/10, 55 år, enke
Gunhild Olsdatter Skjærdalen (Tyr) 8/10, 52 år, pike
Henrika Luth 8/11, 62 år, legdslem 1801: Ullem
Malene Olsdatter Hamnor 20/10, 75 år, enke
Mari Persdatter Selte 15/1, 25 år, pike
Marte Torstensdatter 26/11, 33 år,
Per Olsen Fjells kone

Jenter opp til 19 år

Berte Christensdatter Fegri (Tyr) 25/9, 18 år
Berte Eriksdatter Solberg (Tyr) 31/10, 16 år, pike
Gunhild Persdatter Fjell 8/11, 9 år
Ingeborg Hansdatter Frøyhov 10/9, 9 år
Ingeborg Hermansdatter Skamarka (Tyr) 27/9, 9 år
Kari Eriksdatter Solberg (Tyr) 17/11, 14 år
Kari Nilsdatter Kroksund 29/10, 5 år
Kirstine Olsdatter Oppsal (Tyr) 10/9, 6½ år
Lovise Larsdatter Hvitstøa 1/10, ½ år
Maren Hals (Tyr) 8/9, 3½ år 1801: Skjærdalen
Mari Christensdatter Gomneseie 26/12, 10 år
Maria Olsdatter Oppsal (Tyr) 3/9, 1½ dag
Maria Olsdatter Oppsal (Tyr) 10/9, 6½ år
Marte Mortensdatter Frognøya 5/11, 5 år
Pauline Christensdatter Gomnes 17/12, 18 år

1810

Kvinner, 20 år og eldre

Kari Olsdatter Håkenstad 26/1, 20 år

Jenter opp til 19 år

Anne Olsdatter Dæli 21/1, 19 år

1811

Gutter opp til 19 år

Anders Olsen Nes 27/8, ¼ år
Lars Olsen Nes 8/9, 1 år
Paal Christoffersen Nes 7/9, 3 år

Jenter opp til 19 år

Kari Eriksdatter Sundet 18/8, 3 år
Marte Andersdatter Fjulsrud 29/9, 14 dager
Marte Hansdatter Fekjær 1/9, 8 dager

Marte Helgesdatter Fjulsrud 29/9, 1½ år
Marte Nilsdatter Rørvika 1/9, 2½ år

1813

Menn, 20 år og eldre

Daniel Persen Gomnes 30/8, 58 år
Iver Paalsen Leineie 9/10, 77 år, enkemann
Jakob Larsen Hollerud (Tyr) 29/8, 69 år
Nils Hansen Borgeneie 3/10, 58 år
Ole Amundsen Kolkinn (Tyr) 16/9, 25 år
Ole Aslesen Pjåkaie (Tyr) 5/9, 20 år
Rasmus Jakobsen Moeie 29/8, 60 år

Gutter opp til 19 år

Anders Iversen Trompebråten u. Sundvollen
12/9, 14 år
Anders Knutsen Oppsaleie (Tyr) 10/10, 14 dager
Andreas Sørensen Bråten (Tyr) 12/9, 2 år
Christen Reiersen Hovineie (Tyr) 29/8, 5½ år
Christian Larsen Gårud (Tyr) 29/8, 3½ år
Christoffer Christiansen Solum (Tyr) 12/9, 7 år
Gudbrand Narvesen Heieren (Tyr) 8/8, 8½ år
Hans Christoffersen Frøyshoveie 5/9, 1 år
Jakob Nilsen Hamnor 30/8, 3 mdr
Johannes Olsen Haugseie (Tyr) 18/8, 1½ år
Johannes Olsen Helgelandseie 12/9, 5½ år
Jon Andersen Haugseie (Tyr) 22/8, 3½ år
Knut Olsen Gomnes 28/8, 18 år
Nils Andersen Bønsneseie 29/8, 3 uker
Ole Olsen Hårum 26/8, ½ år
Ole Torkelsen Støa (Tyr) 29/8, 14 dager
Tomas Abrahamsen Gomnes 28/8, 11 år

Kvinner, 20 år og eldre

Christense Engebretsdatter Hollerudeie (Tyr),
24 år, pike
Kari Christoffersdatter Kauserud (Tyr) 15/8, 56 år
Sara Abrahamsdatter Gomnes 10/9, 21 år

Jenter opp til 19 år

Anne Andersdatter Steinseie 26/9, 9 mdr
Anne Karine Olsdatter Solum (Tyr) 15/8, 6 år
Berte Amundsdatter Kolkinn (Tyr) 10/9, 19 år
Gunhild Andersdatter Nakkerud (Tyr) 19/9, 12 år
Inger Hansdatter Hollerudeie (Tyr) 8/8, 10 år
Inger Larsdatter Gårud (Tyr) 15/8, 10 år
Inger Olsdatter Hårum 26/8, 2 år
Karen Knutsdatter Oppsal (Tyr) 22/8, 3 år
Karen Larsdatter Gårud (Tyr) 15/8, 5 år
Karen Maria Mikkelsdatter Kauserud (Tyr)
13/8, 1½ år
Kari Christiansdatter Solum (Tyr) 12/9, 4 år
Kari Jakobsdatter Solum (Tyr) 10/9, 18 år
Kirstine Amundsdatter Kolkinn (Tyr) 10/9, 8 år
Maria Olsdatter Solum (Tyr) 16/9, 2 år
Sara Engebretsdatter Hollerud (Tyr) 1/8, 4 år
Sara Jensdatter Tajet 29/8, 5 år
Siri Johannesdatter Heiereneie (Tyr) 26/9, 7 mdr

Historien som gravstøtten gjemmer

Kirkegårder anser vi normalt for å være tause. Alle som er bragt hit, er ikke lenger blant oss. Her er vi alle like. Alle her har levd et liv - om enn ganske så forskjellige. Her hersker stillhet og ro.

av Lars Sandnes

Jeg har vanket en del på Ringerikes kirkegårder. For meg gir slik vandring en form for tilbakeblikk, men også et perspektiv på livet som man ikke får andre steder. Her er navn du kjenner igjen, skjebner du kjenner til og hendelser du blir minnet om. Du opplever en slags «fasit» på livet.

På nordsiden av Hønefoss kirke står en gravstein som på en forklarlig måte har interessert meg gjennom mange år. En gravstein som skiller seg ut fra mengden. Her ligger Apotheker Rumi og hans nærmeste familie. Jeg tviler på om det er noen på Hønefoss som nå kan fortelle noe om familien Rumi - til tross for både en systue og et spisested som bærer Rumi-navnet i dagens Hønefoss.

Ifølge Wikipedia var «den første Rumi» en dikter, jurist, mystiker og teolog som levde på 1200-tallet i områdene som i dag omfattes av Afghanistan og Tyrkia. Hvorfor iraneren som etablerte systuen og spisestedet tok i bruk Rumi-navnet, gjenstår å undersøke.

Familienavnet Rumi klinger ikke helt norsk i nordmenns ører. Så er det da heller ikke det, men italiensk. Jeg var ikke helt sikker på om jeg skulle gjøre en innsats for å finne ut hvem som tok med seg dette Rumi-navnet til nordiske breddegrader, men det slipper man når en så aktiv herremann som Alf R. Bjercke (1921-2011) selv er etterkommer etter italienske «Rumier». Eldre lesere får trolig nå assosiasjoner til «Maler'n til Bjercke». Og dét med rette. Alf R.

Det er ingen som lenger fester graven - ei heller noen som stiller den. Ringerike kirkelige fellesråd opplyser at graven er vernet fra 2006. Hvor lenge gravminnet får stå, blir vel da opp til Fellesrådet?

Kirkevergen i Ringerike kan heller ikke finne opplysninger om når dette gravminnet ble satt opp. Trolig er gravminnet fra tidligst 1909. Da dør apoteker Rumi plutselig - og fra før er apotekerens datter og apotekerens far gravlagt på kirkegården.

En sjekk av lignende gravminner på kirkegården viser at de fleste av denne type er oppsatt rundt 1920.

Bjercke var barnebarnet til den Alf som startet dette firmaet.

Bevilger du deg litt tid ved Rumi-gravstøtten, finner du lett syv navn. Studerer du fødselsårene, vil du skjønne at her ligger tre generasjoner: Ett sett besteforeldre, apoteker Rumi, hans kone og tre barn. Alle med familienavnet Rumi.

Og er du enig i dette, har du som meg oversett det fjerde barnet, Stephanus Rumi. Hans navn er inngravert på gravstøttens sokkelplate, helt ned mot grasrota. Han var ikke yngst, men den siste som døde av søsknene. Gravstøtten var «fulltegnet», og steinhoggeren måtte trolig gjøre et valg hva angår navneplassering.

Apotekerens besteforeldre

Bjercke fulgte sine slektstråder tilbake til Dongo, en liten, malerisk by i Nord-Italia, beliggende på nordsiden av den billedskjønne innsjøen Lago di Como. Han forteller at omkring midt på 1700-tallet begynte en liten strøm med italienere å slå seg ned i Christiania. I Dongo var det på denne tiden to Rumi-familier (som ikke var i slekt med hverandre) - og fra en av disse kom to brødre til Christiania: Stephanus Maria Nicolai (1772-1805) og den seks år yngre Gaspere Maria Natale (1778-1853). De ble begge kjøpmenn i Christiania.

Rumi-slekten som forlot lille Dongo i Nord-Italia, har nå nådd Christiania. Herfra skal vi følge den videre til Åsgårdstrand, Moss og Hønefoss, hvor vi etter hvert forankrer tråden i den omkring 110 år gamle gravstøtten på nordsiden av den nye Hønefoss kirke.

Den ene av de innvandrede Rumi-brødrene, Stephanus, gjorde som planlagt: Han etablerte seg med handelsvirksomhet i Christiania. Vi er nå på slutten av 1700-tallet. Og skal det bli en historie om familien Rumi, trenger han også en hustru. Det blir Maria Harris, datter av sjøkaptein og handelsmann Bo Nilsson Harris fra Larvik.

Bo Harris var ingen «smågutt». Han betegnes som «pirat», men han var «lisensiert». Det betydde at hans private fartøy med myndighetenes godkjennelse kunne angripe og kapre «fiendtlige» fartøy. Det kaltes kaperfart, men ble ikke ansett som sjørøveri, bare nesten. Kaperne var underlagt krigens lover. Utenlandske handelsskip langs Skagerakkysten var utsatt.

Her står Rumi-gravstøtten utenfor Hønefoss kirke.

Det er all grunn til å tro at herr Stephanus ektet en rimelig velstående brud - grunnet svigerfars inntektsbringende kaperfart! Kirkeboken viser at vielsen fant sted i Oslo domkirke i 1799, og at bruden var jomfru Maria - riktignok med Harris som etternavn.

Ekteskapet ble ikke langt. De rakk å få to døtre, Bolette og Stefana, før Stephanus døde i 1805.

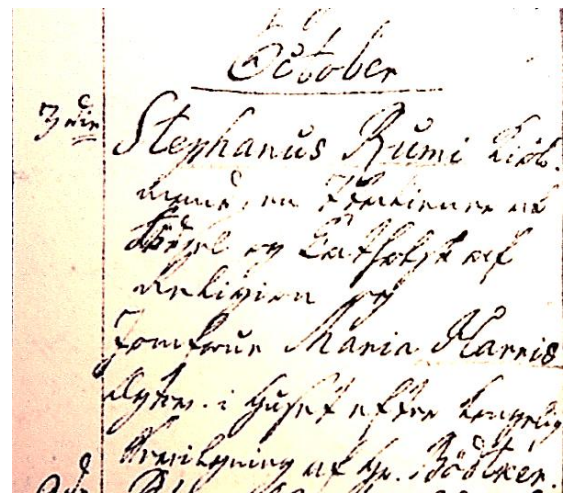
Maria Harris valgte å drive sin manns firma videre. Svogeren Gaspare, den andre Rumi-broren, var ansatt hos Stephanus som butikk-assistent. Han fikk dermed Maria som overordnet, men det varte ikke så lenge. Maria og Gaspare valgte etter hvert å gifte seg.

Handelshuset het Rumi & Kompagnie. Isenkramforretningen var å finne i Kirkegaden 17. Deres førstefødte døde tidlig. Så kom tre døtre, den yngste av dem var Friderikke Rumi, født i 1815.

Apotekerens foreldre

I 1817 fikk Maria og Gaspare endelig en sønn. Den 25. april blir han døpt Stephanus Nicolai Battista i Oslo domkirke. Halvsøster Bolette var en av fadderne, og dåpsbarnet fikk navnet til sin mors avdøde ektemann, Stephanus - fra landsbyen Dongo ved Lago di Como. Karen Harris var dåpsbarnets mormor.

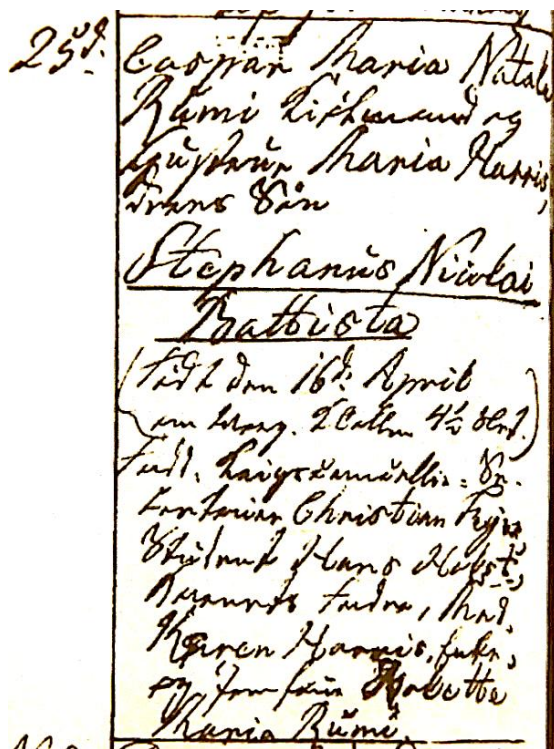
Døden kom tidlig på besøk etter at apoteker Caspar Rumi i 1877 flyttet til Hønefoss. Grav-

Fra kirkeboken i Oslo domkirke 3. oktober 1799:
Stephanus Rumi Kiöbmand, en Italiener af Födsel og
Catholsk af Religion och Jomfrue Maria Harris.
Ægtev. i Huset efter kongelig Bevilgning af Hr. Bødtker.
Folk av den «finere» klasse fikk ofte kongelig bevilgning
til å gifte seg i hjemmet. Da slapp de å inngå troløvelse.

støtten viser at den første som døde var hans lille datter Caroline Anna Stephanie i 1882, 2½ år gammel. Meslinger var dødsårsaken.

Kirkevergens kontor opplyser at det ikke alltid er samsvar mellom navnene på et gravminne og hvem som er gravlagt der. I 1893 dør apotekerens far og ble gravlagt på Hønefoss. Det er nettopp denne Stephanus Nicolai Battista vi ovenfor har døpt i Oslo domkirke.

Fra kirkeboken: Caspar Maria Natale Rumi Kiøbmand og Hustrue Maria Harris, deres Søn Stephanus Nicolai Battista født den 16de April om Morg. Klokken 4 ½ Slet. Fadd: Krigscancellie-Secretaire Christian Feyer, Student Hans Holst, Barnets Fader, Mad. Karen Harris, Enke, og Jomfrue Bolette Maria Rumi.

Stephanus Nicolai Battista Rumis livsløp byr etter hvert på overraskelser. På gravstøtten er hans tittel «Cand.», men i folketellingene ser vi hans korrekte tittel: Cand. theol. Men vi må anta at christianiagutten Stephanus Nicolai var en skoleflink elev. Han ble opptatt ved Christiania katedralskole i 1829 og begynte i 1. klasse i juli samme år, men i juli tre år senere melder han seg ut av 3. klasse. Hva årsaken til dette kan ha vært, vil nok forbli en familiehemmelighet.

Det vi kan konstatere, er at Stephanus Nicolai melder seg opp til eksamen året etter og avlegger eksamen som privatist. Det er lite som tyder på at den unge Stephanus var skoletrett. Han starter nå på et teologisk studium, og i 1843 avlegger han teologisk embetseksamen ved Universitetet i Christiania.

En betydningsfull begivenhet i Stephanus Nicolai sitt liv inntreffer 12. september 1847. Cand. theol. Stephanus vies i Vår frelsers kirke (nå Oslo domkirke) til sin brud: Bundtmakerdatter Josephine Caroline Werring. Ifølge kirkeboken har Stephanus Nicolai nå adresse Åsgårdstrand. Rolf Kristensen i Åsgårdstrand og om-

egn historielag opplyser at de nygifte ankom Åsgårdstrand ti dager etter bryllupet. Da hadde Rumi allerede besøkt stedet en gang året før, og også i august 1847. I Åsgårdstrand blir deres eneste barn, Caspar Fredrik Baptist Rumi født i august 1848 og døpt i Borre sogn samme høst.

Hva som gjør at den relativt nyutdannede teolog har bosatt seg i Åsgårdstrand, blir «kvalifisert» spekulasjoner. Sørenskriver Knut Spilling skriver at Rumi fikk en huslærerpost hos stedets store reder, Johan Wesmann. Rolf Kristensen mener det er mest sannsynlig at Rumi var skolelærer ved Åsgårdstrand almueskole. Det man er helt enig om, er at den nyutdannede teolog ikke var ankommet Åsgårdstrand for å forkynne Guds ord.

I 1850 finner vi et nytt spor etter Stephanus Nicolai - fortsatt i Åsgårdstrand. Han står fadder for skipsreder Johan Wesmanns sønn, Oluf, som døpes i desember dette året. Dette indikerer at Stephanus Rumi og skipsreder Wesmann har god kontakt. De var begge formuende og hørte til stedets rikeste. Rumis formue var ifølge ligningslistene satt til 3000 spesiedaler, kun overgått av Wesmanns formue på 8000 spesiedaler (Rolf Kristensen). Stephanus og hans Josephine Caroline er vel etablert på stedet - i eget hus, Bakkegaten 1.

Jeg har ikke klart å finne at den nyutdannede teologen noen gang var ansatt i en kirkelig stilling, ei heller i Åsgårdstrand. Det bekrefter historielaget. Rumis interesser går nå i en mer samfunnsorientert retning, og i løpet av kort tid er han innvalgt i kommunestyret og blir fra 1851 til 1853 medlem av formannskapet - de to siste årene som ordfører.

Et sikkert svar på hvorfor Caroline og Stephanus bosatte seg i Åsgårdstrand eksisterer ikke.

Jeg leker litt med følgende tanker: Stephanus sine foreldre var dedikerte forretningsmenn, og deres yrkesvalg var orientert mot «børs». Sønnens valg av studium viser at Stephanus orienterte seg i en annen retning - mot «katedralen». Men i løpet av årene på vestsiden av Oslofjorden - og trolig i god kontakt med skipsreder Wesmann - kan det virke som interessen for shipping er tent hos unge Rumi og at børsen til slutt «trumfer katedralen».

I desember 1847 velges Rumi inn som medlem av fattigkommisjonen i Åsgårdstrand. I formannskapsprotokollen benevnes han der som skolelærer.

Rumi ble valgt som ordfører i Åsgårdstrand i januar i 1852 og gjenvalgt året etter. Men allerede i mars 1853 ble det valgt ny ordfører, fordi han hadde flyttet fra stedet. Familien på tre drar nå over Oslofjorden og bosetter seg i Moss.

Hva Rumi bedrev sine første syv år i Moss, er uvisst. Kanskje var Rumi-familien usikre på om de skulle flytte? De solgte ikke huset sitt i Åsgårdstrand før i januar 1854.

Selv om kimen kunne vært lagt i Åsgårdstrand, mener Rolf Kristensen at det først var i Moss at de virkelige shipping-planene oppsto. Moss var en by med rike redertradisjoner, og her kom han i kontakt med miljøet. Men det virker som det først var ut på 1870-tallet at satsingen innen shipping virkelig tok av.

I «Moss bys historie 1700-1880» av Nils Johan Ringdal kan vi lese om Moss Sparebank - gjennom årtier et ganske så tilbakelelt bankforetak. Styret bestod i lang tid av seks styremedlemmer som alle kalte seg direktører. På «gulvet» jobbet kun én bokholder. Og i Ringdals bok kan vi lese om *Sparebanken med 6 direktører og 1 ansatt*. Men i 1860 ble det en forandring. Da fikk bankens bokholder forsterkninger i form av en nyansatt bankkasserer, nemlig Stephanus Nicolai Rumi. Her skulle han bli i hele 26 år.

I folketellingen 1865 finner vi Rumi igjen i Storgaden 10 i Moss - sammen med sin Caroline og deres sønn Caspar. I samme folketelling har Caspar imidlertid også en Christiania-adresse og tittel *skoledicipel*. Det kommer vi tilbake til.

Men vi legger merke til én forandring: I tillegg til bankkasserer-tittel har Stephanus også blitt «skipsreder»! En «touch» sjømannsblod hadde jo Stephanus med seg allerede fra fødselen av. Hans morfar bedrev jo kaperfart langs sørlandskysten.

Gaspere, far til Stephanus, døde i 1853. Han eide i mange år en blomstrende handelsbedrift i Christiania - i alle fall etter antall annonser å dømme. I perioder «bugner» det av annonser i hovedstadsavisene for Rumienes isenkramforretning i Kirkegaden. Det er ikke utenkelig at Stephanus kan ha arvet en betydelig sum etter sin far - og investert i shipping? Vi husker jo at Stephanus var formuende allerede da han flyttet til Åsgårdstrand.

Stephanus Nicolai Baptist Rumi (1817-1893).
Foto: Fra «ordførerveggen» i Åsgårdstrand.

Litt «kilent» må det også være å tenke på at det kanskje via arven har fulgt med litt penger fra morfar til Stephanus, larvikmannen Bo Nilsson Harris, kaperkapteinen. Vi leser i Moss Avis at «Rumi med partnere» omkring 1870 hadde fire-fem seilskuter, hvorav de fleste gikk i trelastfart mellom England og Østersjøen, nettopp i det farvannet som morfar Harris var på tokt for noen tiår tilbake.

Aasgaardstrand og omegn historielag har sendt meg opplysninger om at Rumi var medreder i perioden 1868-1874 for fullriggeren *Wologda* (bygget i Arkhangelsk i 1861) og i 1876-1886 for barken *Douglas Castle* (bygget 1855 i New Brunswick/Canada).

I 1875 kjøper Stephanus Rumi fullriggeren *Ellisif* «hjem til Moss». Bare uttrykket «hjem til Moss» viser hvor stort dette var for den gamle rederibyen på Oslofjordens østkyst. Denne båten solgte han i 1892, og med det var trolig skipsredereventyret over for «Cand.» Rumi.

Fullriggeren *Ellisif* på ca. 1000 reg. tonn. Bygget i New York i 1856. 170 fot lang og 36 fot bred og trenger 21 fots dybde. Selv for landkrabber fra Ringerike må dette høres imponerende! Innkjøpt til Moss av bankkasserer Stephanus Rumi.

Trolig var Stephanus Rumi en dyktig mann med nese for business. Om han hadde arvet en del penger etter sine kremmerforeldre, så er det mye som taler for at det med arven også hadde fulgt en god porsjon forretningstalent. Han var godt synlig i byens skattelister, og Rumi-navnet er en gjenganger i diverse offentlige utvalg.

I Moss var han et kjent ansikt - kanskje en original - kanskje en fargeklatt? Når han i lokalavisen averterer etter hjelp i huset, var det tydeligvis mer enn nok å underskrive annonsen med kun «S. Rumi».

Mer enn hundre år etter sin død får Stephanus kreditt og omtale for sin innsats i Moss Sparebank. I Moss Avis 28. oktober 2001 kan vi lese at bankkasserer Rumi var en *eksepsjonell pålitelig* mann. På 1870-tallet var det gode tider for Moss Sparebank, og bankens overskudd steg. Artikkelforfatteren skriver videre:

Kasserer cand. theol. Stephanus Rumi fikk sin del av økningen idet hans lønn steg fra 710 spd i 1869 til 888 speciedaler i 1873. Nå hadde Rumi kanskje ikke allverdens behov for denne lønnen, idet han drev som skipsreder «på si» - eller kanskje det er mer korrekt at han hadde kassererposten som bi-erhverv? Uansett - Rumi sto oppført i skattelistene med en høyere inntekt enn selve banken, og begge var plassert blant de 15 med høyest anslått inntekt for året 1873.

I 1860 gik der et fanetog til kanalen hvor der holdtes en række taler. Sorenskriver Abildgaard talte for dagen, kjøbmand Prydtz for fædrelandet og kandidat Rumi for de mænd i Sverige som forsvarte Norges sak.

I Moss Arbeiderblad av 15. mai 1926 kan vi lese om gammel 17. mai-feiring i Moss, hvor kandidat Rumi var en av festtalerne.

I folketellingen for Moss by i 1870 er personene i Storgaden 10 de samme. Stephanus og fru Caroline holder seg med en *tjenestepige*, hvilket indikerer at økonomien er under god kontroll. Sønnen Caspar er *pharmaceut*, fortsatt ugift og bor sammen med foreldrene. I 1880-årene flytter familien til Værlegaden.

I desember 1891 ser vi i Moss Avis at det mangler en person i forstanderskapet til Moss Sparebank, da *Forstander Kandidat Rumi er fraflyttet Stedet*.

Befjendtgjørelser.

At min elskede Ægtefælle og vor kjære
Fader **Cand. theol. S. Rumi**, 76 Aar, hensov
i Fred inat Kl. 12, meddeles Slægt og Venner.
Sørgebudskabet bedes modtaget paa denne
Maade.
Hønefos 14—6—93.
Karoline Rumi.
C. Rumi. **Ovidia Rumi.**
Begravelsen foregaar fra Sørgehuset Lør-
dag den 17de Kl. 12½.

For den store deltagelse, der blev bevist
os ved vor kjærlige ægtefælle og faders død
og begravelse takkes hjerteligst.
Caroline Rumi.
Ovidia Rumi. **C. Rumi.**

Ringerikes Blad, juni 1893.

Stephanus dør i 1893. Da finner vi familien igjen på Hønefoss hvor sønnen Caspar allerede i mange år har praktisert som apoteker.

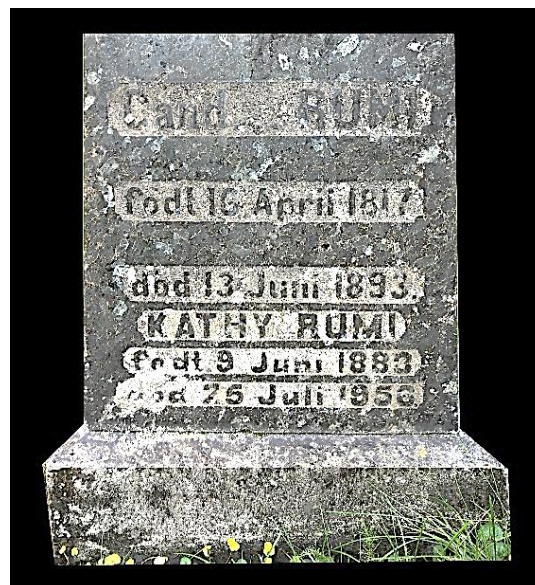
Jeg kan vanskelig forestille meg at Stephanus sine siste år på Ringerike var en ønsketilværelse for ham? Mannen som skulle blitt prest, men som gjorde helomvending og levde omtrent hele sitt liv ved Oslofjorden og livnærte seg mer enn godt i bankyrket og som reder. Mannen som kjente alt og alle i Moss - og som trolig måtte føle på anonymitet og sviktende helse i sine siste leveår i Hønefoss.

Han gravlegges 17. juni på Hønefoss kirkegård. På gravstøtten står hverken bankkasserer eller skipsreder, men «Cand.»

Stephanus Rumi levde et ekstraordinært liv. Det kan virke planløst og impulsstyrt, men var det det? Christianiagutten med norsk mor og italiensk far, oppvokst i hovedstaden. Startet på gymnaset, sluttet på gymnaset for så å komme tilbake som privatist. Tok teologisk embets-eksamen, men som antakelig aldri søkte preste-stilling? Ble (hus)lærer, men uten pedagogisk bakgrunn. Klarte likevel å bli ordfører før han flyttet fra Åsgårdstrand til nye utfordringer i Moss.

Stephanus var trolig kontaktsøkende og om-gjengelig. Kassererstillingen var hans trygge havn - og redervirksomheten kanskje hans «våte» drøm?

Jeg tror og håper han levde det livet han ønsket seg.

Fra gravstøtten ved Hønefoss kirke.

Caspar Rumi - Apoteker Rumi

Ifølge «Norske apotek og deres innehavere» gikk Caspar sine første skoleår i Moss. I folke-tellingen 1865 i Moss prestegjeld finner vi - som tidligere nevnt - Caspar i Storgaden 10 sammen med sine foreldre.

Samme år finner vi Caspar også på en annen adresse: Nedre Slotsgade 9 i Christiania. Adressen består av fem leiligheter. Caspar har status som *ugift, logerende skoledicipel*, og hans husvert er bundtmagermester Fredrik Ferdinand Werring. Han er halvbror til Caspars mor - og da skjønner vi at Caspar «leier» seg inn hos sin «halvonkel» og «filletante». Han er 16 år gammel og elev ved den nye Aars og Voss skole.

På samme adresse, Nedre Slotsgade 9, finner vi også en annen familie. Her bor Christian og Laura sammen med sine tre barn: Johanne Sophie, Edvard og Peter Andreas. Johanne Sophie dør av tuberkulose 15 år gammel, og hennes bror, Edvard, sterkt påvirket av søs-terens tidlige død, maler ni år senere *Syk pike*. Men i 1865 var Edvard Munch vel ett år og knyttet neppe tette bånd til sin nabo Caspar?

I 1866 er Caspar tilbake i Moss og går i apoteklære, avlegger medhjelpereksamen i 1869 og tjenestegjør deretter ved Moss Apothek i vel ett år. *Pharmaceutisk Examen* avlegger han i 1873 med karakteren «godt» og tjenestegjør derpå en kort periode ved Moss Apothek, før ferden går videre til Christiania og fire år ved Elephant-Apotheket. Den gang lå apoteket i Carl Johans gate.

I 1877 blir Caspar Rumi meddelt bevilling til Ringerikes Apothek. Han kjøper apoteket for 100.000 kroner og starter 1. januar 1878 som

byens apoteker. Han blir Hønefoss' fjerde apoteker. Ringerikes Apothek var på landsbasis det 36. apoteket som ble opprettet.

Det eldste fotoet vi kjenner til av Ringerikes Apothek. Bildet ble funnet i en skuff på Løveapoteket i Oslo, og ingen av etatens folk kunne hjelpe til med identifiseringen. Bildet ble tatt inn i Aftenposten, og slik ble det konstatert at apoteket var Ringerikes Apothek i Stabells gate 10, Hønefoss. Bygningen ligger på hjørnet Stabells gate/Riperbakken.

Den første apotekeren i Hønefoss var Carl Emil Gøtzsche. Han var dansk og fikk i desember 1843 bevilling som apoteker og landhandler i Hønefoss ved kongelig resolusjon av 4. september 1843:

Der tillades naadigst oprettet et Apothek paa Hønefossen i Norderhougs Præstegjeld, Ringeriges og Hallingdalens Fogderi, Buskeruds Amt, saaledes, at der i Forbindelse med Bevilling til sammes drift, tillige vil blive tilstaaet Bevilling til sammesteds at være Landhandler, om Saadant måtte ønskes.

Departementet var tydeligvis bekymret for at inntektene fra selve apotekdriften alene ville bli for små. Gøtzsche ble en meget ansett og mye benyttet mann i byen, og ble i historiens første bystyremøte i 1852 innvalgt som medlem i fattigkommisjonen. Samme år ble han formann i byggekomitéen som skulle behandle saken om bygging av kirke på gården Veiens grunn. Jeg er ganske sikker på at Gøtzsches gate på Holtangen er en synlig takk for hans innsats for byens ve og vel.

I motsetning til Gøtzsches apotekprivilegium var ikke Rumis lenger salgbart, men kun «personlig». Det betydde at regjeringen ønsket seg

en bedre kontroll med apotekvesenet, og gjennom ordningen med «personlige privilegier» sikret de seg retten til å selv å bestemme hvem

Caspar Rumi.

og når ny apoteker overtar etter avgående apoteker. Slik kunne regjeringen også oppnå best mulig kontroll på kvaliteten i legemiddeltilvirkningen og regulere konkurransen apotekene imellom. Det var viktig *at sikre Landet en økonomisk velstillet og for Fristelser mindre*

Tilfølg.

Fra **Ringeriges Apothek** sælges:

Farvevarer:

Violet til 1 Mart	Bomuld	å 5	ß.
Graat " 2 —	do.	å 4	ß.
Sort " 2 —	do.	å 12	ß.
Carmosinrødt for	Uldent	å 20	ß Marten.
Høirødt " "	do.	å 20	ß —
Violet " "	do.	å 7	ß —
Sort " "	do.	å 5	ß —
Catechu " "	Brunt	å 10	ß —
Sargrønt " "	Uldent	å 7	ß —
Staalgrønt " "	do.	å 4	ß —
Sandelbrunt " "	do.	å 5	ß —
Sarblaat " "	do.	å 6	ß —
Træblaat " "	do.	å 5	ß —

Trykte Anvisninger for Berøringen følger.

Opalfærnis, Politur og Skedevandbeits sælges fra Ringeriges Apothek.

Østeløbe, Smør- og Østefarve paa Ringeriges Apothek.

Vinalgre og Glyserinsæbe fra Waldemar Schioldborg paa Ringeriges Apothek.

Vine

fra **H. S. Dietrichson** i Kristiania sælges efter nævnte Firmaes Pris-kourant paa **Ringeriges Apothek.**

Denne annonsen er innsatt i Ringerikes Blad 5. februar 1878, rett etter Rumi sin overtagelse. Den viser med tydelighet at apotekene hadde flere ben å stå på.

utsat Apothekerstand. Mer elegant kan trolig mistillit ikke formuleres?

Det var en ung apoteker, vel 29 år gammel, som i 1877 ankom Hønefoss. Kr. 100.000 betalte Rumi sin forgjenger, apoteker Svendsen. Kun fire års erfaring etter *Pharmaceutisk Examen* forteller at dette må ha vært et tungt økonomisk løft. Det er ikke utenkelig at en viss teologisk kandidat, skipsreder og bankkasserer i Moss støttet oppunder sitt eneste barn?

Caspar Rumi giftet seg samme år som han kom til Hønefoss - med Ovidia Jakobsen fra Christiania. I «Norske apotek og deres innehavere» kan vi lese at han ble en av byens og Ringerikes mektigste menn. Jeg ser ikke at han hadde noen påfallende stor utøvende makt, men hans økonomi og kontakter gav ham en innflytelse i Hønefoss-samfunnet - om han ville benytte seg av den. Hans navn er å finne i forbindelse med en del offentlige komitéer, men

kanskje ikke i samme utstrekning som hans kollega Gøtzsche?

Den gang som nå var skattelistene populær lesing. De bekrefter at apoteker Rumi hadde betydelige inntekter fra sitt apotek. Han var også en av initiativtakerne til Trygstad (Trøgstad) Sanatorium (1890-1940). Jeg har en mistanke om at han her var under påvirkning av sin kones svoger, dr. Holm, som var sterkt involvert i behandling av denne pasientgruppen (dr. Holm omtales senere).

Rumi deltar også i næringslivet. Han er medlem av direksjonen i Hønefos Sparebank og i ledelsen av Hønefos Brændevinssamlag.

Og vi leser i Vestopplendingen i 1902 at Rumi takker nei til forespørselen om å opprette filialapotek ved «Randsfjord».

I 1885 har Ovidia og Caspar Rumi fått ytterligere tre barn (jeg har tidligere nevnt lille Caroline Anne Stephanie (1879-1882)). Stephanus Nicolai blir født i 1881, Kathy i 1883 og Caspar i 1885.

Familien Rumi er rundt århundreskiftet trolig en velkjent familie i Hønefoss by. Apotekeren er bosatt i sentrum med sine tre barn, sin kone og også med sin mor, enkefru Caroline Regine, født Werring, den sistnevnte på egen adresse: Søndre Torvgade 4 - men også hun med hushjelp og tjenestepige, og med tittelen *Rentelist*.

På apotekerens adresse viser folketellingen av 1885 at i apotekerens huslyd befinner det seg også *tjenestepiger og vaagekone*, samt én farmasøyt.

Til tross for at apotekdriften også den gang var organisert som en privat næring, påla lovgivningen apotekeren å holde apoteket bemannt til alle døgnetstider året rundt - og endog å utlevere legemidler på kreditt. Var det kanskje derfor at apotekeren holdt seg med *vaagekone*, egentlig en kvinne som nattestider våket over syke eller døde?

Apoteket som Rumi overtok i 1878, lå i en trebygning i Stabells gate 10. Rumi har nok lenge følt behovet for å gjøre noe med sitt apoteks bygningsmessige utfordringer, og 1. januar 1898 setter han et solid fotavtrykk i Hønefoss-arkitekturen: Ringerikes Apothek åpner i sine nye lokaler. Apoteker Rumi har bygget en helt ny bygård på hjørnet Riperbakken/Stabells gate - på tomten hvor den tidligere apotekbygningen lå.

Ringerikes Apothek

tilflytter 1ste Januar sit nye Lokale i egen Gaard, beliggende paa det forrige Apotheks Tomt.

Stabells gate 10 slik det fremstår i november 2021. Gården lå «strategisk» til. Med Bergensbanens oppstart i 1909 ble gaten en enda livligere pulsåre i byen og en mye brukt promenadegate mellom Søndre Torv og Hønefoss jernbanestasjon.

Sverre Drange skriver om dette bygget i sin bok «Hus og historie i Hønefoss»:

I Stabells gate 10 ligger denne bygården i empire-stil og innbyr til stille ettertanke omkring arkitekt-kvaliteter før og nå. Den vakre, elegante tegl-fasaden inspirert av jugendstilen med sine dekorative detaljer er et godt eksempel på tidligere tiders kombinerte forretning og bolighus. Apoteker Caspar Fredrik Baptist Rumi sto bak oppførelsen av gården, som i sin tid ble karakterisert som et av de staseligste bygg på Østlandet.

I Ringerikes Blad 6. januar 1898 finner vi en grundig beskrivelse av det nye apotekets interiør:

Saaledes som Ringerike Apothek nu er fremstaaet og indredet, er det til Hæder ikke alene for Eieren, men ogsaa for Byen og dens Distrikt i vid Omkreds.

Selve Apotheket, beliggende i det fremtrædende Hjørne af Bygningen, er forsynet med en elegant Mahogniindredning, udført af Snedker Engstrøm i Kristiania, og gjør med sine Speile og andre Prydelser et særdeles tiltalende og hyggeligt Indtryk. Samtlige Flasker i Apotheket er af fineste slebne

bøhmiske Glas, og baade Flasker, Krukker, Skilker og Knotter er prydet med Guldorsiring i stor Udstrækning.

Det eneste tragiske med denne beskrivelsen er tanken på at alt dette ikke er tatt vare på. Dét hadde vært et klenodium for Hønefoss by i dag! Jeg har selv reist rundt i Sør-Europa og latt meg imponere av praktfulle, gamle apotekinnredninger.

Så langt har jeg ikke kommet over et nærfoto av Stabells gate 10 mens apoteket fortsatt holder til der (apoteket ble flyttet i 1932). Ei heller har jeg sett noe foto av apotekets for sin tid meget forseggjorde interiør.

Skulle denne åpningsdagen i januar 1898 representere høydepunktet i apoteker Rumis liv? Det er selvfølgelig umulig å si noe fornuftig om det, men den må være en god kandidat?

Jeg tror ikke apoteker Rumi var utstyrt med god helse, og en apotekers hverdag kan være både intens og lang. Vi ser han averterer etter hjelp. I tillegg er han engasjert på andre arenaer. Det er mulig Rumi følte han «brant sitt lys i begge ender».

Hr. Sørenskriveren paa Ringerike.

Under Henvisning til tidligere Anmeldelse til Handelsregistret af «**Hønefos Sparebank**» anmeldes herved, at Apoteker C. Rumi, der skal fraflytte Byen, er udtraadt af Bestyrelsen, og at i hans Sted i Møde af Bankens Forstandere den 30te December 1908 er indvalgt Guldsmed Thorvald Jørgensen, Bopæl Stabells Gade 2.

De øvrige Medlemmer af Bestyrelsen er Overretssagfører B. Bache, Formand, og Urmager H. Olsen, Viceformand, samt som Bankchef Nils Fleischer.

Legitimation for Valget vedlægges.

Hønefoss den 22de Februar 1909.

B. Bache. Thv. Jørgensen. H. Olsen.
Nils Fleischer.

Registreret idag.

Ringerikes sørenskriverembede, 23de februar 1909.

(1,98) N. H. Beichmann,
edsv.

Da Rudi solgte sitt apotek i 1908, var det trolig overraskende. Da var han blitt 60 år gammel, hadde tilbragt halvparten av dem som byens apoteker, og ikke alle hadde registrert hans sviktende helse.

Ringerikes sørenskriverembete ble 23. februar 1909 meddelt at apoteker Rumi ikke lenger er styremedlem i Hønefos Sparebank. I desember 1908 var det holdt valg på ny forstander til styret i banken, og Rumi hadde da bedt om *at bli fritat for Hvervet*.

Rumi døde 21. april 1909, og av nekrologen i Ringerikes Blad dagen etter framgår at han det siste året hadde vært upasselig. Det opplyses også at han var i ferd med å flytte fra Hønefoss.

† Apoteker C. Rumi.

Det kommer brat dette Budskap: Apoteker Rumi er Onsdag Formiddag Kl. 1/2 11 avgaat ved Døden av Hjerteslag.

Apoteker Rumi hadde i det sidste Aar ikke været nogen sterkt Mand, men dog langtfra saa svak at man — menneskelig talt — skulde vente Døden saa hurtig. Tirsdag nævnte han at han følte sig mere upasselig og beklaget dette, nu, da han stod mitt oppe i Flytning. Imidlertid gif han Onsdag Formiddag i Kjælderen for at ordne med noget Flytningsgods. Da Familien synes han blir længe borte, gaar Datteren ned for at se til ham. Idet hun kommer ind i vedkommende Kjælderrum,

ser hun Faderen synke sammen. Hun iler til, men det er alt forbi. Han blunser lifesom til hende, puster tungt og er død.

Den straks tilstedekomne Læge konstaterede Hjertelammelse.

Apoteker Caspar Rumi blev født i Masgaardstrand 1848 av Forældre Rand. teol. S. Rumi og Hustru f. Verring. Han uddannedes som Farmasøit og overtoft i 1878 Ringerikes Apotek efter Apoteker Svendsen.

Paa Hønefos har han da siden levet. Fra Aarets Begyndelse overdrog han Apoteket til dets nuværende Indehaver Hr. Gorrisen. Han deltog litet i det offentlige Liv.

Rumi efterlater sig Hustru og 3 voksne Børn.

Litt unøyaktigheter i nekrologen kan vel påpekes. Apotekerens 91 år gamle mor, Caroline Regine Rumi, bor i Søndre Torvgade og er også i høyeste grad etterlatt.

**Apoteker Rumi's Begravelse fore-
gaar fra Hønefos Kapel Mandag den
26de April Kl. 1.
Afdøde ønskede ikke Blomster.**

Med apotekerens plutselige død er sannsynligheten stor for at det er nå gravminnet til familien Rumi etableres. Vi er inne i den tiden da de fleste gravminner av denne typen ser dagens lys.

Apotekerparets lille datter, apotekerens far og apoteker Rumi får sine navn på gravminnet. Tre år senere, i 1913, dør apotekerens mor, og gravlegges også på Hønefoss. Da var Caroline Regine Rumi den siste av familiens medlemmer som hadde bostedsadresse på Hønefoss.

Apotekerens enke og hennes tre barn hadde etter apotekerens brå død bosatt seg i Kristiania. Folketellingen i 1910 viser at hele familien bor på samme adresse: Sommerrogaten 15.

Fru apoteker Ovidia Helde Rumi

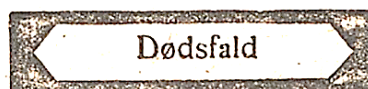
Ved folketellingen i Christiania i 1865 er Ovidia 13 år. Hun bor sammen med sine foreldre og fem søsken i Kirkegaden 4. Hennes far, malermester Ole Jakobsen, er født på Fåberg i Gudbrandsdalen, og hennes mor, Anna Arnegaard, er fra Ål i Hallingdal. Det er ikke usannsynlig at

Med Caroline Regine Rumis død er det ingen fra Rumi-slekten igjen på Hønefoss. En 36 år lang epoke er over. I fire år bodde hun her som den eneste Rumi med adresse Hønefoss. I skatteligningen 1911 for Buskerud amt kan vi konstatere at hun er blant de ti med høyest formue i Hønefoss by.

Skal vi gi enkefru Rumi en aldri så liten honnør for sin lojalitet til Hønefoss og Ringerike? Kristiania var hennes barndoms by, men likevel ble hun værende da alle hennes nærmeste flyttet fra Hønefoss til hovedstaden. Hun overlevde sin mann, Stephanus, med 20 år.

Gravminnet til Rumi-familien må nok en gang til steinhugger for ny inskripsjon.

En observant leser vil bemerke at Stephanus Nicolai har gått i sin fars fotspor og fullført sin cand.pharm.-utdannelse. Caspar har blitt agronom, mens Kathy fortsatt bærer etternavnet Rumi. St

Min inderlig kjære svigermoder,
vor kjære bedstemoder

Enkefru Caroline Rumi

født Werring
døde stille og rolig i aftnen nær 96 aar.
Kristiania 9. 12. 1913.

Ovidia Rumi,

t. Jacob en.
S. Rumi, Kathy Rumi.
Cand. pharm.

G. Rumi,
Agronom.

Begravelsen foregaar fra Hønefoss Gravkapel Lørdag den 13de ds. Kl. 1 Middag.

Aftenposten, 11. desember 1913.

Ovidias foreldre og apoteker Rumis besteforeldre kjente til hverandre, den ene malermester og de andre isenkramforhandlere i samme gate, Kirkegaten i Christiania?

Når apotekeren dør, kan muligens Ovidia ha følt seg ganske så alene på Hønefoss? Ovidia har mange nære slektninger i hovedstaden og en potensiell mye større omgangskrets der enn her på Hønefoss. Vi husker hennes fem søsken fra barndomstiden i Kirkegaten, og vi ser at hennes barn også trekker mot storbyen. Da apoteker Rumi døde, vet vi allerede at han hadde planlagt å flytte fra Hønefoss.

Eiendomsandel.

En af de mest værdifulde Tomter i Hønefoss, Stabelgaten 12, er af Enkefru Rumi solgt til Fru Anna Sørensen, Hønefoss, for 6500 Kroner. Fru Sørensen agter strax at opføre en større 3 Etages Murgaard paa Tomten, indredet til Forretninger i 1ste Etage og muligens Hotel i 2den og 3de Etage, medes her til vort Blad.

I Buskerud Blad 14. januar 1910 ser vi at fru Ovidia selger Stabells gate 12 til fru Anna Sørensen, den gang en af de mest værdifulde Tomter i Hønefoss.

Å følge Ovidia Rumi og hennes tre barn videre gjennom deres tilværelse i hovedstaden, har ikke vært enkelt.

Ifølge folketellingen av 1910 bodde hun i Sommerrogaten 15 sammen med sine barn.

Inkognitogaten 33 - et klassisk Frogner-bygg - slik bygget fremstår i dag. Fra det ble bygget i 1884 har det huset en mengde personer tilhørende de øvre samfunnslag. Fra adressens historikk kan nevnes beboere som statsminister Stang, statsråd Lerche Johansen og artilleri-kapteinene Bruun Frølich og Sommerfelt. Rittmester Alexis von Munthe af Morgenstjerne bodde også her. Han var husets eier (1885). Det etterlates ingen tvil om at familien Rumi måtte være «bemidlet».

Hennes siste adresse var Inkognitogaten 33. Begge adresser er i samme strøk.

Ved folketellingen i 1920 bor Ovidia Helde Rumi sammen med sine tre barn i Inkognitogaten 33. Trolig var dette en «fornem» adresse. Her bor flere advokater og også politimester Fürst. Ingen i Rumi-familien vil «utrope» seg til hovedpersonen i folketellings-dokumentene, men Ovidia blir tildelt rollen som mor (av folketellingens registreringspersonell?) og inn-tar vel dermed «førersetet». Dette bekreftes også av at «barna» titulterer seg som sønn/datter i huset og at leiligheten i annen etasje er samtliges faste bolig. Alle barna har status som ugifte og tilhører statskirken.

Den eneste som har inntektsbringende arbeide, er Stephanus. Men det synes som om det er folketellingens personell som har tilføyd innføringen: Provisor som yrkestittel og med Apotheket Bien som arbeidssted. Dette rimer godt med de opplysninger jeg har innhentet fra Norges Farmaceutiske forening (se senere).

Francisco anfører at han er *forstelig og agra-risk* utdannet, hvilket er definert som agronom-utdannelse. Han oppgir ingen arbeidsplass.

Litt underlig blir det å konstatere at mor Ovidia og søster Kathy har fått oppført henholdsvis sin sønn og bror, Stephanus, som «forsørger». De gir heller ingen opplysninger om eget arbeid eller utdannelse - utover husarbeide. Trolig har hverken mor eller datter noen oppgaver utenfor hjemmet?

Igen virker det som om folketellingens personell har tatt en «avgjørelse». Det er vanskelig å se for seg at Stephanus via sin timepost på Apotheket Bien kunne forsørge «hele» familien. 1920 er dessuten siste året vi kan konstatere at Stephanus hadde inntektsbringende arbeide. Trolig er det mest korrekt å betegne alle familie-medlemmene som «rentenister».

I mine bestrebelser på å finne ut litt om livet til apotekerens gjenlevende familie, er denne folketellingen ett av få konkrete «møter» jeg har hatt med familiemedlemmene. Her har alle fylt ut sitt personlige skjema - og den enkeltes håndskrift gir en fornemmelse av et «fysisk» møte. Jeg føler at opplevelsen ved å se disse personlige, utfylte skjemaene, var det nærmeste jeg kom fru Ovidia Rumi og hennes tre barn:

Kristiania by, Yuccuistgt gate, nr. 33, etasje 11
 Husliste nr. _____ Husholdningsliste nr. 6

✓ 1. Fullt navn: An Onidia Rumi
 ✓ 2. Mannkjønn¹. Kvinnekjønn¹.
 ✓ 3. Fødselsdag 12 november i året 1883
 ✓ 4. Fødested: Christiana | Opgi herred eller by i Norge
 | eller fødetand utenfor Norge.
 ✓ 5a Ugift¹. — Gift¹. — Enke¹. — Enkemann¹. — Separert efter bevilling¹. —

Kristiania by, Yuccuistgt gate, nr. 33, etasje 11
 Husliste nr. _____ Husholdningsliste nr. 6

✓ 1. Fullt navn: Hk Kathog Rumi
 ✓ 2. Mannkjønn¹. Kvinnekjønn¹.
 ✓ 3. Fødselsdag 9 juli i året 1883
 ✓ 4. Fødested: Hønefoss | Opgi herred eller by i Norge
 | eller fødetand utenfor Norge.
 ✓ 5a Ugift¹. — Gift¹. — Enke¹. — Enkemann¹. — Separert efter bevilling¹. —

Kristiania by, Yuccuistgt gate, nr. 33, etasje 11
 Husliste nr. _____ Husholdningsliste nr. 6

✓ 1. Fullt navn: Stephanus Nicolai Rumi
 ✓ 2. Mannkjønn¹. Kvinnekjønn¹.
 ✓ 3. Fødselsdag 12. 8 i året 1881.
 ✓ 4. Fødested: Hønefoss | Opgi herred eller by i Norge
 | eller fødetand utenfor Norge.
 ✓ 5a Ugift¹. — Gift¹. — Enke¹. — Enkemann¹. — Separert efter bevilling¹. —

Kristiania by, Yuccuistgt gate, nr. 33, etasje 11
 Husliste nr. _____ Husholdningsliste nr. 6

✓ 1. Fullt navn: Casper Francisco Rumi
 ✓ 2. Mannkjønn¹. Kvinnekjønn¹.
 ✓ 3. Fødselsdag 15 december i året 1885
 ✓ 4. Fødested: Hønefoss | Opgi herred eller by i Norge
 | eller fødetand utenfor Norge.
 ✓ 5a Ugift¹. — Gift¹. — Enke¹. — Enkemann¹. — Separert efter bevilling¹. —

Min elskede søn og vår innerlig
kjære bror

Caspar Francisco Rumi

hensov i fred idag.

Oslo 19—2—29.

Ovidia Rumi.

Kitty Rumi.

S. Rumi.

Bisettelsen fandt sted i Krematoriet idag 22. febr. 1929.

Den 21. og 23. februar 1929 finner vi i Ringerikes blad dødsannonsen til Caspar Rumi, den yngste i søskenflokket. Han ble 43 år gammel. Hva han har bedrevet gjennom sitt relativt korte liv, forblir trolig uavklart. I dødsannonsen til hans farmor (1913) konstaterer vi for første gang at han er agronom av yrke. I Aftenposten 22. februar leser vi at han bisettes i «Krematoriet» i Kristiania og kalles forstkandidat. Yrkestittelen bekreftes av kirkebøkene (Vår Frelses menighet) og også i folketellingen av 1920. Om forstkandidat Caspar noen gang innehadde en stilling som passet til hans utdannelse, blir et åpent spørsmål.

Kirkebøkene opplyser videre at Caspar Rumi døde i sitt hjem i Inkognitogaten 33, hvor han bodde sammen med sin mor. Dødsårsaken var hjertelammelse - samme lidelse som hans far døde av 20 år tidligere. At urnen er nedsatt i familiegraven på Hønefoss, er jeg ganske sikker på, men finner det ikke dokumentert.

Dødsannonsen er innsatt av hans mor og hans to gjenlevende søsken. Caspar var ugift.

Samme år som Caspar dør, dør også mor Ovidia, vel 75 år gammel. Hun bisettes som sønnen Caspar i «Krematoriet». I dødsfallsprotokollen anføres at enkefru Ovidia Rumi var bemidlet. Hun døde i sitt hjem av *debilitas senilis* (alderdomssvekkelse) og anemi. Hennes to gjenlevende barn setter inn dødsannonsen i Ringerikes Blad 8. mai 1929.

Gravminnet på Hønefoss kirkegård tar nok imot Ovidias urne også.

Ovidias to søstre må også kommenteres. Den eldste, Katinka Sofie, var gift med grunnleggeren av det kjente firmaet Richard Andvord, et selskap svært mange nordmenn har hatt et forhold til. Selskapet ble nedlagt etter 149 års drift, da Stortinget, som eide lokalene, trengte dem til eget formål. Katinka overlevde sin søster Ovidia med seks år.

I Oslo bor også søstrenes bror, lege Anton Nicolai Jacobsen. Ovidias enketilværelse i Oslo

Vår elskede mor,

fru Ovidia Rumi

hensov i fred lørdag 4. mai.

Oslo 6—5—29.

Kathi Rumi, Stefanus Rumi.

Bisettes i krematoriet onsdag 8. mai kl. 11 ½ form.

var neppe av det ensomme slaget. Den andre søsteren, Josefine Amalie, døde allerede i 1903. Hennes ektemann var den kjente Dr. Holm. Hans fulle navn var Ingebrigt Christian Lund Holm, en velkjent og mer enn aktiv lungelege for sin tid. Han var levende opptatt av sunn ernæring og frisk luft for sine pasienter. Han var av den grunn drivkraften bak etableringen av Voksenkollen sanatorium, og opprettet også det som i dag heter Holmenkollen Park Hotel. Jeg antar, som tidligere nevnt, at dr. Holm har hatt en rolle i oppstarten av Trygstad Sanatorium her på Ringerike - i form av påvirkning av sin svoger, apoteker Rumi. Jeg må jo også nevne det kjente Dr. Holms Hotel på Geilo, også det opprettet av den aktive lungelegen i 1909. Trolig hadde Ovidia Rumi god kontakt med sine søstre alle de årene hun bodde i Hønefoss.

Ikke ulik sine søsken har heller ikke Stephanus Rumi etterlatt seg tydelige spor. Hva gjelder utdannelse, var Stephanus den av Rumi-barna som kopierte sin far, apotekeren. Godt hjulpet av arkivene i Norges Farmaceutiske Forening ser vi at etter cand.pharm.-eksamen starter han trolig å jobbe på sin fars apotek. Der var han frem til han flyttet til København i 1909, samme år som apoteker Rumi solgte sitt apotek på Hønefoss.

I 1917 er Stephanus tilbake i Christiania og har deltidsjobber på Apoteket Bien frem til 1920. Etter dette har han trolig ikke hatt noen provisorstilling i apotek. Det siste bekrefter notisen i Farmaceutisk tidsskrift (se neste side):

Etter at fru Ovidias navn var hogget inn på gravminnet på Hønefoss kirkegård, fikk familiegraven stå urørt i mange år.

Kathy og Stephanus var antakelig de to siste som nå levde på Rumi-grenen. De døde begge i 1956.

Cand. pharm. Stephanus Nikolaus Rumi

er 3. desember avgått ved døden. Han var født 1881. Tok apotekereksamen 1906. I sine yngre år tjenestegjorde han en tid på apotek.

Det er påfallende at det skal være så vanskelig å kartlegge Caspar, Kathy og Stephanus sine liv. Det må være lov å trekke den konklusjon at de gjorde lite ut av seg i offentligheten. Det er svært få treff på søk i offentlige databaser.

Jeg har tenkt tanken at apotekerens barn var privilegerte. De kunne trolig - om de ønsket - leve på foreldrenes midler, og slikt kan generere en smule anonymitet i arkivene? Mot dette taler det faktum at både Caspar og Stephanus skaffet seg utdanning. Men jeg konstaterer at Stephanus bare er registrert med timejobber i de få årene han jobbet i apotek.

Kanskje likte Stephanus å reise? Etter eksamen hadde han et lengre København-opphold, og allerede i 1907 var han i Berlin, registrert som besøkende nordmann på kafé Bauer.

Den som lever lengst, er Stephanus. Han bisettes i Oslo i desember 1956.

Søsteren Kathy døde 25. juli samme år. Det forteller gravminnet oss, men hvor hun døde og hvor seremonien fant sted, har vi så langt ikke klart å finne noe om. Kirkevergen på Hønefoss har velvilligst opplyst at Kathy var den som sto som fester av Rumis familiegrav. Hennes urne ble plassert i familiegraven 25. august 1956.

Den siste urnen som Rumis familiegrav fikk å «huse», var urnen til Stephanus Nicolai, nedsatt 30. juli 1957.

av 16. januar 1952 leser vi at han er pasient på Dikemark sykehus, og at han er satt under vergemål. Etter at han er død, ser vi i samme blad 23. mars 1957 at hans bo skal gjøres opp. Hans siste privatadresse var Bogstadveien 64, men her hadde han trolig ikke bodd på flere år. Hans siste oppholdssted var Rishaugen pleiehjem i Halden kommune. Og han var ugift.

Dette synes å være en trist «sorti». Litt overraskende finner vi et referat fra bisettelsen i Morgenbladet av 10. desember 1956:

Provisor Stephanus Rumi ble lørdag bisatt fra Vestre Gravlunds kapell ved en enkel sørgehøytidelighet. Kisten var dekket av et blomstertepp. Pastor Thor Haga, Uranienborg menighet, forrettet.

Dette referatet forteller meg mye - mellom linjene. Trolig var her ytterst få personer til stede.

Det faktum at Stephanus var alvorlig syk i sine siste år, kan også forklare at det ikke eksisterer noen dødsannonse for søsteren Kathy. Kathy og Stephanus var de to lengstlevende søsknene, og når Kathy dør i juni 1956, tyder mye på at Stephanus er for syk til å ta seg av hennes begravelse? Men denne antakelsen forutsetter at herr Stuart nå er ute av bildet?

Kathy blir ingen gammel dame - 73 år.

Vi har ingenting som kan fortelle oss hva slags menneske apotekerdatteren var. Hun var født inn i et overklassehjem og vokste opp i en liten by. Døpt 19. august 1883 i Hønefoss kirke og konfirmert av prost Færden i Norderhov kirke, 22. april 1900.

Ifølge folketellingen 1910 bor hun i Sommerrogaten 15 i Kristiania sammen med to brødre og sin mor, enkefru Ovidia Rumi. Hun har da status som ugift. Senere flytter hun med familien til Inkognitogaten 33.

Men tidligere nevnte Alf R. Bjercke skriver at Kathy giftet seg i 1905. Det kan være en misforståelse. I Morgenbladet 11. januar 1905 finner jeg en liten notis:

Forlovelse er indgaaet mellom Frøken Kathy Rumi, Datter af Apotheker Rumi og Frue, født Jacobsen, Hønefos, og Ingeniør ved Statens Jernbaneanlæg, L. Haasted.

I sine siste leveår blir det synlig for oss at Stephanus slet med sin mentale tilstand. Det kan godt hende at disse problemene var av langt eldre dato enn det vi ser. I Norsk Lysingsblad

Det er fort gjort å overse at dette kun var en forlovelse og intet ekteskap?

Nytt livstegn fra Kathy dukker opp i skattekatalogen for 1920/21 og 1923/24 for Frogn kommune. Der finner vi «Frøken Kathy Rumi, Kristiania» under avsnittet «Utenbygdsboende». Det må kunne tolkes dithen at Kathy er bosatt i hovedstaden, og at hun muligens har en fritidsbolig i Frogn?

Så blir det mer fart over gifteplanene. Året er 1935, og Kathy har passert 52 år. I Arbeiderbladet 27. juli annonseres bryllup mellom rentier Kathy Rumi og ingeniør Carl Jakob Stuart! Dette oppklarer et stort mysterium. I kirkevergens festeprotokoll er nemlig Kathy Stuart oppført som fester av Rumis familiegrav.

Ingeniør Stuart har trolig ført en like anonym tilværelse som sin kone. Jeg finner ingen spor etter ektemannen heller.

Så får vi fundere på hvorfor det bare er Kathy med etternavnet Rumi som er hugget inn i gravminnet på Hønefoss kirkegård. Kirkevergen hadde heller ingen opplysninger om fra hvilket krematorium Kathys urne var sendt.

I kirkevergens protokoll har Kathy ingen privatadresse heller. Et advokatfirma i Oslo er oppført der - enten som Kathys arbeidsadresse, eller kanskje som Kathys representant? Senere, muligens etter Kathys død, er det i festeboken innført en ny fester: kammerherre Andvord.

Kammerherre Richard Andvord var født i 1886 og var om lag like gammel som Kathy Rumi. Som søskenbarn kjente de hverandre trolig godt. En kammerherre var et høyt rangert medlem av et hoff. Tittelen er ikke i bruk ved Det kongelige hoff i dag. Richard Andvord, som var Ovidia Rumis nevø, ble utnevnt til kammerherre i 1949 under kong Haakons regjeringstid.

Richard Andvord døde i 1965, og etter denne tid har gravminnet på nordsiden av Hønefoss kirke måttet klare seg uten festere inntil det ble fredet av kirkevergen i 2006.

Vi legger også merke til at når det siste barnet etter Olivia og Caspar Rumi dør, er det «Familien» som underskriver dødsannonse. Det faktum at kun «Familien» underskriver i Stephanus sin dødsannonse og at alle Rumi-barna gravlegges sammen på Hønefoss kirkegård er en sterk indikasjon på at Rumi-grenen på Hønefoss kirkegård døde ut med Stephanus.

Rumibarna hadde ingen nær familie. Bak «Familien» kan det gjemme seg søskenbarn på mor Ovidias side. Trolig finnes det også tre-menninger av Rumi-barna på apotekerens side.

Etterord

Innledningsvis skrev jeg at gravstøtten på Hønefoss kirkegård på en «forklarlig» måte har interessert meg. Denne forklarligheten er ikke så lett synlig uten disse tilleggsopplysningene:

Apoteker Rumi og jeg er kolleger. Jeg overtok som apoteker på Apoteket Løven i 1988 - 110 år etter at apoteker Rumi overtok det samme apotek, men den gang under navnet Ringes Apothek.

Tittelen jeg valgte på denne artikkelen indikerer at gravminnet vokter på hemmeligheter. Det blir feil om man tar det bokstavelig. På den annen side vet man aldri hva som dukker opp når man setter i gang undersøkelser om en familie som ingen lenger husker noe om.

Hva er så avdekket?

Jeg vil påstå en ikke helt vanlig familie, men med alle de dagligdagse problemer som likevel må løses for at tilværelsen skal fungere. På ett område skiller apotekerens Rumi-gren seg fra de fleste andre familier: De hadde meget god økonomi.

Dyktige, italienske «kremmer-brødre» fra Dongo kom til Norge for å «gjøre seg fete» som det heter i eventyrene. Og et eventyr ble det. Så neste generasjon med den originale og dyktige sønnen «Cand. Rumi». Han benyttet mer enn gjerne sin tittel, men forkynte kanskje ikke gudsordet i det hele tatt?

Og er det noe som overrasker og imponerer i denne krøniken, må det være kandidatens liv! Så følger sønnen, enebarnet Caspar. Han må kunne sies å være født med en «gullskje i munnen», men var også dyktig og vellykket. Hans svake helse forårsaket hans altfor tidlige død.

Oppsummert er dette tre generasjoner med dyktige menn, og tidstypisk er hovedvekten lagt på dem. De synes best i historien.

Men om det ikke akkurat stod kvinner bak - så i alle fall ved deres side. De skaffet seg sterke samarbeidspartnere - sine ektefeller. Gaspare som giftet seg med kaperkapteinens datter, Maria Harris. Sønnen, Cand. Rumi, ektet sin Caroline Regine Werring. Hun kom fra en velstående buntmakermesterfamilie med tilhold i Christiania. Jeg tror ikke hun fant seg i å leve helt i skyggen av sin kandidat gjennom hele sitt 96-årige liv? Og tilslutt: apoteker Rumi med sin Ovidia. Hun hadde røtter fra Gudbrandsdalen og Hallingdal. Hennes far var malermester, hennes søstre giftet seg med dyktige menn, kjent i sin samtid, og hennes bror, Anton Nicolai, var lege.

Men i fjerde generasjon kommer menneskenes sårbarhet til syne. Apotekerparets førstefødte med sin farmors navn, Caroline, dør i meslinger bare to år gammel. De tre søsknene som vokser opp - i velstand, får vi tro - maktet antakelig ikke å føre familiegrenen videre. Akkurat dette behøver nødvendigvis ikke å være en tragedie - men likevel . . .

Størst usikkerhet knytter det seg til apotekerens datter Kathy. Hun inngår ekteskap med sin ingeniør Stuart (1935), bruker bevislig sitt Stuart-navn (innført i kirkevergens feste-protokoll), og etter dette finner vi ingen spor etter Kathy Stuart før hennes dødsdato og pike-navn hogges inn i gravminnet på Hønefoss kirkegård.

STOR takk til:

Kirkevergen i Hønefoss v/Mona Steingrimsen.

Sten Høyendahl for godt samarbeide og verdifull bistand.

Aasgaardstrand og omegn historielag for velvillig hjelp.

Kilder

Bjercke, Alf R.: En spesiell innvandring til Norge fra Italia for 200 år siden. *Slekt og data. Medlemsblad for DIS-Norge* nr 4 (2006), s. 32-36.

Brendel, J.A. og K. A. Schei: *Norske apotek og deres innehavere*. Bind I-VII (1953-1960).

Drange, Sverre: *Hus og historie i Hønefoss*. Hønefoss (2001).

Hønefoss. Byens historie. Utgitt av Hønefoss kommune (1915).

Johannessen, Finn Erhard: *Bitre piller og sterke dråper. Norske apotek gjennom 400 år 1595-1995*. Utgitt av Norsk Farmasihistorisk Museum (1995).

Langangen, Anders: *Studenter og elever ved Christiania katedralskole som begynte på skolen i årene 1823-1847*. Oslo (2019).

Ringdal, Nils Johan: *Moss bys historie 1700-1880*. Moss kommune (1989).

Aasgaardstrandiana I. Samlet av Knut Spilling. Åsgårdstrand (1957).

Men nettopp fordi vi ikke har klart å fravriste Rumi-barna og dermed gravminnet alle dets hemmeligheter, vil det fortsatt bli stående på Hønefoss kirkegård og hegne om familien Rumi. Kanskje ikke slektstråden er kuttet med de voksne Rumi-barnas bortgang? Med så mange løse tråder kan vi ikke helt begrave muligheten for at noe er oversett.

«Historien som gravstøtten gjemmer» har alle forutsetninger for å bli en «never ending story». Og den blir jo ikke noe mindre interessant for det.

Når jeg heretter på mine kirkegårdsvandringene passerer Rumi-gravminnet, vil jeg garantert stoppe. Her ligger mennesker jeg føler jeg kjenner - godt

Söndagen den 12te Julij 1835.

Bekjendtgjørelser:

Uærlig Livsslave Frederik Christophersen Flattum, - født ved Hønefossen paa Ringerige i Nordrehougs Præstegjeld, Ringeriges og Hallingdalens Fogderie - har den 6te dennes om Eftermiddagen fundet Anledning til at undvige fra denne Fæstning. Angjældendes Signalement er følgende: 65 ½ Tomme høi, sort af Haar, mørkeblaa af Øine, glat af Ansigt, lys af Hud og middelmaadig af Bygning. Særkjender ere: et Ar paa den venstre Haandbag, et Do. paa samme Haands Pegefingers mellemste Led, et Hugar over venstre Øiebryn, og et Ar paa venstre Side af Kjævebenet, samt en Vorte i Nakken. Ved Undvigelsen var Angjældende iført Slaveklæder og Jern. I Paagribelses-Tilfælde betales den reglementerede Douceur af Undertegnede.

Fredrikssteen, den 9de Juli 1835.

Palludan,
Capitain-Vagtmester.

Ole og Karen Sophie - barn utenfor ekteskap for 150 år siden

I dagens samfunn finnes det mange ulike familiesammensetninger, det er gifte - skilte - samboende - mine barn - dine barn - våre barn, og alt er helt innenfor normalen og selvfølgelig fullt ut akseptert. Men, slik var det slett ikke for 150 år siden.

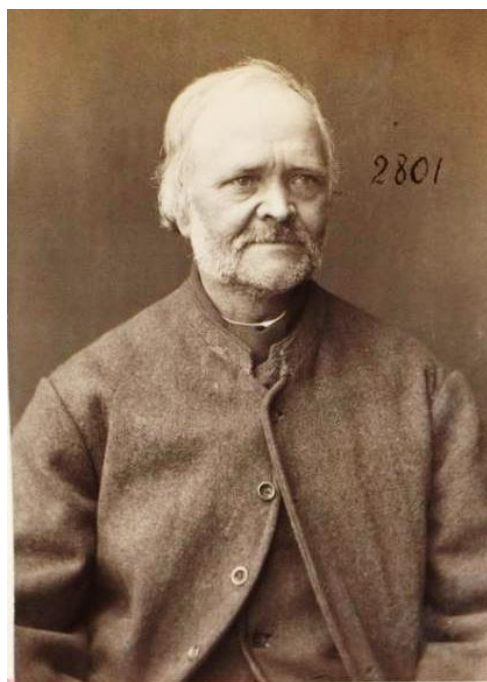
av May B. Odden

Søker vi etter informasjon om våre tidligere generasjoner, så kommer vi stadig over ordet «uægte» skrevet inn i kirkeboken ved barnedåp. Et hardt ord som i dagens språkbruk nedgraderer verdien på et menneske, et ord som opprinnelig var en forkortelse for utenomekteskapelig. Men, det var ikke bare barnet som fikk et stempel på seg og som ble rangert lavere enn de barna som var født innenfor ekteskapet, foreldrene fikk også «passet sitt påskrevet». Historien til Karen Sophie og Ole er nok ikke enestående, men den viser tydelig hvilke vanskeligheter de møtte i forbindelse med det livet de levde.

To mennesker med en helt vanlig start på livet, ifølge datidens normer. Karen Sophie Thorsdatter ble født på Bølgeneie 10. november 1848 og døpt 18. februar 1849 i Haug kirke. Og Ole Hansen er omtalt i de fleste kilder som Helgelandseie, men jeg finner han også med plassnavnet Putten. Han ble født 28. september 1835 på Frøshaug i Hole, og døpt i Hole kirke 26. desember samme året.

Jeg hadde navnet på en datter til dette paret, Hanna, født på Putten 6. juli 1888 og døpt 14. oktober 1888 i Haug kirke. Det var ved denne dåpen jeg fant en kommentar i kirkeboken, som pirret nysgjerrigheten. Far står oppført som *Gift Mand Ole Hansen Putten* og mor står oppført som *Pige Karen Sophie Thoresd. Putten*. Hanna er anført som *uægte*, og i kolonnen for merknader står det å lese: *hendes 6te Leirmaal og hans 4de Leirmaal*. Videre står det en merknad: *Efter Meddelelse fra Amtet af 26/10-89 er han dømt Strafarb. 10 Mdr - hun 1 Aar*. Det er klart at dette bare måtte sjekkes nærmere.

Ekstrarettprotokoll nr I-19 for Ringerike sorenskriveri for perioden 1885-1888 ligger skannet på Digitalarkivet, og siden jeg hadde datoen for dommen så var det bare å begynne å lete, og den som leter finner (om ikke alltid, så dukker det ofte opp noe).

I fangealbumene, både fra Botsfengselet og Akershus festning, fant jeg bilde av Ole. Bildet fra Digitalarkivet er avfotografert av Tom Larsen.

Ekstrarettprotokoll nr I-19, s. 395-399:

Aar 1888 den 27de August blev Ret sat i Distriktsfængslet i Hønefos under Administration af Sorenskriveren i Overvær af de opnævnte tidligere edfæstede Lagrettesmænd Gaardbrugerne Ole Hansen Borgerhagen og Ole Hansen Gullerud.

Hvorda blev foretaget: Justitssag mod Ole Hansen Helgelandseie og Karen Sofie Thorsdatter.

Administrator fremlagde Referentens Skrivelse af 18de d. M. til Forsvareren med dennes Paategning af 20de næstefter og samtlige i Skrivelsen omhandlede Bilage med Antagelser af den foreløbige Fremstilling. ##

2/ De Tiltalte vare i sin Frihed tilstede i Retten og bleve foreholdt Tiltalebeslutningen.

1/ Referenten Sagfører Schirmer mødte, og bad Sagen fremmet paa lovlig Maade. - Som Forsvarer var Prokurator Hygen tilstede.

Tiltalte N° 1 Ole Hansen blev underkastet Examination og forklarede sig overensstemmende med sin Forhørsforklaring, alene med den Forandring, at han ikke saa nøie saa sig istand til at erindre, naar det første Gang var Medtiltalte gjorde ham bekjendt med, at hun var bleven frugtsommelig. Derimod er han fremdeles sikker paa, at hun var bleven besvangret, da hun kort før sidste Jul tog stadigt Ophold hos ham paa Sætrang. Paa Anmodning Af Forsvareren forklarer Tiltalte, at det var hans Hustru, der

Kristiania tukthus, ca 1910. Foto: Oslo Bymuseum.

hævede Samlivet med ham, idet hun uden skjellig Grund en dag tog hans Klæder, kastede dem ud paa Marken og sagde, at han for bestandig skulde forlade Huset. Dette gjorde han da, men han har 2de Gange senere i Aarenes Løb anmodet hende om at fornye Samlivet. Hertil har hun imidlertid været ganske uvillig. Noget Skridt til Opnaaelse af lovlig Skilsmisse har han ikke taget. Oplæst og vedtaget.

Tiltalte N° 2 Karen Sofie Thorsdatter forklarede sig paa fornyet Examination som under Forhøret, saaledes som hendes endelige Forklaring derunder er bleven. Hun gjør imidlertid nu den Opfatning gjældende, at hun maa betragtes som havende kort Tiltold hos Tiltalte N° 1 allerede fra den Tid hun fraflyttede 8de Deponent antagelig i de sidste Dage af August 1887. Vistnok er hendes tidligere Forklaring rigtig, ligesom hun ogsaa fremdeles vedtager Rigtigheden af 6te og 8de Deponents Forklaring angaaende hendes Arbeide paa forskjellige Steder og Besøg hos Tiltalte N° 1, men dette uagtet, og uagtet hun ude paa Arbeid forsørgede sig selv, betragtede hun dog Medtiltaltes Hjem som sit, idet hun, naar hun ikke havde Arbeide, tyede did. Hertil var hun nødsaget, da hun, som tidligere forklaret, forgjæves søgte at faa Logie andetsteds. Først efter Jul henvendte hun sig til Fattigvæsenet om Hus, men da det blev hende sagt, at hun skulde erholde saadant paa Fattiggaarden, en Anstalt, hun ikke mindre end andre Fattige frygter meget, valgte hun at blive boende hos Medtiltalte. Oplæst og vedtaget.

Som 1ste Vidne fremstod Rønnaug Olsdatter, 1ste Forhørsdeponent, og forklarede sig som under Forhøret, i det hun dog ikke tør udtale, at Tiltalte N° 2 allerede i November Maaned flyttede til N° 1. Vidnet kom den 18de Oktober 1887 i tjeneste til 8de Deponent, og det var adskillig Tid senere antagelig først

henimod Jul N° 2 kom til Sætrang. Oplæst og vedtaget.

2^{det} Vidne Johan Tollefsen Sætrang forklarede sig i Overensstemmelse med sin som 3de Deponent afgivne Forklaring. Oplæst og vedtaget.

3de Vidne Anders Iversen Sætrang, 8^d Deponent under Forhøret, forklarede sig som under dette alene med den Forskjel, at han ikke tør udtale, at N° 2^s Ophold hos N° 1 Vaaren 1887 var saa langvarigt som 14 Dage. Muligens var det kun «vel 8 Dage». Paa den anden Side er det ogsaa muligt at hendes Ophold hos N° 1, efterat hun var fraflyttet Vidnet, og forinden hun tog til Klækken, varede henimod 8 Dage. Deres Samlevnet som om de vare Ægtefolk maa imidlertid efter Vidnets Mening først regnes fra den Tid, hun for Alvor flyttede til ham kort før Jul, idet hun tidligere kun (af) og til aflagde ham Besøg af kort Varighed og i Mellemtiden mellem Flytningen til Klekken og Begyndelsen af det stadige Ophold i Størhuset, sørgede for sig selv. Oplæst og vedtaget.

Da hverken de Tiltalte eller de Sagførende havde mere at begjære de afhørte Vidner examinerede om, bleve disse paa lovlig Maade edfæstede og dimiterede.

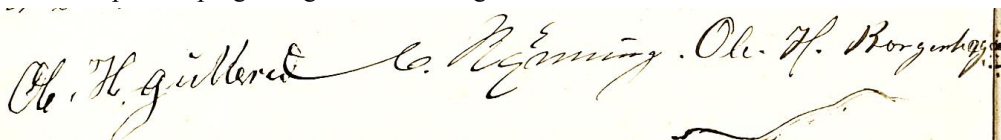
Referent og Forsvarer erklærede, at de ikke havde yderligere Bevisligheder at tilveiebringe, hvorfor blev Eragtet: Bevisførelsen sluttet.

Referenten fremlagde derefter sin foreløbige Fremstilling og tilførte under Henvisning til denne: Om de Tiltaltes Forbrydelser hersker ingen Tvivl. N° 1 maa efter Straffelovens 18-23 sidste Led efter 2 Gange før at have været straffet for Forseelse mod samme Lovbrud blive at anse med Strafarbeide, der antages at burde sættes til 1 Aar. N° 2 har forseet sig mod nævnte Lovkapitler saavel § 23 første Led som § 25 sidste Led og det saaledes, at 6-12 maa komme

til Anvendelse, idet hun ikke kan skjønnes at have taget fast Ophold hos sin Medtiltalte før efter Besvangrelsen. Da Tiltalte 2 Gange før har været straffet efter det samme Lovbrud, bør hun nu formentlig ansees med Strafarbeide for dem begge, idet der findes Grund til at paastaa det strengeste Strafalternativ valgt ogsaa for Forseelsen mod 18-23. Idet saaledes 6-12 kfr 14 kommer til Anvendelse, finder Komp. dog ikke Grund til at paastaa strengere Straf end 5te Grad, og antager Tiden passende at burde ansættes til 16 Maaneder. Komp. indlod sagen under Dom med saadan Paastand: At Tiltalte N° 1 for Forbrydelsen mod Straffelovens 18-23 sidste Led hensættes til Strafarbeide i 1 - et - Aar, at Tiltalte N° 2 for Forbrydelse mod samme Lovs 18-23 første Led og 18-25 sidste Led kfr 6-12 og 14 hensættes til Strafarbeide i 1 Aar 4 Maaneder, at de Tiltalte in solidum tilpligtes at udrede de af Sagen flydende dom efter Loven vedkommende Omkostninger, og at Komp. tilkjendes Salær.

Forsvareren bemærkede, at der nok kan være Spørgsmaal om ikke de Angjældende ved deres Forklaring have gjort N° 2 Uret, naar de have angivet, at Konkubinatiforholdet først begyndte ved Juletider

Lagretten haver paa Tilspørgsel ingen Bemærkning ved det Passerede eller Protokollerende. Retten hævet.

For en historie, det er fantastisk å finne informasjon som forteller om personene bak navnene og datoene. Jeg kan så tydelig se for meg Ole på tunet foran ei lita grå stue, stirrende vantro på sine klær som ligger rundt han på bakken, og ei kone med håret stramt i en knute i nakken, mørk kjole med et stort forkle over, sinte øyne og knyttet neve, fresende til mannen at han aldri skal vise seg der noe mer.

I saksdokumentene fra rettsaken kan vi også lese at han har gitt husrom til Karen Sophie, og at de har funnet trøst hos hverandre. Jeg ser for meg en forsiktig kar som ikke roper ut meningen sin, men nikker og smiler og tar det som det kommer, og ei dame som biter tennene sammen, jobber og sliter for å få mat på bordet og har funnet en venn hun kan dele bo med, en hun kan ha det godt sammen med. Men fordi det er lite tak i mannen så har han ikke tatt skrittet og søkt

forrige Aar. Det mangeaarige kjærlige Forhold mellem de Angjældende, som maa vække Medlidenhet, og deres hyppige Ophold sammen allerede i fjor Sommer, giver megen Grund til at antage, at Konkubinatiforholdet allerede fandt Sted tidligere end Besvangrelsen, hvoraf i saa Tilfælde maa følge, at ikke Straffelovens 6-12 men kun 6-11 maa komme til Anvendelse ved Paadømmelsen. Man maa lægge Mærke til, at Ordene stadig eller uafbrudt ikke findes i § 18-22, hvortil § 18-23 henholder sig, og der kan vel derfor være nogen Grund til at erkjende tilstedeværelsen af ægteskabeligt Samliv, om det end har været afbrudt. For øvrig maatte Komp. som formidende Omstændigheder gjøre opmærksom paa, hvad Angj. N° 1 har forklaret betræffende hans ulykkelige ægteskabelige Forhold og med hensyn til N° 2 hendes hjælpeløse Tilstand og Mangel paa Bolig. Komp. paastod derfor de Angj. anseede paa mildeste Maade og ventede sig tilkjendt Salarium samt Skyds- og Diætgodtgjørelse.

De Tiltalte bleve gjorte bekjendte med de nedlagte Paastander og derefter i sin Frihed dimitterede. Eragtet: Sagen optages.

om lovlig skilsmisse og har derfor ingen mulighet til å gifte seg med henne, til tross for at de nå har fått tre barn sammen. Kanskje han ikke syntes det var så nøye med det giftermålet? Hun hadde jo fra tidligere tre barn med tre andre menn - eller var det andre hindringer? Hvem vet.

I fangealbumene som ligger inne på Digitalarkivet (fotografert av Tom Larsen), fant jeg på to ulike steder et bilde av Ole (samme bildet på begge steder). Det er helt fantastisk å faktisk kunne se hvordan personen så ut.

Jeg søkte i fangekarakterbøkene og diverse lister som lå tilgjengelig på Digitalarkivet. Dessverre fantes det ikke bilde av Karen Sophie. Det var lite å finne, kun en liste med Karen Sophies navn, så jeg sendte en forespørsel til Riksarkivet som raskt kom tilbake med informasjon til meg:

I papirene fra Akershus landsfengsel ser vi:

194. Ole Hansen Helgelandseie, «Husmand». Indk. 27/9-88.

Ved Ringeriges sorenskriveries dom af 31/8 88 ilagt 10 maaneders straffarbeide for forbr. mod Krl. Kap. 18 § 23 - 2 punktum 1ste led.

Forhen straffet: 1. 1879 - Konkubinat - 6 mdrs. straffarb. - Botsfængselet
2. 1882/83 d^o, gjentaet 8 d^o d^o - Akershus

Ægtefødt 28/9 35 i Hole paa Ringeriget, hvor ogsaa konfirmeret 1853 og hjemmehørende, gift, skrædderarbeider.

194. Ole Hansen Helgelandseie "Husmand". Indt. 27/9 88

Ved Ringeriges dommermyndigheds dom af 31/8 88 i sag 10 ommandens strafarbejde for forb. mod Krl. Kap. 18 § 23 - 2 punkter 1ste led.

Larven straffet:

1. 1879 - Kantskrædder _____ 6 mds. strafarb. - Bastfangst

2. 1882 - d. o. , gjestagel _____ 8 d. o. - strafarbejde

Opfødt 29/35 i Hole fra Ringerig, hvor af på nævnt 1853 og nyss-
mekende, gift, strædderarbejder. -

Ved Budskeruds amts behandling af 14/8 88 bleve

1 Ole Hansen Helgelandseie og
2 Karen Sofie Thorsdtr satte under tiltale for fra juletider 1887 og udover vaaren 1888 at have levet sammen, samt om de var ægtefolk og
Nº 2 derhos fra høsten 1887 at have ladet sig besvange af nr 1. efterat hun får har ad-
ret kært for besvang helpe af forskellige mandspersoner. -

Begge de tiltalte have tilstået, at de af og til have levet sammen i samme
stue og derunder delt bord og seng og pleiet legemlig omgang med hinanden.
Nº 1 er gift, men har i mange aar levet adskilt fra sin kone. Nº 2 er ugift.

		51	
		Kl.	Vægt
27/9 88. Indsat i		/	27/9 88. 63,800
Præstens Karakter: Læsning 3, Religion 3, Skrivning kan ikke, ved Indkomsten			
Siger sig født i Hole af forældre ægtefolk dagarbejder Hans A- mundson og Eli Hansdtr. Blev 10 aar gl. bortsat af fattigvæsenet. Begyndte tidligt med strædderarbejde, og har altid alle dage ernæret sig som omgangsskrædder i sin hjembygd Hole. -			
3/12 88. Johanson: Flink og snil lappeskrædder.			
4/2 89. d. o. : Samt sidst.			
4/2 89. Verksmesteren: Samt sidst.			
1/7 89. Johanson: Samt sidst.			
27/7 89. Løsladt til Hønefos. Beskæftiget som lappeskrædder. Ydre forhold godt.		27/7 89.	72,900.
Slap fyr. Intet optjent. -- foreningen 2 Kroner.			
Præstens karakter. ved løsl. Læsning 3, Religion 3, Skrifer ikke.			

Akershus landsfengsel, fangeprotokoll 1888.04.-1889.11, oppslag 51.

Ved Budskeruds amts behandling af 14/8 88 bleve

1. Ole Hansen Helgelandseie og 2. Karen Sofie Thorsdtr satte under tiltale for fra juletider 1887 og udover vaaren 1888 at have levet sammen som om de var ægtefolk og Nº 2 derhos fra høsten 1887 at have ladet sig besvange af Nº 1 efterat hun før har været dømt for besvangrelse af forskellige mandspersoner.

Begge de tiltalte have tilstået at de af og til have levet sammen i samme stue og derunder delt bord og seng og pleiet legemlig omgang med hinanden. Nº 1 er gift, men har i mange aar levet adskilt fra sin kone. Nº 2 er ugift.

27/9-88 Indsat i:

Præstens Karakter: Læsning 3, Religion 3, Skrivning kan ikke, ved Indkomsten

Siger sig født i Hole af forældre ægtefolk dagarbejder Hans Amundson og Eli Hansdtr. Blev 10 aar gl. bortsat af fattigvæsenet. Begyndte tidligt med skrædderarbejde, og har alle dage ernæret sig som omgangsskrædder i sin hjembygd Hole.

3/12 88. Johanson: Flink og snil lappeskrædder. 4/2 89. d. o. : Som sidst.

1/4 89. Verksmesteren: Som sidst. 1/7 89. Johanson: Som sidst.

27/7-89. Løsladt til Hønefos. Beskæftiget som lappeskrædder. Ydre forhold godt.

Slap fyr. Intet optjent. -- foreningen 2 Kroner.

Præstens karakter. ved løsl. Læsning 3, Religion 3, Skrifer ikke.

Kl. Vægt
1 24/9 88 63,800

27/7 89 72,900

Man kan jo ikke annet enn å dra litt på smilebåndet når man leser kommentarene som står ut for datoen for løslatelse: Løslatt til Hønefoss - vi ser at han står oppført som «lappeskrædder», «intet optjent», det vil vel da si at han eier ikke

nåla i veggen, og han er omtalt som «Slap fyr».

Når det gjelder Karen Sophie står det ikke så mye, men vi kan se hvor mange ganger hun har vært straffet for denne forbrytelsen det var å få barn utenfor ekteskap.

Løbe No.	Fange No.	Fangernes Navne.	Doms No.	Tidligere Stilling.	Hjemsted.	Alder.	Fødsel.	Hvorvidt gift.	Hvorvidt har Barn og hvor mange.	Naar indkom.	For hvilken Forbrydelse.
71	66	Karen Sofie Thorsdatter	6630	Lagarb Ringe-rike		40 ⁷ / ₁₀	1848	nei	6.	Mai 25 ^{de}	For Forbrydelse mod Hættelovets Kap 18 § 23 første Punktum og Kap 18 § 25 sidste Punktum, conp Kap 6 § 12.

Straffetid.	Naar udgaaen	Efter hvilken Dom eller Resolution.	Inden hvilken Jurisdiktion tiltalt ved Underretten.	Hvovidt tidligere straffet, hvilken Forbrydelse og med hvilken Straf, samt hvis denne er Straffearbejde i hvilken Straffeanstalt.	Anmærkning.
1 Aar	1890 Mai 25 ^{de} ✓	Underrettsdom af 31/8 88.	Ringe-rike.	1876 for Forbrydelse mod Hættelovets Kap 18 § 25, 2 ^{de} Punktum 5 Dage V og B - converteret til 20 Dages Fængsel 1879 for Konkubinats, efter Kap 18 § 23 første Punktum og for Forbrydelse mod Kap 18 § 25 sidste Punktum 8 Mdr Straffearb. 1882 for gjensidig Forbrydelse mod de samme Lovsteder 10 Mdr Straffearb.	5702. 6066 - dislad den 25/590

Kristiania tukthus, fangeprotokoll 1882-1891, oppslag 133.

I protokollen fra tukthuset ser vi at Karen Sophie er straffet for samme «forbrytelse» flere ganger. Første gang var i 1876, da hun fikk en straff på 5 Dage V og B (fem dager vann og brød), *converteret til 20 Dager Fængelse*, noe som kan bety at hun hadde med seg barnet når hun sonet straffen sin.

I 1879 ble hun straffet for *Konkubinats* og fikk åtte måneders straffarbeid. Og i 1882 for gjentakelse av *Forbrydelse mod de samme Lovsteder* - her ble det ti måneders straffarbeid.

Siste gang hun blir straffet er etter underrettsdommen av 31/8 1888, hvor hun får ett års straffarbeid og blir løslatt 25. mai 1890.

Vi følger de to tidligere forhørene i saken:

År 1888 den 6 April blev Ret sat i Retssalen i Hønefoss Distriktsfængsel under adm. af Sørenskriverens edsv. Fuldm. Cand. jur. H. H. Breien (Haakon Hasberg Breien, anm.) under Medbetjening af de opnævnte,

forhen edfæstede Lagrettesmænd Snedker Gulbrand Lie og Livøremand Kristian Dahl.

Hvor da blev optaget Forhør i Anl. af at Ole Hansen Helgelandseie og Karen Sofie Thorsdatter er anmeldte for Konkubinats. (>>>>)

Derpå fremstod som

1 Dept. Rønnaug Olsdatter, 34 År gammel, Tjenestepige hos Anders Iversen på Sætrang. Hun forklarer, at hun kom til Sætrang i fjor Høst og ikke tilforn var kjendt der på Stedet. Skrædder Ole Hansen leiede den gang Størhuset hos Anders Iversen (Deptens Husbond) og havde der sit Hjemsted, når han ikke var ude på Skrædderarbeide, hvilket i det længste varede et Par Dage ad Gangen. Han stilleder der for sig selv og lavede selv sin Mad. Nogen Tid før sidste Jul, - Depten tror i November Mnd (1884) - flyttede Karen Sofie Thorsdatter ind til ham, hvorom hun for Depten har fortalt, at hun ikke kunde få Hus andensteds, idet hun sagde sig at have spurgt efter sådant på flere Steder. Såvidt Dept. bekjendt har Karen Sofie ikke været lønnet f. Ex. som Tjenestepige ell. lign. Siden den Tid og indtil nu har de to levet allene sammen i Størhuset, idet Ole har underholdt dem begge ved sit Arbeide, medens Karen Sofie har stillet Huset og forøvrigt intet Arbeide havt, når bortsees fra, at hun har havt Bunding for fremmede Folk, ligesom hun ved Kyndelses-leite (2^{den} Februar?) var på Arbeide med Spinding og Karding etsteds i Violskrogen i Haug. - Ole og Karen Sofie har havt fælles Underholdning og gået til Bords isammen, ligesom de også må have havt Natteleie sammen, da der i deres Stue blot er en Seng, ligesom de ikke - så vidt Depten har seet - har flere Sengklæder end til denne Seng. At Karen Sofie nu skal være frugtsommelig, har Depten vel hørt at fortælle som Folks Mening, Selv kan hun imidlertid intet udsige herom, idet Karen Sofie vel er tyk og stor over Maven, men var dette allerede ved sin Ankomst til Sætrang. - I det Hele er Ole og Karen Sofies Samliv af en sådan Beskaffenhed, at det i sin ydre Fremtræden - efter «hvad Folk kan se» - bærer Udseende af Ægteskabeligt Liv. Opl. og Vedtaget.

2 Dept. Hanna Caroline Kristiansdatter, 23 År gml., forklarer, at hun boede hos Lars Eskestrand på Sætrang (Nabogård til Anders Iversens Gård Sætrang) i 3 Uger lige før Jul. I den Tid levede Ole Hansen og Karen Sofie allene sammen i Størhuset paa Anders Iversen Sætrangs Gård og havde begge der sit Hjem. Hvorvidt de spiste sammen, ved Depten ikke, men da Karen Sofie så vidt Depten bekjendt - intet tjente, antager Depten, at de havde Middag sammen. Der var hos dem kun en Seng. Depten kom atter til Eskestrand for 5 Uger siden og har været der i disse 5 Uger. I denne Tid har Forholdet mellem Karen Sofie og Ole været uforandret det samme som før Jul. - Depten har hørt Folk sige, at Karen Sofie skal være frugtsommelig, men har selv herom intet udsige. - Depten tror ikke og har heller aldrig hørt, at Karen Sofie har havt nogen Løn af Ole Hansen f. Ex. som Tjenestepige, men har altid hørt, at de blot "har flyttet sammen". Efter hvad Depten har hørt, har Forholdet mellem dem været det samme i den Tid, Depten var borte fra Sætrang, som når Depten har været der. Efter alt, hvad Depten selv kan have seet, og efter det Folks Opfatning i Almindelighed lever

Ole og Karen Sofie et Liv sammen, der i det ydre viser sig ganske som Ægtefolks. Deponenten tilføier, at hun kun har været hos dem om Helligdage. Opl. og vedtaget.

3 Dept. Johan Tollefsen Sætrang, 21 År gml, Husmandssøn under Anders Iversen og Tjenestegut hos denne, forklarer, at han har været i Tjeneste på Sætrang siden April ifjor, Forøvrigt forklarede han sig om Ole Hansens og Karen Sofies Samliv i Overensstemmelse med 1ste Dept., hvis Forklaring derfor blev oplæst for ham og vedtaget, i det Depten tilføier, at han ikke tror Karen Sofie flyttede for stadigt ind til Ole Hansen før ved Juletiden i fjor, medens hun vel i den forudgående Tid var hos ham af og til og vaskede og stilleder i Huset samt da kunde ligge Natten over. Siden hun flyttede til Ole, har hun ingen Løn havt. De har ikke flere Sengklæder end de der er høist nødvendige til den ene Seng. Karen Sofies Ophold i Violskrogen varede henimod et Par Uger. Dog retter han 1 Depts Forklaring, forsåvidt han ikke har hørt folk fortælle, at Karen Sofie skal være frugtsommelig, ligesom han selv intet kan sige herom.

4 Dept. Martin Kristiansen Sætrang, 22 År gml., Dagarbeider hos Lars Eskestrand, forklarer at han i flere År har været bosat hos sin Moder, der eier en gårdpart af Sætrang, samt, at han siden sidste Nytår har arbeidet for Eskestrand. Han forklarer, at Karen Sofie flyttede ind hos Ole Hansen i Størhuset hos Anders Iversen Sætrang før sidste Jul, - nærmere kan han ikke opgive Tiden - og at de To siden har levet sammen. Depten har aldrig hørt, at Karen Sofie har havt Løn eller været i Tjeneste hos Ole Hansen. Denne har underholdt dem begge, idet Karen Sofie, efter hvad Depten ved, vel næsten intet har tjent; dog ved han, at hun havde Arbeide nær Viol i dette Års Begyndelse 1 à 2 Uger. - Depten kjender forøvrigt ikke nærmere til Forholdet mellem dem, men ved kun at det udvortes for Folk viser sig som ægteskabeligt Samliv.

5te Deponent, Ole Hansen Helgelandseie, fremstod derpå og sagde sig at være 52 eller 53 År gml og at have sin Fødselsdag om Høsten, uden at han bestemte kan opgive sin Fødselsdag. Han foreholdtes de fremlagte Akter og erkjendte dem at være sig vedkommende. Fastholdt Lensmandens Anmeldelse vedgår han siden sidste Jul og indtil nu at have levet i konkubinat med Karen Sofie Thorsdatter, idet de har boet sammen i en Stue på Sætrang (Anders Iversens Størhus), ført Husholdning fælles og delt Natteleie i sammen, idet han ved sit Arbeide har underholdt dem begge. Med Hensyn til Grunden til dette Samliv, som han erkjender i et og alt have været af ægteskabelig Karakter, og hvorved erkjender at have gjort sig skyldig i en Forbrydelse, forklarer han følgende: I fjor ved Jul var Karen Sofie og hendes sexårsgamle Barn med Deponenten, Thea, uden Hjem og uden Sted, hvor de kunde tage hen, idet hun havde forhørt sig efter Logis på flere Steder uden at kunne erholde sådant, fordi hun havde hint Barn. Han syntes da synd på hende og bad først Anders Iversen

Sætrang om hun kunne få bo i Deptens Stue på Sætrang, medens Deponenten selv flyttede derfra. Dette vilde imidlertid ikke Anders. Så var det da, at han lod hende flytte ind hos sig.

Opl. og vedtaget, idet Depten tilføier, at han udenfor den Straf, han for ulovligt Samliv med Karen Sofie har udstået nemlig 1ste Gang: 4 måneders Bodsfængsel (i.s.f. 6 Måneders Tugthus) og 2^{den} gang 8 Måneders Strafarbejde på Akershus Fæstning, aldrig har været straffet.

Retten fandt den af 5 Dept. opgivne Alder overensstemmende med hans Udseende.

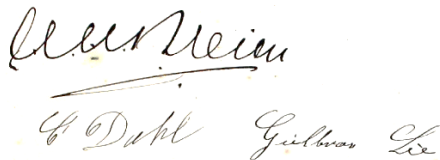
6 Dept. Karen Sofie Thorsdatter, fremstod og forklarede, at hun til Høsten fylder sit 39de eller 40de År - nærmere kan hun ei afgive det - hvilken Alder Retten efter hendes Udseende finder rimelig. Hun vedkjendte sig de fremlagte Akter og Domme som sig vedkommende, samt forklarede, at hun siden sidste Jul har levet i ulovligt Samliv med 5 Dept, Ole Hansen, idet de har boet sammen i samme Rum, havt Husholdning isammen og havt Natteleie sammen og derunder også havt Omgang med hinanden. Ole har

underholdt dem begge. Hun har ikke nu følt sig at være frugtsommelig - hun flyttede til ham, fordi hun ingensteds kunde få Logis, uagtet hun forhørte sig på mange Steder, således i Bækkeløkken under Klækken, hos Thor ~~Klemmetsen~~ Postmager, Sætrangseie, hos Kirsti Marka, Sætrangseie, og på Skøien hos Mikal og Olava. Dels havde hun intet at betale med, og dels vilde Folk (f. Ex. nævnte Kirsti Marka) ikke have hende, fordi hun havde hos sig sin sexårsgamle Datter. Hun flyttede således ind hos Ole Hansen blot af Nød, og havde dengang ikke dermed nogen forbryderisk Vilje. Hun erkjender imidlertid at have gjort sig skyldig i en Forbrydelse. Opl. og vedtaget, idet Depten på Forespørgsel tillægger, at hun i flere År og mest i det sidste har været syg af Astma ligesom hun af Doktoren har fået Medicin også for andre Sygdomme, så som Uregelmæssigheder ved Hjertet.

5 Dept forklarede, at det havde sin Rigtighed hvad 6 Dept havde oplyst om sin Helbred.

Derpå blev eragtet: Forhøret sluttes.

Lagretten havde intet at bemærke ved det Forhandlede eller Protokollerede. Retten hævet.

Aar 1888 den 3^{die} August blev Extraret sat i Distriktsfængslet i Høneføs under Administration af Sørenskriveren i Overvær af de opnævnte tidligere edfæstede Lagrettesmænd Gaardbruger Erik Simensen Berg og Handelsmand Kristian Gjestvold.

Hvorda blev optaget: Kontinuationsforhør over Ole Hansen Helgelandseie og Karen Sofie Thorsdatter. (>>>)

Som 7de Deponent fremstod Karen Olsdatter Klekken, 42 Aar gammel og Gaardmandskone paa Gaarden nedre Klekken i Haug. Hun forklarer, at 6te Deponent, Karen Sofie Thorsdatter, i fjor Høst antagelig i Slutningen af Skuraannen i en Maaned Tid havde Tilhold i Deponentens Hus, men at hun ikke, da hun forlod dette, tog stadigt Ophold hos 5te Deponent Ole Hansen Helgelandseie paa Sætrang, idet hun efter at have forladt Klekken, saavidt Deponenten har hørt, snart var her snart der, indtil hun, efter hvad der er bleven Deponenten berettet, først henimod Jul for Alvor flyttede til Sætrang. Nærmere tidsangivelser kan Deponenten ikke give. Oplæst og vedtaget.

Som 8de Deponent fremstod Anders Iversen Sætrang, 33 Aar gammel, Eier af Gaarden Sætrang og forklarede, at 5te deponent Ole Hansen Helgelandseie, tilflyttede hans Gaard og fik bo i hans Størhus allerede i Begyndelsen af September Maaned 1886, og at han forblev boende dersteds indtil i afvigte Vaar. Allerede fra den første Del af Opholdet i Størhuset modtog han 5te Deponent - af og til Besøg af 6te Deponent, som kunde tilbringe et Par Dage ad Gangen hos ham i Størhuset, indtil hun i fjor Vaar

Engang lod et saadant Besøg vare i hele 14 Dage eller saa omtrent. Under dette havde hun sin 6 Aar gamle Datter med sig, og saavel hun som Barnet blev da underholdt af 5te Deponent. Da der kun var en Seng i Størhuset kan Deponenten ikke være i tvivl om, at de alle havde fælles Natteleie. Ved Udløbet af de nævnte 14 Dage fik 6te Deponent Arbejde hos Deponenten, hvorfor hun flyttede med Barnet ind til ham og Hustru og fra nu af fik ikke blot sin Underholdning men ogsaa sit Natteleie hos dem. Dette hendes Ophold i Deponentens Hus, hvorunder hun altsaa hverken laa eller spiste i Størhuset hos 5te Deponent, varede i nogle Maaneder indtil sidst paa Sommeren, da hun, efter igjen at have tilbragt et Par Dage og Nætter i Størhuset, flyttede til Klekken. Fra nu af var hun kun en Gang imellem i kortvarigt Besøg hos Ole Hansen, indtil hun antagelig 3 a 4 Uger før Jul tog stadigt Ophold hos ham. Dette varede, indtil nogle Dage efter første Forhør, da hun flyttede fra ham. Noget senere forlod ogsaa Ole Sætrang. Oplæst og vedtaget.

5te Deponent Ole Hansen Helgelandseie fremstod derpaa for Retten og vedtog den i Underrettsakten fra 1879 pag 10 indtagne Præsteattest som sig vedkommer, ligesom han forholdtes og vedkjendte sig Underrettsdommen af 28de Marts 1879 og Høiesteretsdommen af 29de April 1882. Han forklarede sig i Overensstemmelse med 8de Deponent angaaende sit Ophold paa Sætrang og de Besøg, han der har modtaget af 6te Deponent. Ligesaa vedtager han Rigtigheden af, hvad 8de Deponent har forklaret om Varig-

heden af Besøgene, og fastholder sin tidligere Forklaring om, at det først var ved Juletider, 6te Deponent flyttede til ham for at tage stadigt Ophold med ham i Størhuset. Det var i Høiden 3 Uger før sidste Jul hun for Alvor flyttede ind i dette. Allerede tidligt paa Høsten - antagelig i Oktober - havde hun gjort Deponenten bekendt med, at hun var bleven besvangret, og han er derfor sikker paa, at hun allerede var svanger, da hun for stadigt tog Ophold hos ham. Dette fremgaar ogsaa deraf, at hun allerede den 6te d. M. nedkom med sit Barn. Deponentens Hustru lever og er for Tiden bosat paa Sandvigbraaten i Norderhov. Det er en Selvfølge, at Deponenten maa erkjende, at det er med ham, 6te Deponent har ogsaa sit sidste Barn. Oplæst og vedtaget.

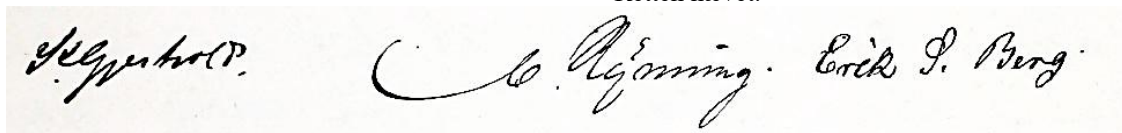
6te Deponent Karen Sofie Thorsdatter fremstod for Retten og forklarede, at hun nu har ligget i Barselseng, idet hun den 6te Juli næstleden nedkom med et Pigebarn, som endnu ikke er bleven døbt. Hun erkjender nu, at hun allerede var frugtsommelig, da hun kort før sidste Jul tog stadigt Ophold hos 5te

Deponent paa Sætrang. Uden med Bestemthed at kunne erindre det, tror hun ikke det var over 3 Uger før sidste Jul, hun flyttede til ham. At hun tidligere havde omtalt for ham, at hun var bleven besvangret, kan hun ikke erindre. Hun vedtager Rigtigheden af 8de Deponents Forklaring. Hun er af den Mening, at hun blev besvangret, efterat hun havde fraflyttet Klekken, og er i alfald sikker paa, at hun ikke var svanger, da hun endnu opholdt sig hos 8de Deponent. Oplæst og vedtaget.

5te og 6te Deponent ere enige om, at 6te Deponent ikke udenfor de Tider, hvori hun har besøgt 6te Deponent eller havt Ophold hos denne, har havt Understøttelse af ham, bortset fra, at han har skaffet hendes 6 a 7 Aar gamle Datter Klæder. Det er saaledes kun, naar hun har levet sammen med ham i Størhuset paa Sætrang, han har underholdt hende. Oplæst og vedtaget.

Eragtet: Forhøret sluttet.

Lagrettet havde paa Tilspørgsel ingen Bemærkning ved det Forhandlede eller Protokollerede. Retten hævet.

Dommen falt 31. august samme år:

Aar 1888 den 31 August blev Ret sat paa Ringerikes Sorenskriverkontor under Administration af Sorenskriveren i Overvær af undertegnede Retsvidner.

Hvorda i Justitssag mod 1/ Ole Hansen Helgelandseie og 2/ Karen Sofie Thorsdatter blev afsagt saadan Dom:

Ved Amtets Tiltalebeslutning af 14de d. M er 1/ Ole Hansen Helgelandseie og 2/ Karen Sofie Thorsdatter undergivne Justitiens Tiltale for fra Juletider 1887 og udover Vaaren 1888 at have levet sammen, som om de var Ægtefolk, og N° 2 derhos for Høsten 1887 at have ladet sig besvangre af N° 1, efterat hun før har været dømt for Besvangrelse af forskellige Mandspersoner.

N° 1, der er gift, men i mange Aar har levet adskilt fra sin Hustru, er født 28de September 1835. Ifølge upaaanket Underrettsdom af 28 Marti 1879 er han for Konkubinat med N° 2 efter Straffelovens Kapitel 18 § 23 straffet med 6 Maaneders Strafarbeide, og ifølge Høiesteretsdom af 29 April 1882 for gjentaget Konkubinat med den samme efter nævnte Lovsted med Strafarbeide i 8 Maaneder.

N° 2, der er ugift og født 10 November 1848, er straffet ifølge upaaanket Overrettsdom af 1ste Mai 1876 for Forbrydelse mod Straffelovens Kap. 18 § 25 2^{det} Punktum og med 5 Dages Fængsel paa Vand og Brød, ifølge upaaanket Underrettsdom af 30 Juli 1879 for Konkubinat med N° 1 efter Kap. 18 § 23 første Punktum og for Forbrydelse mod Kap. 18 § 25 sidste Punktum med 8 Maaneders Strafarbeide og endelig ifølge ovennævnte Høiesteretsdom af 29de April 1882 med Strafarbeide i 10 Maaneder for

gjentagen Forbrydelse mod de samme Lovsteder hvorefter hun blev dømt ved nysanførte Underrettsdom af 30 Juli 1879.

Efter at have udstaaet den sidst idømte Straf har begge de Tiltalte derhos ved Tiltalebeslutning af 14de December 1885 været aktionerede for gjentagen Konkubinatsforseelse. Ved upaaanket Underrettsdom af 14 Januar 1886 blev de imidlertid frifundne.

Under nærværende ifølge ovennævnte Tiltalebeslutning af 14de d. M. anlagte Sag er der ved de Tiltaltes egen Bekjendelse og de iøvrigt afgivne Forklaringer fremkommen følgende Oplysninger:

I September Maaned 1886 tilflyttede N° 1 3de Vidnes Gaard Sætrang, i hvis Størhus han fra den Tid indtil afvigte Vaar har boet. Allerede fra den første Del af dette Ophold paa Sætrang modtog han af og til Besøk af N° 2, som kunde tilbringe et Par Dage ad Gangen hos ham i Størhuset, og som Vaaren 1887 lod et saadant Besøg vedvare i 8 a 14 Dage. Efter dette Besøg kom hun i Arbeide hos 3de Vidne og Hustru, hos hvem hun med sin 6 Aar gamle Datter forblev indtil sidst paa Sommeren uden at have Tilhold i Størhuset, idet hun ikke blot fik sin Underholdning, men ogsaa havde sit Natteleie hos 3de Vidne. Ved Arbeidets Ophør, - efter N° 2's Forklaring antagelig i de sidste Dage af August - flyttede hun atter ind til N° 1 i Størhuset og forblev dersteds henimod 8 Dage, hvorefter hun tilflyttede Gaarden Klækken, hvor hun fik Arbeide hos 7de Deponent og opholdt sig omkring 1 Maaned. Efter derpaa at have arbeidet paa forskellige Steder i Bygden, tog hun henimod Jul - efter de Tiltaltes Forklaring høist 3 Uger før Jul - fast

Ophold hos N° 1 i Størhuset og forblev dersteds indtil nogle Dage efter Forhøret af 6te April sidstleden. Fra den Tid hun kom til Klekken og indtil hun, som anført, tog fast Ophold hos ham, aflagde hun imidlertid, som tidligere, N° 1 af og til kortvarige Besøg. Ligesom de Tiltalte erkjende under disse og tidligere Besøg at have delt Bord og Seng og pleiet legemlig Omgang med hinanden, saaledes tilstaa de ogsaa under det stadige Samliv fra før sidste Jul indtil afvigte Foraar at have levet sammen i enhver henseende som om de vare Ægtefolk.

Den 6te Juli sidstleden nedkom N° 2 med sit 6te uægte Barn, avlet med N° 1, der ligeledes er Fader til hendes 4de og 5te Barn.

Det er i henhold til det Anførte utvivlsomt, at de Tiltalte paany have gjort sig skyldige: N° 1 i Forbrydelse mod Straffelovens Kap. 18 § 23 andet Punkts første Led og N° 2 i Forbrydelse mod samme Lovs Kapitel 18 § 23 første Punktum og Kapitel 18 § 25 sidste Punktum. Derimod forekommer det Retten ikke lidet tvivlsomt, hvorvidt de N° 2 vedkommende Forbrydelser skulle bedømmes kumulativt efter Straffelovens Kap. 6 § 12 eller overensstemmende med samme Kapitels § 11. Vistnok fremgaar det saavel af de Tiltaltes Forklaring som af Tiden for N° 2^s Nedkomst, at hun maa være bleven besvangret, forinden hun, som anført, tog fast Ophold hos N° 1, men Spørgsmaalet er, om ikke Tiltaltes Konkubinatforhold maa betragtes som havende taget sin Begyndelse allerede før Besvangrelsen. Dette gjør N° 2 gjældende, idet hun fremholder den Opfatning, at hun allerede fra den Tid, hun fraflyttede 3de Vidne, maa ansees som havende havt Tilhold hos N° 1, hvis Hjem hun betragtede som sit og maatte ty til, naar hun ikke havde Arbeide. Dertil var hun nødsaget, paastaar hun, da hun forgjæves havde søgt at erholde Logis paa forskjellige Steder i Bygden og paa sin først efter sidste Jul stedfundne henvendelse til Fattigvæsenet - havde faaet den Besked, at hun skulde blive indlagt paa Fattiggaarden, et Sted, hun fryg-

tede saameget, at hun foretrak at forblive hos N° 1. - Saavidt skjønnes, kan imidlertid deres egentlige Samliv først siges at være begyndt, da hun for Alvor tog Ophold hos ham henimod sidste Jul. Ligesom nemlig de tidligere Ophold hos N° 1 formentlig ikke kunne betragtes anderledes end som kortvarige Besøg, saaledes er det at mærke, at hun udenfor disse sørgede for sig selv uden at modtage Understøttelse af N° 1. 3de Vidne har ogsaa forklaret, at de Tiltalte efter det Indtryk, han fik af Forholdet, ikke levede sammen som Ægtefolk, før hun tog fast Ophold hos ham. - Straffelovens Kap. 6 § 12 antages saaledes at maatte bruges i Anvendelse.

Idet enhver af de omhandlede Forbrydelser i Betragtning af de Tiltaltes tidligere Domfældelser formenes at kunde belægges med Strafarbeide, finder Retten, at Straffetiden bør bestemmes for Tiltalte N° 1 til 10 Maaneder og for Tiltalte N° 2 til 1 Aar. Af de med Sagen forbundne, dem vedkommende Omkostninger antages de at kunde tilpligtes at udrede in solidum 40 Kroner.

Sagførelsen eragtis forsvarlig. Referenten og Forsvareren vil blive at tilkjendes i Salarium hver 30 Kroner, den sidste foruden den ham tilkommende Skyds- og Diætgjørelse.

Thi kjendes for Ret:

De tiltalte N° 1, Ole Hansen Helgelandseie, og N° 2, Karen Sofie Thorsdatter, bør: N° 1 for Forbrydelse mod Straffelovens Kapitel 18 § 23 2^{det} Punkts første Led, N° 2 for Forbrydelse mod samme Lovs Kapitel 18 § 23 første Punktum og Kapitel 18 § 25 sidste Punktum kfr. Kapitel 6 § 12 at hensættes til Strafarbeide N° 1 i 10 - ti - Maaneder, N° 2 i 1 - et - Aar. Af Sagens Omkostninger udrede de Tiltalte in solidum 40 - firti - Kroner.

Referenten, Overretssagfører Schirmer, og Forsvareren, Prokurator Hygen, tilkjendes i Salarium hver 30 - tretti - Kroner, der udredes af det Offentlige.

At fuldbyrdes ved Øvrighedens Foranstaltning under Adfærd efter Loven. Retten hævet.

Udleveret.
J. Halvorsen.
S. Rønning.
Nils Rønne

Så, hvem var disse menneskene som lot seg lede ut i dette syndige livet?

Karen Sophie var datter av Thor Thoresen og Oline Jensdatter, og var nest yngst i en søskenflokk på seks, og den eneste av denne helsøskenflokken som vokste opp. Moren Oline Jensdatter dør i mars 1854 på en plass under Bølgen i Haug da Karen Sophie og hennes to år yngre bror Torvald er henholdsvis seks og fire år gamle. Alle de tre eldste i søskenflokken var jenter som ikke vokste opp: Torine 1841-1842, Annette 1843-1846 og Annette 1847-1848, i

tillegg til Torvalds tvillingbror Anton som dør bare tre uker gammel. Torvald dør 14. juli 1855, bare fire år og 11 måneder gammel.

Faren Thor Thoresen gifter seg på nytt med Maren Pettersdatter, og paret får sønnen Ole Peter, født 1858, og datteren Olava, født 1860, men gifter seg ikke før etter at datteren blir født. Ved konfirmasjonen 19. juni 1864 står Karen Sophie oppført med bosted Bølgen, der hun i 1865 bor sammen med far og stemor. Som

konfirmant ble hun regnet som voksen, og hun var nok sannsynligvis ute på gårdene i området for å jobbe slik det var vanlig på den tiden.

Ifølge folketellingen 1865 var hun bosatt på et sted som het Jonasstuen, og vi ser at hun bor sammen med sin far, sin stemor og halvsøsteren Olava. Halvbroren Ole Peter, som på dette tidspunktet burde være ca. syv år gammel, står ikke oppført sammen med familien. Det er mulig at han er død, men jeg har ikke funnet dødsfallet i noen kirkebok. Sammen med den lille familien bor Ole Larsen, oppført som *Inderst*, og hans kone Olie Thoresdatter, som er søsteren til Thor Thoresen, altså tanten til Karen Sophie.

Karen Sophie føder 17. juli 1870 en datter som får navnet Oline etter sin mormor og blir døpt 7. august 1870 i Haug kirke. Karen Sophie er da bosatt på Skaug, og barnets far er oppgitt å være *Ungk. Fæhandler Anfin Olsen Mælingen fra Aardal i Bergens Stift*. Jeg har ikke funnet barnefaren i senere folketellinger eller andre protokoller, og det er jo en mulighet at hans opphold i området kan ha vært av en forholdsvis kort varighet.

Ved å søke på navnet Anfin Olsen i Digitalarkivet, kommer det opp mange mulige kandidater, men siden hans fødselsår ikke er oppgitt ved Olines dåp blir det vanskelig å finne han. Men, jeg må innrømme at personen *Anfind Olsen Aarvedal rebslagerdreng* som dukket opp som innsatt i Bergen fengsel 5. desember 1856 var en kandidat jeg gjerne skulle visst litt mer om. Dette blir uansett bare spekulasjoner.

I 1872, nærmere bestemt 23. oktober, føder Karen Sophie datter nummer to. Bosted ved datterens dåp er oppgitt å være Lamoen, og hun får ved dåpen 2. mars 1873 navnet Annette, etter to av hennes eldre avdøde søstre. Barnefaren er oppgitt å være *Johannes Olsen fra Øier Præstgjel*. Heller ikke denne barnefaren har jeg klart å finne igjen i senere kilder.

Nok en jente blir født 19. november 1875, denne gangen på Sætrangeje, og ved hennes dåp 23. januar 1876 får hun navnet Olava. Barnefaren er oppgitt å være *Ungk. Arb. Peter Larsen Holmestuen*. Karen Sophie har nå fått tre barn med tre forskjellige menn i løpet av fem år. Og som vi vil se, blir hun første gang straffet for å ha fått barn utenfor ekteskap etter Olavas fødsel.

I folketellingen 1875 står Karen Sophie oppført som bosatt på *035 Fløitingen, Løpenr. 263aa, 265b, Tellingskrets 10, Tilholder ug. Forsørgeres af Haug Fattigvæsen*. Sammen med henne bor datteren Annette, f. 1872 og et udøpt pikebarn, Olava, f. 1875. Hun og døtrene bor hos

enkefrue *Emerentze Engebretsd., husmandskone*. Det er etter Olavas fødsel Karen Sophie første gang blir fengslet for leiermål, eller *Forbrydelse mod Straffelovens Kap 18 § 25, 2^{det} Punktum - 5 Dage V og B - converteret til 20 Dagers Fengelse*.

Men, hva med eldstedatteren Oline? I folketellingen 1875 kan vi lese at det på *0059 Dæla* (under Nærstad), *Tellingskrets 008 Ulleraal* bor ei lita jente som er kalt for Oline Lamosdatter, oppført som *Lægdslem* og forsørgeres av Norderhovs Fattigvæsen. Vi finner igjen Oline senere i livet, og både i folketellinger, som gift og med barn er det nærliggende å konkludere med at denne lille jenta, som har fått navnet Lamosdatter er den samme som Oline Anfinnsdatter, eldste datteren til Karen Sophie. Slektninger av Karen Sophie er funnet bosatt på Lamoen, så det er ikke utenkelig at Oline i en periode har bodd hos noen av disse før hun kom som *Lægdslem* til Dæla og derved har blitt omtalt som Lamosdatter - men, dette blir spekulasjoner da det ikke er funnet noe som verken bekrefter eller avkrefter dette.

La oss se litt på Ole og hans start i livet. Han ble født 28. september 1835 på Frøyshov i Hole av foreldre Hans Amundsen og Eli Hansdatter, og ble døpt i Hole kirke 26. desember samme år. Ole var yngst av i alt fem søsken som jeg har funnet, hvorav den eldste antagelig døde som liten, ettersom nummer fire i søskenflokket har fått samme navn som den førstefødte: Andreas, f. 1827, Anne Marie, f. 1829, Hans, f. 1831 - d. 1831, Andreas, f. 1832 og Ole, f. 1835.

Ole ble konfirmert 2. oktober 1853 i Hole kirke, eldre enn vanlig for konfirmantene, og sammen med konfirmanten som står nevnt på linjen over han (og som var ett år eldre), har de to fått følgende kommentar fra presten: *Maadelig forståelse af 2 ungdommer uden fatteevne*. Kommentaren får meg til å tenke på karakteren han fikk ved løslatelsen fra fengselsoppholdet: *Slap fyr / Flink lappeskrædder*. Med andre ord, en litt «godslig» fyr som kanskje ikke var den som var mest standhaftig, heller kanskje litt unnnvikende i gitte situasjoner. Han gjør som han får beskjed om, men ikke nødvendigvis noe utover det, noe som igjen kan være årsaken til at han ble kastet ut av kona og aldri kom til det punktet at han skulle søke om lovlig skilsmisse for å gifte seg med Karen Sophie.

Ved folketellingen 1865 står Ole oppført som bosatt på *Domholdt, Tellingskrets 004 i Hole, Inderst ugift Skrædder*. Han gifter seg 18. mars 1866 med Marte Christophersdatter (f. 1834) i

Norderhov kirke. Forlovere er Rasmus Gulbrandsen Burudeie og Gulbrand Larsen Gullerud. Her ser det ut som om Ole er bosatt på Fleskerudeie, hvor også bruden bor. Det må da ha vært denne Marte som kastet klærne hans ut på bakken og ba han om aldri å vise seg der noe mer, slik det er beskrevet i ekstrarettsprotokollen. Han må ha blitt kastet ut av Marte før 1875-tellingen, for da står han oppført som bosatt i Jenshagen som *Logerende Skrædder*, gift, men kona bor ikke sammen med han.

Elise Olsdatter blir født 10. juli 1878, Ole og Karen Sophies første felles barn. Elise blir døpt i Haug kirke 4. mai 1879, og foreldre er oppført som *Gift Mand Ole Hansen Putten og Pige Karen Sofie Thorsdatter*. I klokkeboken er Elises fødselsdato oppgitt til å være 10. juni 1879, men dette er helt klart feil, da dåpen var i mai -79. Vi kan bare spekulere på hva som er riktig: 10. juni (klokkeboken), eller 10. juli (ministerialboken), men årstallet 1878 må være det riktige fødselsåret. Dette er andre gang Karen Sophie blir straffet ut fra hva vi kan se fra dokumentasjonen fra Kristiania Tukthus. Hun har nå fått, *for Konkubinats, efter Kap 18 § 23 første Punktum og for Forbrydelse mod Kap 18 § 25 sidste Punktum - 8 mdr Strafarb.*

Vi kan også lese at dette er Oles 2^{det} *Leiermaal*, hendes 4de *Leiermaal*. Her får vi altså vite at også Ole har barn fra tidligere. Hvem er dette barnet? Går vi litt tilbake i tid og ser på Marte, som Ole var gift med, så står hun oppført i 1865-tellingen sammen med en ni år gammel sønn, men han har patronymet Gulbrandsen, og er ikke Oles sønn.

Oles første barn, hans første leiermål fant jeg ved god hjelp av en annen slektsforsker. Etter å ha søkt både høyt og lavt, ba jeg om hjelp, og da dukket det opp interessant informasjon:

Andreas Gunelius Olsen ble født 15. juli 1863 og døpt i Haug kirke 26. juli med far *Ungkarl og Skrædderarbejder Ole Hansen fra Hole og Pige Anne Randine Andreasdatter Øreneje i Houg.*

Ole og Karen Sophies andre felles barn, datteren Thea, blir født 12. november 1881 og døpt i Haug kirke 5. mars 1882. I dokumentasjonen fra Kristiania Tukthus står det om Karen Sophie: *for gjentagen Forbrydelse mod de samme Lovsteder - 10 Mdr Strafarb.*

Parrets tredje felles barn (hans fjerde og hennes sjette leiermål) er datteren Hanna som blir født 6. juli 1888 og døpt i Haug kirke 14. oktober. Det er som nevnt innledningsvis dette barnet vi kan lese om rettssaken i Hønefoss, hvor

Karen Sophie nok en gang havner på Kristiania Tukthus, og Ole på Akershus festning.

Jeg har ikke klart å finne Ole i 1891-tellingen, verken i Norderhov eller Hole. Karen Sophie bor på Klækken i tellingskrets Holmestuen, oppført som ugift: *Lever af sine penge*. Sammen med henne bor datteren Hanna. Hennes eldste datter, Oline bor på Mo, tellingskrets Stein i Hole, ugift tjenestepike, *Stuepige*. Oline gifter seg og blir boende resten av livet i Hole hvor også alle hennes syv barn blir født. Datteren Annette bor på Gjermundbu, tellingskrets Holmestuen som *tjenestepige, Budeie, ugift*. Annette gifter seg og flytter til Hønefoss og senere til Stranden, og også hun får en stor etterlekt - jeg har funnet ni barn etter henne. Datteren Olava bor hos Turi Strand Viol i tellingskrets Kyta som *plejedatter*, og *Hjælper til i huset med husstellet*. Dette er den seneste informasjonen jeg har klart å finne om datteren Olava.

Elise, Karen Sophie og Oles eldste felles barn bor hos T. Haugsrud, Alm i tellingskrets Kyta. Elise er oppført som *Lægdslem og forsørges av Haugs Fattigvæsen*. Når vi sjekker informasjonen rundt Elise litt nøyere, finner vi raskt at hun har syv barn utenfor ekteskap. Foreløpig har jeg ikke funnet første og femte barn, men de fem andre er med fire forskjellige menn. Det eldste barnet jeg har funnet er født i 1903. Kriminalisering av tredje gangs leiermål forsvant med den nye straffeloven i 1902.

Thea mener jeg å ha funnet i 1900-tellingen, hvor hun bor på Amundrud som *ugift tjenestepige (mest Budeie)*, men det kan ikke bekreftes med sikkerhet at dette er den rette Thea. Hun ble konfirmert i Hønefoss kirke 14. oktober 1896, da med bosted Berg. Kan det være at hun bodde på Berg også når moren satt på tukthuset? Jeg har ikke klart å finne Thea i 1891-tellingen eller 1910-tellingen, og har heller ikke funnet ut om hun ble gift og fikk barn eller når hun døde.

Hanna bor som nevnt tidligere sammen med moren i 1891 og 1900. Hun gifter seg 30. oktober 1908 i Norderhov med Kristian Kongelf og får tre barn. Som en aldri så liten kuriositet kan det nevnes at eldste datter til Hanna er ingen ringere enn kunstneren Gudrun Kongelf (1909-1987). Ifølge Store Norske Leksikon var Gudrun Kongelf en av de første kunstnere her i landet som arbeidet i et nonfigurativt formspråk.

Flere av Karen Sophie og Oles barn ble tidlig satt bort/plassert hos andre. Ole hadde tak over hodet og «til salt i maten» som lappeskredder, mens Karen Sophie tok tilfeldige småjobber rundt om på gårdene når muligheten bød seg.

Om det var noen kontakt mellom foreldrene og barna som bodde rundt om er umulig å finne ut av, det blir tanker om hva som kan ha skjedd. Personlig finner jeg det lite trolig at det skulle være noe særlig kontakt, både på grunn av avstander og arbeidssituasjoner - fikk de i det hele tatt muligheten til å bli kjent med hverandre?

Ole dør 5. juni 1910, dødsårsaken er oppgitt å være *Slagtilfelde*, og det står at han har *Hjemstavnsretighet i Haugsbygden*. Han blir gravlagt fra Hole kirke 9. juni 1910.

Karen Sophie dør 25. desember 1906 på Smedsbøleie av *Asthma*, og gravlegges 27. desember 1906 fra Haug kirke. Ut fra dette, samt folketellinger hvor disse to er nevnt etter den siste rettssaken, er det bekreftet at de ikke bodde sammen de siste årene av livet, noe de kanskje hadde kommet til å gjøre dersom loven om barn utenfor ekteskap ikke hadde vært så streng.

Slekt og Data har en artikkel med overskriften *Umoralsk og problematisk, men også straffbart*, som ble publisert på deres nettsider i 2017. Her kan vi lese om straff for leiermål på 1700- og 1800-tallet.

I en rapport av Caroline Elise Hals om Christiania Tukthus står det å lese:

Leiermål er samleie mellom to ugifte personer. Fra 1756 var det kun leiermål det ble barn av som skulle straffes. I Christian Vs lov står det:

I art. Hvo nogen Qvinde-Person beligger, bøde til sit Herskab fire og tyve Lod Sølv, og Qvindfolket tolv Lod Sølv, og stande begge aabenbare Skrifte. Have de ikke Middel til Bøderne, da straffes de efter dens Formue og med Fængsel paa Kroppene; Men dersom de egte hver andre, da betale hand til Bøder halv femte Lod Sølv og hun halv saa meget, og være frij for Skriftemaal.

Leiermålsforbrytere skulle betale bøter eller fengsles om de ikke hadde penger til å betale bøkene. Dersom de valgte å gifte seg ble straffen mildere. Mannen måtte ut med en dobbelt så høy sum som kvinnen. Det fremkommer ikke i lovverket hva som er årsaken til dette, men trolig har det noe med at kvinner ikke tjente like mye som mennene. Christian Vs lov var

hard mot menn som hadde seksuell omgang med «uberørte» kvinner eller enker opp til flere ganger.

Loven krevde at mannen skulle straffes på livet eller få en straff til skrekk og advarsel. Kvinnene ble på dette punktet heller ikke straffet like hardt, som mannen, men i art. 9 står det:

Men er det med berøgtede Qvindfolk hand saadant haver begaaet, da straffis hand paa Formuen og paa Kroppen med Fængsel, og hun tredie Gang uden at Naade til Kagen.

Det var altså en større forbrytelse å ha seksuell omgang med en «uskyldig» kvinne enn en kvinne som hadde et rykte på seg. Mannen fikk en betydelig redusert straff dersom kvinnen var berøkt. Loven var tenkt å skulle verne ærbare kvinner, men isteden splittet den kvinner i dydige eller udydige. På tukthuset var det flere kvinner enn menn som ble satt inn for leiermål. Dette kan komme av at menn ble dømt til festningsarbeid for slike forbrytelser, mens kvinnene ble dømt til tukthusene.

For menn fantes det flere måter å unngå straff for leiermål. Militære slapp straff ved første gangs leiermål, og noen forsøkte å benytte seg av denne løsningen i etterkant av leiermålet ved å la seg verve, noe en lovendring i 1744 satte en stopper for. Noen forsøkte å reise bort, men det var kun en utsettelse av straffen dersom de kom tilbake. Om de derimot flyttet eller var borte over flere år, kunne det bli vanskelig for fogden å følge opp saken.

Menn hadde også en unik mulighet til å tilbakevise påstanden om farskap, og på den måten unngå straff gjennom nektingsed (sverget med to mededsmenn). Dette var basert på folks gudfryktighet, da mannen sverget for Gud at han ikke var barnets far. Mannen måtte være ærbar for å få lov til å benytte nektingsed.

Leiermål ble rangert etter første, andre, tredje og fjerde gangs leiermål, ettersom hvor mange barn personen fikk utenfor ekteskapet. Første gangs leiermål ble avkriminalisert i 1812. Kriminalisering av tredje gangs leiermål forsvant først med den nye straffeloven i 1902.

Kilder

Ugifte mødres historie | Slekt og Data

Christiania Tukthus, rapport av Caroline Elise Hals,

www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/23249/MasterHals.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Norgeshistorien.no: Forbud mot sex før ekteskap - Norgeshistorie

Store Norske Leksikon: Gudrun Kongelf - Norsk kunstnerleksikon (snl.no)

Wikipedia: Gudrun Kongelf - Wikipedia

Diverse kilder på Digitalarkivet, samt informasjon innhentet fra Riksarkivet og Statsarkivet i Kongsberg

Truls Olsen og hans kone Mari Andersdatter på Helgerud

På min «vandring» gjennom slekt og aner på Ringerike dukker det opp mange navn, datoer og dypdykk i historier som gir fortiden en virkelighetsbeskrivelse av personer og om deres liv. Mye interessant familiehistorie, men noen fenger mer enn andre.

av Else Marie Eriksen

Truls Olsen Helgerud er en av dem. Han giftet seg med Mari Andersdatter Drolshammer på Veme, søsteren til min 2xtippoldemor Eli.

Truls Olsen Helgerud ble døpt 2. august 1778. Gården lå i Heradsbygda der Helgerud skole ligger i dag. Helgerud var på den tid en stor gård (matr.nr 160) og hadde flere underliggende husmannsplasser og en sag i Heierfossen. Foreldrene hans var Ole Hansen Bråten/Helgerud (1730-1824) og Kari Torsdatter Sørsum (f. ca 1745). De hadde også barna Inger Maria (1777-1778) og Inger Maria (1787-1788).

I 1801 overdro faren halve Helgerud og løsøret til Truls for 900 rd mot at han skulle løse inn sin søster Inger med 200 rd, og farens stesønn Tord Sørsum med samme summen. Da dette var gjort ble halvdelen med løsøre overført til Truls, og faren beholdt selv andre halvdelen av gården.

Kirkeklokkene ringte 8. august 1802 i Norderhov kirke for Truls og Mari. Det ble sagt at de var det vakreste paret som noen gang hadde gått ut av den kirken.

Mari ble født i 1782 på Setra i Ytre Soknedalen og døpt i Norderhov kirke 17. februar. Hun var datter av Anders Gundersen (1753-1830) og Aase Larsdatter (1748-1836). Anders var fra Aure/Øvern i Vestbygda Sokna, mens Aases foreldre i 1767 kjøpte Nordre Setra, også kalt Sand. Familien flyttet senere til Drolshammer.

Mari var eldste datter, nummer to i en søskenflokk på syv. Anders mente nok at datteren hadde gjort et godt parti, og kunne gå en god og trygg framtid i møte på gården Helgerud.

Helgerud i Heradsbygda.

Truls kjøper og selger

Ut fra eiendomsoverdragelser kan det se ut til at Truls var en spekulant. Han kjøpte og solgte eiendommer, dessverre ikke alltid med like stort hell. Det ble et ustabilt liv med flere forskjellige bosteder. Mari satte tolv barn til verden, og ut av barnefødsler og pantebøker har jeg forsøkt å finne ut av livet deres. De tre første barna ble født på Helgerud: Ole (1803-1887), en dødfødt datter i 1804 og Anders (1804-1863).

I 1803 kjøpte Truls gården Sør-Sætre på Veme for 1199 rd av sin svoger Syver Heieren.

Denne eiendommen eide han i tre år og solgte videre i 1806 for 1200 rd. I 1806 solgte han også Helgerud til Ole Christoffersen Tveten, og kjøpte Bleikeplassen under Tveita (Tveten). Kjøpesummen var 6000 rd, og det synes som denne var vel høy.

I april 1806 inngikk han en kontrakt med major Krohn om salg av tømmer. Alt dette var nok fordi han var blitt forespeilet å kjøpe Stormoen gård i Drammen.

Stormoen gård i Skoger.

Ifølge *Skogerboken* var han bruker av Stormoen gård i tiden 1806-08. Han betalte 9000 rd og kontraherte samtidig opphold for sin far, hustru og barna. Datteren Karen blir født på Stormoen i 1807, og blant fadderne er farens stesønn Tord Sørums. Karen dør på Stormoen i juli 1809. I august 1809 blir sønnen Tosten født, og Truls er da landlegd på Landfalløya.

Med store uroligheter i Norge og ute i Europa var nok ikke dette beste tiden for å inngå store transaksjoner, og det gikk dessverre helt galt.

Til Trulsebråten og Granbu

Det er litt vanskelig å si når de reiste fra Drammen, men datteren Else Marie ble født 13. desember 1811 på Sanden under Temte i Eiker og døpt 26. desember i Haug kirke. Tord Sørums var også fadder her, samt svogeren Anders Johannesen Krogstad, som var gift med søsteren Inger. Det ser ut til at disse følger familien på nært hold i denne tiden.

Hvor lenge de bodde på Eiker vet jeg ikke, men jeg fant at de var tilbake her i distriktet i 1816 når sønnen Hans ble født på Støveren. De neste fødsleene er notert som Heggen i kirkebøkene, og det kan være flere steder.

De neste fem barna ble født i tur og orden; Lars (1818-1902), tvillingene Aasa (1820-1821), død 1½ år gammel på Heggen, Kari (1820-1913), Johannes (1823-1883) og Thomas (1827-1916). Thomas står oppført med Bjerke som fødested.

Den siste stadfestelsen jeg finner er Thomas' konfirmasjon i 1842, adresse Askeie. Det tror jeg bestemt må ha vært på Trulsebråten, en husmannsplass under Røysing. Sikkert er det at økonomien til familien var dårlig, men Truls var et arbeidsjern uten like. Det sies at han ryddet Trulsebråten da de kom hjem fra Drammen og Eiker. Plassen fikk antagelig navn etter han.

Trulsebråten lå/ligger idyllisk til nede ved elven Sogna. Ifølge en husmannskontrakt jeg fant bodde de der til 1852. Det eksisterer dessverre ingen bygninger på her lengre, men noen rester av boplassen finnes fortsatt.

I et intervju med Torvald Ramsrud i Ringerikes Blad 16. april 1968 forteller han at Truls dessverre ikke klarte å beholde småbruket, «så han spyttet i nevene og tok fatt fra rå rot og laget seg heim på Granbu - setra som hører Røysing til. Setra ligger en halv mils vei inne på Holleia. Der grov og bygde han. Han betalte en jordavgift på 5 tønner poteter».

Det er fortsatt spor etter denne potetkjelleren. I hytteboka etter et besøk der i juni 1948 er det skrevet at de fortsatt fant rester av potetplantene hans. Historien sier at folk stundet etter potetene til Truls, for maken fantes ikke i bygda. Foruten poteter avlet de bygg og levde av jakt og fiske.

Ved Trulsebråten i dag.

På Drolshammer, gården som Maris søster Marthe (1787-1838) og mannen Jens (1790-1871) hadde overtatt etter foreldrene hennes, hadde de en gjetergutt, Martin Henriksen Dammen. Han besøkte familien på Granbu en gang iblant og hjalp til der. Han kunne fortelle at det eneste husdyret de hadde var ei geit. Den så han Truls sto i budøra og melka.

På høsten, ofte på en kald dag, tresket Truls kornet på Butjern. Kornet bar han og kona på ryggen ned til Sørgefossmølla. De hadde to hvilesteder på veien ned til bygda, først på hvilesteinen ved Fugleleiken og på Bergedal. Hvilesteinen er fortsatt der.

Truls Granbu var ett av de menneskene som hadde føling med fremmede vesener, eller underjordiske som de ble kalt. Det var noe som bare lå til enkelte personer. Hvis Truls som den sliteren av en arbeidskar han var, jobbet etter at solen var gått ned, skreik hundra til han fra Bjønnekjennåsen: «Truls!», tre ganger. Etter tredje gangen svarte han: «å ja nå skal je gå da».

Kona Mari døde 20. november 1855 i Askeie, enten hos datteren Else Marie eller sønnen Anders. Else Marie var gift med Thomas Ask (1810-1889), og de bodde på plassen Vangen. Sønnen Anders var gift med Mari Mortensdatter (f. 1812) fra Skamarkaeie. De bodde på plassen Gåsefet. Det er umulig å si på hvilken plass Mari døde, det er ikke notert i kirkeboka.

Til Christiania

På et tidspunkt etter Maris død flyttet Truls til sønnen Johannes som var restauratør på Grønland i Christiania og gift med Elen Karine Gulbrandsdatter fra Aker (ca 1827-1885).

Anne Bertilsdatter Pladsen fra Ask arbeidet på den tiden på restauranten til Johannes. Hun fortalte at når Truls ble lei bylivet pleide han å si: «Jeg kunne ha vært der jeg var, for jeg var kommet i god vei jeg». Truls døde 9. mars 1862 i sønnens hjem, Grønland nr 7, og ble begravet i Grønland kirke 14. mars, 83 år gammel.

Det er vanskelig å finne helt eksakt rekkefølgen av bostedene deres som Heggen, Bjerkeie og Askeie. Det kan være flere ulike steder. Maris søster Anne (1789-1877) giftet seg 21. desember 1813 med Nils Olsen Heieren (1793-1861) og flyttet til Øvre Bjerke. Sønnen Anders giftet seg i 1836, de bodde også på Gåsefet på Ask. Dette kan forklare at Mari og Truls bodde en del på Bjerke/Askeie, men bare antagelser.

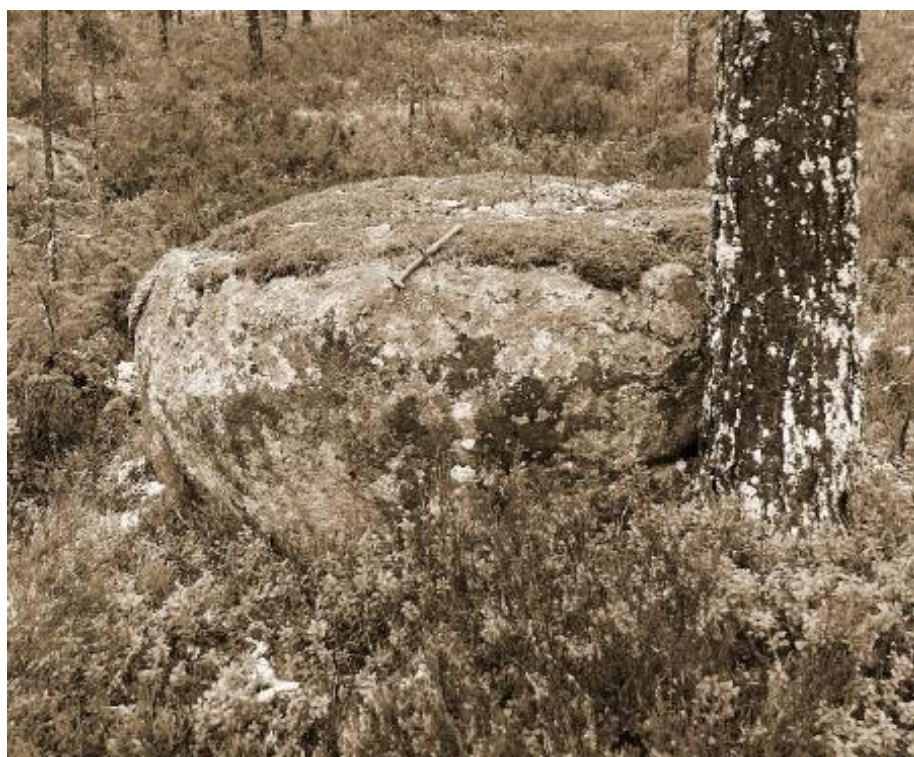
Truls og Mari fikk tolv barn, og ni av dem vokste opp. Åtte flyttet til Amerika og Johannes til Christiania. Flere av dem giftet seg og stiftet familie på Ask før de dro over Atlanteren. Det ble helt sikkert både bryllup og dåp, samt andre familiesammenkomster som de fikk glede av.

Folk sto sammen på den tiden, det vanket både hjelp og støtte fra den oppvoksende generasjon. Det er ingen etterkommere av denne familiegrenen her på Ringerike.

69 | 2 - | 14 - | *Grønland Truls Olsen*
(Hansens f. 1812 og d. 1862) | 83 år | *Grønland Nr. 7*

Granbu.

Hvilesteinen ved Fugleleiken.

Etterskrift

Truls og Maries barn som ikke er nevnt ovenfor var:

Ole (1803-1887), g. Marthe Paulsdatter Bjørnstad, f. 1809

Karen (1807-1809)

Tosten, f. 1809, død før 1870, g. Nathalie Johanne Pedersdatter Pacht (enke) (1821-1910)

Hans, f. 1816, dessverre ingen ytterligere opplysninger her

Lars (1818-1902), g. Toline Olsdatter Formo, f. 1821

Aasa (1820-1821), tvilling med: Kari (1820-1913), g. Hans Henriksen Dammen (1826-1912)

Thomas (1827-1912), g. Kari Johnsdatter Holt (1835-1907) fra Jevnaker

Mari Andersdatter Drolshammers søsken var:

Thomas, f. 1780, død før 1783

Thomas (1783-1785)

Eli (1785-1877), g. 1) Peder Syversen Heieren (1786-1812), g. 2) Ole Olsen Haga (1787-1857)

Marthe (1787-1838), g. Jens Olsen Haga (1790-1871), overtok Drolshammer

Anne (1789-1877), g. Nils Olsen Busundhaugen (1793-1861), bodde på Bjerke

Kirsti (1792-1880), g. Christian Syversen Bjølgerud, senere Heieren (1793-1850)

Aase Larsdatter, Mari Andersdatters mor, var datter av Lars Haraldsen Lia (ca 1700-1795) og Eli Gudbrandsdatter Bergsund (1718-1773).

En stor takk til Nils Fransrud på Ask som har stått på og hjulpet meg med å finne historier og kilder. Han er også lokal kjentmann på Holleia og har gått opp stien til Truls fra Granbu til Sørgefoss. Han har fotografert stedene hvor Truls og familien bodde.

Fotos ved Nils Fransrud, Tommy Støa, Buskerud Fylkesfotoarkiv.

Kilder

Lagesen, A.: *Ringerikske slekter. III. Slekter fra Norderhov hovedsogn*. Grøndahl & Sønns Forlag (Oslo 1935).

Ringerikes Blad, årgangene 1934, 1964, 1968.

Skogerboken. Herredets historie m.v. Utgitt av en komité redigert av Anton B. Rustad (Drammen 1931).

Hytteboka på Granbu.

Om Tarald Solbergs barnebarn

I Sten Høyendahls artikkel «Solberg på Tyristrand - den eldste gårdshistorien» i forrige nummer av bladet er vedlagt en oversikt over slekten på Solberg. Tarald Olsen Solbergs datter Anne var gift med Christoffer Olsen Hjelle ved Ask, og seks sønner og en datter er oppgitt her. Nå viser det seg at Ole E. Yttri har forsket på disse folkene og har kommet med tilleggsopplysninger om Christoffer og Annes barn.

Om Anne Christoffersdatter, døpt 2. juli 1712 i Norderhov, kan tilføyes at hun var første gang gift 27. november 1743 i Hole med Johannes Pedersen Sløga under Helgeland. Det ble skiftet etter ham 4. november 1747, men dødsfallet står ikke i kirkeboken for Hole. At Anne er riktig person vises ved at hennes bror Samuel Holeødegården er nevnt i skiftet. De hadde barna Trondine, døpt 26. desember 1743, Ole,

døpt 8. juni 1745, og Johannes, døpt 9. juli 1747 - de to siste var i live ved skiftet. Anne ble gift annen gang med Per Mortensen salmaker på Sløga (de ble trolovet 7. november 1748 i Hole). De hadde døtrene Anne, døpt 27. mai 1749 og Juliane, født i oktober 1751.

Det var også en søster Marte Christoffersdatter, gift med Torkel Eriksen Domholt i Hole. Hun ble begravet 11. januar 1742, 40 år gammel, og trolig var hun født før kirkebøkene i Norderhov tok til i 1704. Det var skifte etter henne 13. februar 1742 på Domholt. Hun hadde ikke barn og ble arvet av sin far, og to av hennes brødre nevnes også i skiftet.

Sønnen Harald Christoffersen, døpt 7. april 1709 og åpenbart identisk med Tarald Christoffersen på Bøen i Modum, ble gravlagt 26. april 1780 ved Snarum kirke.

Husmannsplasser under Pukerud og Hovland i Lunder på 1800-tallet

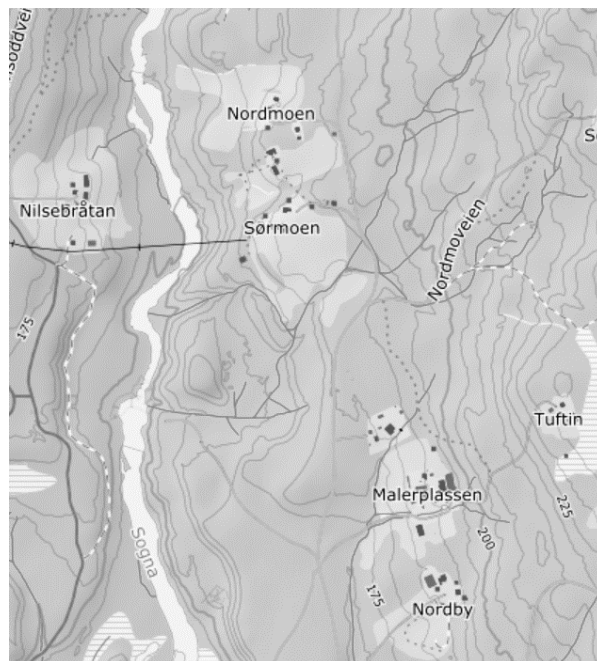
Ved folketellingen i 1865 var Solberg og Tørbak husmannsplasser under matrikelnummer 176 og løpenummer 421 a og c, Pukerud med Mælum. Det var også under samme matrikelnummer ført opp husmenn på Bjørnerud med løpenummer 421b og Pukerudtangen med nummer 422. Hovedbølet var ubeboet i 1865 slik at en husmann sannsynligvis også bodde på gården.

av Ragnvald Lien og Amund Gulsvik

Tilsvarende var Malerplassen, Sørmoen, Mælum og Nordmoen plasser nevnt under Hovland, matrikelnummer 177 og løpenummer 423 a. Det er uklart hvor husmennene hadde arbeidsplikt, om det var på Pukerud eller Hovland. Arbeidsplikten kunne kanskje veksle mellom gårdene da de var under samme eier fram til 1869.

Elling Andersen delte 11. september 1804 gårdene Hovland og Pukerud mellom sine to eldste sønner, Knut og Trond Ellingssønner. Trond skulle ha Pukerud med underliggende Fuglerud, samt plassene Bjørnerud, Fossen og Lofthus, halvdelen av Nordby og slåtteengene Taterbru og Tangen. Prisen for hver gård var 2 000 riksdaler. Skogen skulle de eie sammen, men de kunne også dele den om de ville. Det ble gjort allerede 19. september 1804 i en skylddelingsforretning. De ble også enige om at hele engen Taterbru skulle følge Hovland og hele Tangen Pukerud. Trond får 9. september 1809 skjøte av sin far på Pukerud i henhold til kontrakten av 11. september 1804 (Gulsvik og Lien 2021).

Delingen av gårdene ble ikke langvarig. Trond Ellingsen døde ved en ulykke i 1826, og fra 1833 er igjen gårdene samlet med eier Ole Eriksen Lundesgården. Bjørnerud er ikke tatt med blant husmannsplassene på 1800-tallet under Hovland eller Pukerud da gården var selveie det meste av seklet. Peder Jonsen var eier av Hovland fra 1820 og beholdt kun Bjørnerud fra

Gamle husmannsplasser under Pukerud og Hovland er Solberg, Malerplassen, Sørmoen, Mælum og Nordmoen. Mælum ligger mellom Sørmoen og Nordmoen og er uten navn på kartet. Tørbak ligger utenfor kartet og 3 km sør for Malerplassen. Nordby og Tuftin hørte til Røsby og Kristofferbråtan og Nilsebråtan til Lundesgården. Kilde: norgeskart.no

1833. Det var husmenn på Bjørnerud seinere på 1800-tallet, men de kvalifiserer ikke til å tas med under Hovland eller Pukerud.

Lofthus er ikke avmerket med navn på kaptein Ramms kart fra 1826, og plassen er heller ikke nevnt i 1865 og seinere. Det er derfor usikkert om og når det var bosetting på Lofthus. Mulige beboere er blant de uplasserte i artikkelen her.

Husmennene på Pukerudtangen var knyttet til Sørsdal (Lien 2012), og er derfor ikke behandlet i denne artikkelen. Nordby er heller ikke med da plassen i 1865 og seinere er Røsbyeie.

Plasser under Pukerud

Fossen

Husmannsplassen Fossen er godt belagt som bosted på 1700-tallet (Lien og Gulsvik 2021). Plassen er ensidig kalt Pukerudeie. Fossen er med på kartet fra 1826, men er ikke nevnt i folketellinger fra 1865

og videre, og ble nok forlatt som bosted første halvdel av 1800-tallet. Den antatte siste familien på plassen fortsetter litt ut på 1800-tallet:

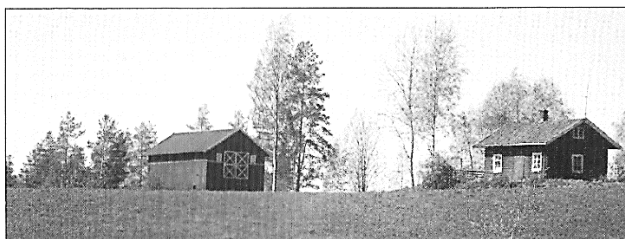
Guri Fredriksdatter og Anders Larsen var kanskje de siste som bodde i Fossen. Anders Larsen Pukerudeie, 28 år, og husmannsdatter Guri Fredriksdatter Fossen/Pukerudeie, 26 år, ble viet 30. desember 1821. Barn:

- a. Eline Andersdatter, født 1822, faren er husmann i Pukerudeie.
- b. Olia Andersdatter, født 1825, faren er husmann i Pukerudeie.

Guri Fredriksdatter var datter av Fredrik Tomassen (1751-1830) som døde som fattiglem på Pukerudeie. Fredrik Tomassen og Guri Fredriksdatter er forbindelsen på Fossen tilbake til 1700-tallet.

Bakken/Tørbakke/Tørbak

Bakken eller Tørbak ligger ytterst i Pukerudhagen og er registrert som husmannsplass på 1800-tallet. Plassen er ikke med på kartet fra 1826.

Bakken/Tørbakke/Tørbak med stue og låve. Bildet tilhører Else Marie Abelgård.

Hans Olsen og Sissel Tomasdatter var her på Bakken. Hans ble født 24. oktober 1807 som sønn av Ole Amundsen Tranby og Gjertrud Johannesdatter, og døde 7. februar 1878 som enkemann på Pukerudeie. Sissel Tomasdatter var født 2. oktober 1808 som datter av Tomas Olsen Strømsoddeie og Åse Evensdatter, og døde 23. mai 1875 som husmannskone på Pukerudeie. Gift husmann Hans Olsen Pukerudeie hadde også ei datter Gunhild, født 9. november 1829, med pike Kristi Olsdatter Pukerud. Hans var bosatt på Bakken/Pukerudeie da han 14. oktober 1827 giftet seg med Sissel. Deres barn var:

- a. Ole Hansen, født og død 1829, bosted Pukerudeie.
- b. Gjertrud Hansdatter, født 1830, faren er ført som innerst på Pukerudeie.
- c. Anne Hansdatter, født 1834, bosted Pukerudeie.
- d. Ole Hansen, født 1837, Pukerudeie. Ungkar Ole Hansen Pukerudeie og pike Inger Gulliksdatter Nyhus/Ødegårdseie får datteren Gunda 6.8.1865. Dette var farens andre leiermål, det første var med Olia Torstensdatter Vemeeie omtrent sju år tidligere.
- e. Anders Hansen, født 1839, Pukerudeie. Anders Hansen, ungar på Pukerudeie, druknet 2.6.1859.
- f. Torine Hansdatter, født 1842, faren er husmann under Pukerud, fikk to barn utenom ekteskap, se under g. Anders Hansen, 1844, Pukerudeie.
- h. Johan Hansen, født 1846, hjelper faren i 1865. Gift 26.4.1872 med Anne Helgesdatter Røsbyeie, født 24.3.1848, far Helge Ellingsen. Johan og Anne var bosatt på Halkinrud.
- i. Even Hansen, født 1.3.1851, Pukerudeie. En Even Hansen husmannssønn på Pukerudeie dør 25.4.1852.
- j. Andreas Hansen, født 13.5.1853, gift med Gina Ellingsdatter (1855-1898) som var født utenom ekteskap av Elling Gulbrandsen Viul og Olia Andersdatter Øreneie i Haug (Lerfaldet pers. medd. og 2017). Andreas var en periode bosatt på Halkinrud. Han døde 31.5.1916.

Torine Hansdatter skal bli Hans Øverens mor (Gulsvik og Lien 2019). I 1869 får Torine først ei datter Helene utenom ekteskap, ifølge kirkeboka født 6. april og døpt i Lunder kirke 22. august. Hun blir hjemmedøpt av Sidsel Bakken, altså mormor. Foreldrene er pike Torine Hansdatter Pukerudeie og ungar og tjenestedreng Ole Andersen Brækka den yngre. Brækka er et bruk under Sørsdal.

Så 9. mars 1872 blir Hans født. Dåpen er i Lunder 18. august etter hjemmedåp av Maria Evjua, og oppgaven i kirkeboka er gitt av Hans Olsen Pukerudeie, altså morfar. Foreldrene er pike Torine Hansdatter Pukerudeie og ungar og gårdmannssønn Engebret Hansen Hollerud, i 1865 oppført som 18 år gammel og eldste sønn på gården Hollerud på Tyrstrand. Hans Engebretsen er i 1875 pleiebarn hos morfaren, husmann med jord og dagarbeider Hans Olsen.

Mor Torine er sannsynligvis bosatt som budeie på Søndre Gardhammar i 1875. Halvsøskenene på Bakken er notert med *Hel Understøttelse af Fattigkassen*. Det gjelder også innerst og enke Åse Mikkelsdatter, født 1794, som har egen husholdning på Bakken. Torine er klar for sitt tredje leiermål som 30-åring med Johan Andersen Gardhammareie, 18 år, da de 5. mai 1875 får sønnen Anders, som dør allerede 30. mai.

Andreas Hansen og Gina Ellingsdatter fikk syv barn på Bakken før hun 18. mai 1898 døde av tuberkulose:

- a. Annette (1876-1877), Halkinrud.
- b. Ole Andreassen (1878-1955), gift med Gunhild Olsdatter (1866-1955).
- c. Anton (1881-1966), gift med Amalie Fredriksen (1901-1976), som seinere ble gift med Sigurd Bernhard Olsen (1892-1975). De fikk sønnene Arne (1924-1951) og Gunnar Bakken (Lerfaldet 2017:10). Arne og Kjersti Bakken fikk to sønner, Arnt Kristian og Svein.
- d. Edvard (1884-1963), gift med Berthe Thorine Tangen (1885-1943). De utvandret til Canada i 1911 og fikk åtte barn (Lerfaldet 2017).
- e. Hans Andreas (1888-1892).
- f. Anna Gustava (1893-1966), gift med Martin Gudbrandsen Tangen (1888-1960).
- g. Hans Andreas (1897-1914), døde av bronkitt.

I 1900 og 1910 finner vi fortsatt familien på Bakken, familien som i dag har navnet Bakken på Sokna. Familien har husholdersken Kristi Olsdatter Bråten, født 15. april 1849, i begge disse tellingene. Bakken ble skilt ut som bruksnummer 21 først i 1938.

Solberg

Denne plassen ligger som navnet sier solrikt til sørvestvendt i Tuftinåsen, men ligger høyt, 250 meter over havet, og tre kilometer i luftlinje fra hovedgården. Plassen hører nå inn under hovedbølet (139/1). På grunn av at Hovland og Pukerud ble eid mye sammen, kan det være grunnen til at Solberg noen ganger ble kalt Hovlandseie og noen ganger Pukerudeie.

Henrik Arnesen og Marta Ellingsdatter, begge Hovlandseie, ble trolovet 12. mai 1793 og introdusert (moras tilgang til kirken etter barnefødselen) 3. november 1793:

- a. Ingeborg Henriksdatter, begravet 3.11.1793, Hovlandseie, 4 dager gammel.
- b. Elling Henriksen, døpt 1.1.1795, begravet desember 1801, Hovlandseie.
- c. Even Henriksen, døpt 1.10.1797, konfirmert 1816, Hovlandseie, og gift 29.4.1820 med Turid Nilsdatter Lundesgardseie.
- d. Ingeborg Henriksdatter, født 1801, er registrert i folketellingen, men døde nok tidlig.
- e. Ingeborg Henriksdatter, døpt 1.1.1804, død i desember 1808 i Hovlandseie, fem år gammel.
- f. Elling Henriksen, døpt 1.1.1808 Hovlandseie.
- g. Berte Henriksdatter Hovlandseie, 27 år, husmannsdatter, gift 29.11.1829 med tjenestedreng Torkel Ellingsen Lundesgardseie, 25 år.

Det er altså veldig mye Hovlandseie, men familien ble telt under Pukerud i 1801. Henrik Arnesen er husmann og utskreven soldat, og hans mor Ingeborg Henriksdatter er her som almisselem. Ingeborg, som nok var fra Halkinrudbråten, døde i Hovlandseie i august 1810, 80 år gammel. Henrik Arnesen, fattiglem på Hovlandseie døde 24. januar 1861, 96 år! Marta Ellingsdatter var husmannskone på Hovlandseie og døde 4. januar 1836, 72 år gammel.

Even Henriksen Hovlandseie, døpt 1. oktober 1797, og **Turid Nilsdatter Lundesgardseie**, døpt 11. januar 1794, gift 29. april 1820. Han er skomaker i Hovlandseie, det kan ha vært i Solberg. Barn:

- a. Marte Evensdatter, f. 7.7.1820, faren er husmann i Hovlandseie, gift 22.11.1840 med Even Tomassen Pukerudeie, seinere Roa/Oppgardseie. Even var født 30.10.1815 og sønn av Tomas Olsen og Åse Evensdatter. Even og Marte kan være på Bakken/Pukerudeie da de vies. Da er Marte i Lundesgardseie. Hun dør 28.8.1843 i Lundesgardseie, og Even gifter seg på nytt 12.9.1846 med enken Kari Aslaksdatter Oppesgardseie.
- b. Anders, født 3.3.1822, faren er husmann i Hovlandseie.
- c. Anders, født 2.10.1827, faren er nå husmann i Lundesgardseie. Anders Evensen ble gift med Gunhild Sindresdatter Grinda/Oppgardseie, født 9.2.1827 og datter av Sindre Gregersen. Anders og Gunhild meldte utvandring 6.5.1857 sammen med hans foreldre og barna:
 1. Erik Andersen, født 27.6.1849 i Lundesgardseie.
 2. Inger Andersdatter, født 30.11.1852 i Lundesgardseie.
 3. Sindre Andersen, født 28.10.1854 i Lundesgardseie.

Solberg med stue i tømmer. Foto: Amund Gulsvik (2021).

Solberg med fjøs og låve. Med på bildet er Erland og Arnhild Solberg. Erland er barnebarn til Kristian og Kari Solberg. Foto: Ragnvald Lien (2021).

Elling Henriksen Hovlandseie og Guri Olsdatter ble viet 1. januar 1833. Guri var tjenestepike på Lundesgården, og de var henholdsvis 24½ og 24 år ved vielsen. Barn:

- a. Helge, født 25.11.1833, Hovlandseie.
- b. Ole, født 3.1.1837, faren er husmann i Hovlandseie.
- c. Marte, født 2.12.1838, Pukerudeie.
- d. Anne, født 8.4.1840, faren er husmann i Pukerudeie.
- e. Erik, født 27.8.1842, død 11.7.1843, husmannssønn, Pukerud.
- f. Inger Maria, født 11.5.1844, Hovlandseie.
- g. Erik, født 10.4.1846, Pukerudeie.
- h. Inger Maria, født 19.3.1848, faren er husmann i Pukerudeie.

De utvandret 20. mai 1848 og bodde da i Pukerudeie. Guri kan være datter av Ole Jonsen og Mari Gundersdatter Bergsrud, døpt 27. juli 1806. Ett indisium er at hun var fadder til flere av barnebarna til Ole og Mari (Nils Elsrud pers. medd.). Våren 1849 kom de til Clinton, Rock County, Wisconsin, hvor familien slo seg ned og kalte seg Solberg. Etter fem år flyttet de til Spring Grove i Minnesota (Johnson 1921:306).

Johannes Olsen og Kari Andersdatter er så i Solberg. Johannes, født 1830, er her som husmann med jord. Hustruen Kari var født 4. juli 1826 utenfor ekteskap med foreldre innerst og svensk ungkar Anders Amundsen på Halkinrud og Barbro Fredriksdatter Pukerudeie (Fossen/Pukerudeie i 1801). Som en kuriositet kan nevnes at boet etter Ole Helgesen Enger ved skiftet 13. august 1825 hadde til gode 4 spesiedaler og 2 ort for forskudd på arbeid av svenske Anders Amundsen Pukerudeie.

Ekteskap inngås 4. september 1853 mellom ungkar Johannes Olsen Lundesgårdseie, 23½ år, far Ole Johansen Pukerud, og pike Kari Andersdatter Hovlandseie, 27 år, far Anders Amundsen. Barn:

- a. Ole Johannesen, født 21.12.1855, Haukedalseie.
- b. Anders Johannesen, født 17.12.1857, Pukerudeie, død 5.3.1858, 3 mnd.
- c. Andreas Johannesen, født 12.1.1859, faren er husmann i Pukerudeie.
- d. Gulbrand Johannesen, født 13.8.1861, faren er husmann Pukerudeie.
- e. Elling Johannesen, født 13.9.1863, faren er husmann i Pukerudeie. Død 3.12.1865, Hovlandseie.
- f. Berte Johannesdatter, født 10.6.1866, faren er husmann i Pukerudeie.

Det betyr at Johannes og Kari flyttet til Solberg i 1856-57. Johannes og Kari meldte utvandring 16. april 1868, og det står at begge er ca. 40 år. Johannes kalles Haukedalseie og han utvandret året før. Barna Ole, Andreas, Gudbrand og Berte står også i utvandrerlista (Elsrud 1994). I 1875 har enken Ragne Evensdatter flyttet fra Nordmoen til Solberg (se under Nordmoen).

Kristian Jakobsen Solberg og Kari Andersdatter Solberg er på Solberg i 1900 og 1910, han som husmann med jord og tømmerhogger.

Uplasserte Pukerud

Sindre Olsen Pukerudeie og Berit Torkildsdatter var husmannsfolk under Nordre Røsby i 1801. Det kan ha vært på Tuftin. Barn:

- a. Ragnhild Sindresdatter, født ca. 1798.
- b. Torkild, døpt 26.5.1805, bosted Pukerudeie.
- c. Ole, døpt 13.3.1808 og begravet samme dag, bosted Pukerudeie.

Sven Evensen og Ingeborg Syversdatter var begge på Oppgarden da de ble gift 1. januar 1821, han 25 år og hun 32 år gammel tjenestejente. Sven kan være husmannssønn på Rud i 1801 og sønn av Even Svensen og Aslaug Kristensdatter. Barn:

- a. Anne, født 23.7.1825 i Pukerudeie.
- b. Even, født 27.11.1828.

Syver Halvorsen Pukerudeie og Guri Andersdatter Sørsdal ble gift 31. mai 1835. Syver Halvorsen fra Sigdal hadde attest fra presten i Sigdal, datert 13. mai 1835, og fra sorenskriveren, datert 30. mai 1835. De overtar Skraperud under Sørsdal. Barn:

- a. Eli, født 2.7.1835, faren er husmann i Pukerudeie.
- b. Inger, født 5.6.1837, faren er husmann i Pukerudeie.
- c. Marte, født 1.7.1839, faren er gårdmann på Sørsdal.
- d. Elling, født 10.5.1845, faren er gårdmann på Sørsdal.

Truls Hansen Pukerudeie og Kirsti Olsdatter. Barn:

- a. Kari Trulsdatter, født 21.10.1849 i Pukerudeie
- b. Johan Trulsen, født 4.10.1852.

Ole Trulsen og Eli Narvesdatter er ført som husmannsfolk på Pukerud i 1865. Alt tyder på at dette er på selve gården, og familien kvalifiserer ikke til å bli plassert på en av husmannsplassene. Ole Trulsen ble født 25. mars 1827 av foreldre Truls Kristoffersen Røsbyeie og Berit Olsdatter. Han kalles husmann da han utvandret 30. mars 1867 sammen med hustruen og barna:

- a. Berte, født 27.3.1849 på Halkinrudeie.
- b. Karen, født 5.7.1851.
- c. Truls, født 27.8.1856, faren er innerst på Pukerud.
- d. Anne Sofie, født 11.1.1858, faren er innerst på Pukerud.
- e. Kristian, født 22.6.1862, faren er innerst i Pukerudeie.
- f. Inger, født 9.8.1864, faren er bruker på Pukerud.

Anders Larsen, uekte barn fra Pukerudeie, død på Grefsrud på Tyrstrand 9.2.1820, 5¼ år gammel.

Guri Olsdatter Pukerudeie, død 31.10.1813, 59 år gammel og legdslem.

Gunhild Olsdatter Pukerudeie, husmannsdatter og 28 år, gift 18.11.1831 med husmannssønn Hans Hansen Klekkeneie, 23 år.

Olia Johannesdatter, død 15.3.1839, legdslem på Pukerudeie.

Malerplassen med hovedbygning, låve og uthus. Kilde: Norske Gardsbruk 1948.

Husmannsplasser under Hovland

Plassene er ført under Hovland, da de i dag alle har bruksnummer under gårdsnummer 140.

Malerplassen

Torsten Jakobsen Gardhammareie og Kari Knutsdatter ble trolovet 3. mai 1789. Torsten Jakobsen er ført under Pukerud i 1801, og alt tyder på at dette er Malerplassen. Torsten Jakobsen (41 år) med kone Kari Knutsdatter (41 år) har fem barn i 1801. Torsten var sønn av Jakob Torstensen, husmann på Gardhammar i 1762, med hustru Else. Jakob Torstensen Gardhammareie og Else Olsdatter ble trolovet 30. januar 1760 og viet 16. november. Torsten Jakobsen ble døpt 15. februar 1761 og døde som husmann på Hovlandseie 20. mai 1822, 60 år gammel. Ole Jakobsen Gardhammareie ble døpt 14. mai 1763 og hans bror Helge Jakobsen Gardhammareie 6. april 1766. Torsten og Karis barn var:

- a. Berte Torstensdatter begravet i mai 1797, 9 år gammel med bosted Pukerudeie.
- b. Helge Torstensen er 12 år i 1801. Helge Tostensen Pukkerudeie og Kari Gulbrandsdatter får datteren Kristi 14.3.1832. Kari Gulbrandsdatter Veme var 8 år i 1801 og blir gift med Helge Torstensen Pukerud, en tid bruker av Modalen, seinere husmann under Hovland (Lagesen 1935:437 f.). Dette er nok på Mælum.
- c. Knut Torstensen, 10 år i 1801, på Malerplassen 1865 og gift med Rønnaug Aslaksdatter (se under).
- d. Ole Torstensen, døpt 23.6.1793. Viet 15.10.1820 til Barbro Gregersdatter Oppgardseie, døpt 3.3.1799. Barn:
 1. Kari Olsdatter, født 4.3.1824. Kari Olsdatter Hovlandseie og ungkar Gunder Eriksen Søndre Bjøre, begge 26 år, får Berte 28.4.1850. Kari Olsdatter Hovlandseie og Helge Knutsen Veksaleie, født 7.4.1824 med far Knut Helgesen, vies 25.11.1854. Innerst Helge Knutsen Hovlandseie og Kari Olsdatter får sønnen Kristian 1.2.1855. Kari, Helge, Berte og Kristian utvandret 10.4.1855 sammen med Karis foreldre.
 2. Berte Olsdatter, født 19.4.1827, Hovlandseie. Ei Berte Olsdatter får sønnen Narve 2.1.1850 med husmann Ole Narvesen Hovland, og 27.4.1852 sønnen Ole med Ole Narvesen Pukerud.
 3. Gregers Olsen, født 9.2.1833, Hovlandseie. Gregers og foreldrene utvandret 10.4.1855.
- e. Jacob Torstensen, døpt 20.7.1795 og 6 år i 1801. Jakob Torstensen Hovlandseie, skomaker og husmanns-sønn, giftet seg 28.11.1818 med Kari Aslaksdatter, døpt 1.7.1799 som datter av Aslak Sindresen Oppgards-eie (1758-1824) og Gjertrud Helgesdatter Enger (1758-1832).
- f. Elling Torstensen, døpt 2.12.1798, begravet desember 1808, 8 år, Hovlandseie.
- g. Ole Torstensen døpt 15.3.1801 med bosted Pukerud, begravet desember 1808, Hovlandseie.
- h. Berit Torstensdatter, døpt 11.3.1803, Pukerudeie.
- i. Ingeborg Torstensdatter Hovlandseie, begravet desember 1808, 5 år.
- j. Else Torstensdatter, døpt 26.4.1807, Hovlandseie og begravet desember 1808, Hovlandseie.

Altså døde fire av Torsten og Karis barn i Hovlandseie i desember 1808. Det må ha vært en epidemi.

Jakob Torstensen og Kari Aslaksdatter kan ha vært på Malerplassen en kort tid før de flyttet videre og endte opp i Roa/Oppgardseie. De hadde barna:

- a. Else Jakobsdatter, født 18.12.1818 i Hovlandseie, gift 26.10.1839 med Anders Pedersen Sandaker/Hallinghaugen

- b. Kari Jakobsdatter, født 24.10.1821 i Røsbyeie, gift 24.10.1847 med Gulbrand Helgesen Pukerudeie/Røsby/Lundesgardseie. Gulbrand Helgesen Mælum/Pukerudeie var 23 år og hans far var Helge Torstensen. Barn: Helge, født 15.3.1848, faren er husmann i Hovlandseie. Jakob født 21.8.1849, faren er forpakter på Pukerud. Familien flyttet snart til Kristofferbråtan/Lundesgardseie.
- c. Ole Jakobsen, født 28.8.1828, faren er husmann i Oppgardseie.
- d. Jakob Jakobsen, født 1.5.1836, faren er husmann i Oppgardseie.
- e. Aslak Jakobsen Roa, født 15.10.1825, død 23.2.1901, kirketjener, gift med Kirsti Olsdatter. Flere barn (Solberg 1985).

Knut Torstensen og Rønnaug Aslaksdatter Oppgardseie blir viet 10. oktober 1818. Rønnaug var husmannsdatter fra Oppgardseie, døpt 11. januar 1794, død 21. november 1867. Barn:

- a. Torsten Knutsen, født 21.2.1819 på Pukerud. Gift 20.4.1845 med Helene Torstensdatter Oppgardseie.
- b. Aslak Knutsen, født 24.8.1821 på Haukedalen. Gift med Olea Sindresdatter Oppgardseie.
- c. Kari Knutsdatter, født 29.9.1824 i Hovlandseie. Husmannsdatter Kari Knutsdatter Hovlandseie vies 10.8.1845 med husmannssønn Kristoffer Narvesen Hovlandseie, 27 år, hans far: Narve Kristoffersen.
- d. Else Knutsdatter, født 21.7.1825.
- e. Berte Knutsdatter, født 28.4.1827 i Hovlandseie.
- f. Gjertrud Knutsdatter, født 18.10.1830 i Hovlandseie. Gjertrud Knutsdatter på Hval, 21 år, ble viet i Lunder 10.11.1849 med Syver Gulbrandsen Hallingbyeie, 23 år, hans far: Gulbrand Ellingsen.
- g. Rønnaug Knutsdatter, født 25.12.1834 i Hovlandseie.
- h. Else Knutsdatter, født 21.7.1837 i Hovlandseie.

På Malerplassen under Hovland i 1865 er Knut Torstensen (1791-1868) og kona Rønnaug Aslaksdatter føderådsfolk sammen med innerst Maria Olsdatter, født 1843. Knut døde 7. desember 1868 på Hovlands-eie, 77 år gammel. De hadde ett storfe og tre sauer i 1865. Utsæd: 1/16 tønne bygg, ¼ tønne blandkorn og 1½ tønne poteter.

Torsten Knutsen og Helene Torstensdatter er på Malerplassen i 1865 og 1875 som husmann med jord. Helene Torstensdatter ble født i 1819 som datter av Torsten Kristoffersen Halkinrudeie og Anne Larsdatter. Helene heter Eline i kirkeboka. Torsten og Helene utvandret i 1878 med barna:

- a. Rønnaug Torstensdatter, født 2.9.1847 i Hovlandseie. Hjemme på Malerplassen og hjelper foreldrene i 1875.
- b. Knut Torstensen, født 2.5.1850 i Hovlandseie. Ungkar Knut Torstensen Hovlandseie utvandret i mai 1873.
- c. Anne Maria Torstensdatter, født 1853 i Hovlandseie. Hun er hjemme og hjelper foreldrene i 1875.
- d. Torine Torstensdatter, født 13.10.1855, faren er husmann på Hovlandseie.
- e. Elise Torstensdatter, født 1860, er hjemme og hjelper foreldrene i 1875.

De har to storfe og to sauer i 1865. Utsæd: 1 tønne blandkorn og 1 ¼ tønne poteter.

Sørmoen

Hans Hansen og Anne Isaksdatter kan ha vært her i 1801. Han er født ca. 1750 og kalles husmann i 1801, mens Anne Isaksdatter var født ca. 1752. Etter Annes død troloves Hans Hovlandseie 22. juni 1806 med Maria Jonsdatter Støveren, og vies 27. juli. Hans og Annes barn:

- a. Ole Hansen, døpt 9.7.1775, Henseie.
- b. Hans Hansen, døpt 21.9.1777, Verket.
- c. Isak Hansen, døpt 18.11.1781.
- d. Per Hansen, døpt 31.10.1784, Verket.
- e. Ole Hansen, døpt 3.9.1786, begravet 10.3.1793, Hovlandseie.
- f. Ingeborg Hansdatter, døpt 2.11.1788, begravet 1.1.1789, Hovlandseie.
- g. Ingeborg Hansdatter, døpt 29.11.1789, Hovlandseie.
- h. Inger Hansdatter, døpt 9.9.1792, Hovlandseie.

Ole Amundsen og Gjertrud Johannesdatter kan ha vært her. Ole Amundsen var tjenestegutt på Sesserud i 1801, 23 år gammel. Fattiglem Ole Amundsen Pukerud døde 14. august 1854, 78 år gammel. Gjertrud kan også ha vært tjenestejente på Sesserud i 1801, 31 år gammel. Gjertrud Johannesdatter døde 2. mars 1855, fattiglem og 82 år, i Pukerudeie. Han bodde på Sesserudeie og hun var bosatt i Hole da de ble trolovet 27. mars og viet 28. mai 1802. Barn:

- a. Hans Olsen, døpt 24.10.1807, bosted Tranby.
- b. Marte Olsdatter, døpt 15.9.1811, bosted Sesserudeie.
- c. Johannes Olsen, født 9.7.1815 på Pukerudeie, gift med Ingeborg Nilsdatter - se nedenfor.

Sørmoen med driftsbygning og bolighus ca. 2000. Bildet tilhører Jan Erik Opperus

Johannes Olsen og Ingeborg Nilsdatter er på Sørmoen i 1865. Plassen er i 1865 regnet under 423 a Hovland, men de kalles ellers Pukerudeie. Johannes var sønn av Ole Amundsen Pukerudeie og Gjert-rud Johannesdatter, se ovenfor. Husmannssønn Johannes Olsen Pukerudeie, 26½ år, og husmannsenke Ingeborg Nilsdatter Pukerudeie, 36 år med far Nils Nilsen, ble viet 20. desember 1842. Barn:

- a. Gulbrand, født 9.3.1842, på Nordmoen i 1865, utvandret i 1873 med sin familie .
- b. Inger, født 13.4.1845, utvandret 11.3.1867.
- c. Ole, født 25.7.1851, død 27.4.1852, husmannssønn på Pukerudeie.

Johannes og Ingeborg utvandret 11. mars 1867 med datteren Inger, stedatteren Oline Gudbrandsdatter, født 13. august 1831, og hennes uekte datter Gunhild Vebjørnsdatter, født 14. august 1856. Gunhild var datter av ungkar Vebjørn Halvorsen Oppegårdseie, 25 år. Oline Gulbrandsdatter var uekte datter av Ingeborg som da bodde på Lundesgårdseie, og gårdmannssønn Gulbrand Jonsen Haukedalen. Det var lyst til ekteskap mellom dem.

Helge Olsen og Berit Fredriksdatter er en ny familie på Sørmoen i 1875. Helge er husmann med jord og driver i tillegg dagarbeid (betalt jobb). Helge Olsen ble født 20. oktober 1845 av husmann Ole Trondsen Halkinrudeie og Inger Helgesdatter. De er i Mælum i 1875, altså på naboplassen. Da Helge Olsen og Berit Fredriksdatter ble viet 6. mars 1875 var hans bosted Hovlandseie. Berit Fredriksdatter Sandaker var født i Haugerudeie i Ådal med far Fredrik Ellingsen. Barn:

- a. Erik Narvesen, født 16.1.1870 i Lunder, sønn av skomaker Narve Jonsen Sandaker og Berit Fredriksdatter - Berit hadde altså Erik før ekteskapet med Helge.
- b. Ole Helgesen, født 17.8.1875, faren er innerst i Hovlandseie.
- c. Inger Bolette, født 3.3.1877, faren er husmann i Hovlandseie.

I 1875 hadde de tjenestejenta Gjertrud Fredriksdatter, født 1858 i Ådal. I egen husholdning bor Fredrik Ellingsen, født 1821 i Ådal, som er innerst med tømmerhogst som dagarbeid og kona Bergit Nubsdatter, født 1817 i Ådal, som driver spinning som dagarbeid. Dette er jo nettopp Berit Fredriksdatters foreldre. Helge Olsen utvandret 3. mai 1878 over Oslo med reisemål Albert Lea i Minnesota.

Ole Nilsen og Gunhild Toresdatter var på Sørmoen fra ca. 1880. Ole var født i 1845 på Tangen (Pukerutangen) (Lien 2012). Han ble gift i 1874 med Gunhild Toresdatter Bjørnerud, født 1847. Hun var datter av Tore Helgesen og Rønnaug Helgesdatter Bjørnerud. Barn:

- a. Nub Olsen, født 24.6.1874, faren er innerst på Evjua.
- b. Thorvald Olsen, født 11.5.1876, faren er innerst på Evjua.
- c. Thea Randine Olsdatter, født 29.12.1877, faren er husmann på Evjua.
- d. Anton Olsen, født 26.10.1879, faren er husmann i Hovlandseie.
- e. Elise Olsdatter, født 16.2.1882 i Hovlandseie. Død 19.9.1899 som tjenestejente i Hovlandseie.
- f. Ole Olsen, født 19.1.1884, faren er husmann i Hovlandseie. Viet 2.11.1907 til Ingebjørg Olsdatter Bråten fra Gol. De hadde en sønn Olav Olsen, født 9.11.1908.

- g. Gudbrand Olsen, født 23.2.1886, faren er husmann i Hovlandseie.
- h. Helge Olsen, født 21.7.1888, faren er husmann i Hovlandseie. Er jernbanearbeider og bor på Birkeland under Land i 1910.

I 1875 bor familien på Øvre Evjua sammen med Oles mor Anne Ellingsdatter. De bodde på Evjua fram til slutten av 1870-tallet, men flyttet da til Sørmoen. Enken Anne Ellingsdatter Tangen, født 1801, døde i 1884 som fattiglem i Hovlandseie, 83 år gammel. Husmann Ole Nilsen Sørmoen/Hovlandseie døde 21. november 1888.

Gunhild Toresdatter og Ole Paulsen Hagen ble viet 7. juli 1894. Ole Hagen er husmann uten jord og tømmerkjører på Sørmoen i 1900. Han ble født 26. juli 1837 av foreldre Paul Knutsen Haukedalseie og Jøran Larsdatter. De bodde på Birkeland under Land i 1910. Ole døde 9. november 1924.

Mælum

Navnet er forklart med preposisjonen mellom. Plassen ligger mellom Sørmoen og Nordmoen slik at preposisjonsforklaringen er riktig her. Mælum var husmannsplass under Hovland i 1865 og 1875. Slektsnavnet skrives Mehlum.

Jon Larsen Hovlandseie og Kjersti Arnesdatter er i Hovlandseie 1801. Jon er født ca. 1760 og er jordløs husmann, vanfør. Det er helst Jon, døpt 13. februar 1762 med foreldre Lars Jonsen Sandvassbråtan/Strømsoddeie og Helge Ellefsdatter. Kjersti Arnesdatter er døpt 7. april 1770 med foreldre Arne Levorsen Halkinrudbråtan og Ingeborg Endresdatter. Kjersti er nok søster til Henrik Arnesen Solberg.

- a. Elling Jonsen Hovlandseie, begravet 14.9.1792.
- b. Lars Jonsen, døpt 19.8.1798, gravlagt februar 1800, 1 år, Hovlandseie.
- c. Lars Jonsen, døpt 2.2.1800. Husmannssønn Lars Jonsen Sørsdalseie og Guri Olsdatter Oppgardseie får en sønn Jon i 1821, og gifter seg 10.3.1822.
- d. Dødfødt pikebarn fra Jon Larsen Pukerudeie gravlegges 26.6.1803. Jon Larsen Pukerudeies hustru Kjersti introdusert etter sitt dødfødte barn.
- e. Ingeborg Jonsdatter, døpt 6.10.1805. Død desember 1808 i Hovlandseie, tre år gammel.

Helge Torstensen Pukerud og Kari Gulbrandsdatter kan ha vært her. Helge var ved vielsen 3. desember 1820 innerst og 31 år, og Kari 27 år og gårdmannsdatter. Helge var sønn av Torsten Jakobsen Malerplassen og Kari var datter av Gulbrand Narvesen Veme og Åse Olsdatter Blikrsrud. Barn:

- a. Kari, født 1821, faren er husmann i Pukerudeie.
- b. Gulbrand, født 2.5.1824, faren er husmann på Pukerudeie. Gift med Kari Jakobsdatter Roa.
- c. Anne Torine, født 2.2.1827, Pukerudeie. Gift med Engebret Gandrudengen, og de utvandret til Amerika.
- d. Elling, født 28.5.1829, Pukerudeie.
- e. Kristi, født 14.3.1832, faren er husmann i Pukerudeie. Gift med Knut Elvika.
- f. Berte, født 18.7.1835, faren er husmann i Pukerudeie. Gift med Martin Pedersen.
- g. Rønnaug, født 15.8.1838, faren er selveier på Mælum i ministerialboka, husmann Pukerudeie i klokkeboka.

Helge Torstensen dør 11. mai 1839 som selveier og husmann på Pukerudeie, 50 år (selveier på Mælum i ministerialboka). Helge Torstensens bo står i 1838 som eier av Mælum med nummer 421 c og 423 b. Mælum var skilt ut med parter på 1 skilling fra Pukerud og 1 ort og 6 skilling fra Hovland. Helge drukna i Sogna ved brøtningen fra Sognevannet (Johnson 1930:267 f.), og ble ført med damsluket ved åpningen av dammen.

Ole Trondsen og Inger Helgesdatter var på Mælum i 1865 og 1875. Han var husmann med jord, drev dagarbeid med tømmerhogst og var født i 1808 i Krødsherad. Ole meldte innflytting 8. september 1825 som tjenestegutt på Oppgarden og var da fra Flathus. Kona Inger Helgesdatter ble døpt 30. juni 1811 og var datter av Helge Røsby og Kari Kristoffersdatter. Ole og Inger ble viet 14. oktober 1838, og Ole var da husmannssønn i Sesserudeie mens Inger var gårdmannsdatter på Røsby. Barn:

- a. Anne Olsdatter, født 2.12.1839, faren er husmann i Sesserudeie. På Nordmoen i 1865.
- b. Helge Olsen, født 20.10.1845 i Halkinrudeie, på Sørmoen i 1875.
- c. Elling Olsen, født 5.10.1847 i Halkinrudeie. Er på Hovlandseie da han blir gift 23.11.1872 med Ingeborg Fredriksdatter Sletta under Rud. Hun er født i 1852 med far Fredrik Ellingsen. De får en sønn Trond Ellingsen, født 14.2.1873 i Hovlandseie.

Gammel låve på Mælum. Foto: Amund Gulsvik (2021).

- d. Trond Olsen født 26.11.1852, faren er husmann i Pukerudeie. Død 22.10.1856 i Hovlandseie.
- e. Kristian Olsen født 24.8.1855, faren er husmann i Pukerudeie. Død 29.12.1856 i Hovlandseie.

Dessuten var Ole Torkildsen, født 1837, innerst og tømmerhugger der i egen husholdning i 1865. I 1900 var det en ny familie her som kom hit ca. 1880.

Ole Andersen Mælum (1847-1910) ble født i Hølen (som den gang hørte til Flå) i Strømsoddbygda, og er i 1875 husmann med jord og tømmerkjører. Før det hadde han vært ute på en sommerflørt: I 1869 får Torine fra Bakken ei datter Helene utenom ekteskap, ifølge kirkeboka født 6. april og døpt i Lunder kirke 22. august 1869. Hun blir hjemmedøpt av Sidsel Bakken, altså hennes mormor. Foreldrene er pike Torine Hansdatter Pukerudeie og ungkar og tjenestedreng Ole Andersen Brækka den yngre. Ole Andersen var sønn av Anders Olsen Hølen (1821-1888) og Margit Olsdatter Oppgardseie (far: Ole Evensen). Ole Andersen bor på Brækka under Sørsdal i 1865 sammen med foreldrene.

Ole Andersen blir gift med enken **Randi Andersdatter Lia**. Randi var losjerende på Lia under Sætra i 1865 sammen med den første mannen Lars Andersen og datteren Andrea Larsdatter, født 1865. Randine døde 24. april 1927 på Lunder gamle hjem i Veltikoll. Barn:

- a. Anders Olsen, født 18.8.1871, faren er ungkar og innerst på Sørsdalseie, og moren er enken Randine Andersdatter Lia.
- b. Maren Helene Olsdatter, født 20.9.1874, faren er husmann på Halkinrudeie.
- c. Andreas Olsen, født 18.11.1877, faren er husmann i Røsbyeie. Død 29.9.1882 i Hovlandseie.
- d. Anton Olsen, Mælum (1881-1956) er arbeider og tømmerhogger i 1900. Ved fødsel er faren husmann på Malerplassen, Hovlandseie. Anton Mælum/Mehlum giftet seg i 1903 med Karen Jonette Jonsdatter (1879-1931) fra Lundstad under Aure i Strømsoddbygda. Barn: Olaf (1904-1972), Herman (1905-1967), Ragna (1907-1986), Jenny (1909-1987), Agnes (1911-2002), Karl (1912-1986), Anders (1915-1969), Helga (1917-1993), Georg (1920-1995), Kåre (1923-2008). Familien er på Nordmoen i 1910.
- e. Olaf Olsen Mælum, født 12.6.1885, faren er husmann i Hovlandseie. På Mælum i 1910 finner vi Olaf Mælum som husmann, og mora Randine Andersdatter er bosatt i egen husholdning som enke. Olaf ble gift 29.4.1906 med Martine Jonsdatter, født 27.1.1874. Han døde i 1933. Martine var datter av John og Haugine/Hågine Lundstad og døde i 1958.

Nordmoen

Nordmoen er en del av «komplekset» Sørmoen, Nordmoen og Mælum, se kartet. Her er mulige beboere i 1801:

Elling Halvorsen og Sigrid Fredriksdatter. Han var født ca. 1752 etter folketellingen, gift tredje gang, innesitter og krøpling. Elling var nok døpt 16. februar 1755 med foreldre Halvor Pedersen Uggeneie og

Nordmoen 1948. Foto: Norske Gardsbruk.

Helga Ellingsdatter. Sigrid Fredriksdatter var døpt 15. februar 1756, datter av Fredrik Olsen Sletaker og Eli Ellingsdatter som var husmannsfolk under Aker i 1762. Sigrid var gift første gang i 1801. Elling og Sigrids sønner som var hjemme i 1801:

1. Halvor Ellingsen, født 1790.
2. Fredrik Ellingsen, født 1794.

Dessuten var Even Pedersen her som innerst. Han kan være døpt 10. oktober 1779 og sønn av Peder Jonsen Blikrudeie og Åse Evensdatter.

Engebret Amundsen og Ragne Evensdatter. Engebret og Ragnhild ble gift 3. februar 1822, han var i Hovlandseie og hun var tjenestejente på Berg. Engebret Amundsen er registrert som husmannssønn på Sesserud i 1801, 8 år. Hans mor er Kari Henriksdatter, 32 år, og faren er vervet soldat. Kari Henriksdatter, husmannskone på Hovlandseie døde 9. februar 1837, 84 år. Engebret Amundsen Hovlandseie døde 10. mai 1861, 70 år. Kan dette være Engebret som har gitt navn til Embretshaugen mellom Pukerud og Hovland? Her er Ragne og Engebrets barn og barnebarn:

- a. Kari Engebretsdatter, født 28.6.1822 i Hovlandseie.
- b. En husmannssønn på Moen i Lunder dør 21.12.1823, seks uker gammel. Sønn her?
- c. Sissel Engebretsdatter, født 14.5.1826 i Hovlandseie.
- d. Anne Engebretsdatter, født 13.3.1831, faren er husmann i Hovlandseie. Gift med husmann Samuel Kristiansen Hovlandseie. Datteren Maren er hennes født 5.2.1857 og sønnen Kristian 29.5.1859, begge i Hovlandseie. Samuel med familie er å finne på Nordre Storebråtan under Bårnås i 1900. Maren Samuelsdatter bor på Solberg i 1875. Hun gifter seg i 1878 med Narve Tronsen Halkinrud, og en sønn Thorvald ble født i Hovlandseie i 1878.

Besetning i 1865 var to storfe og fire sauer. Ragne var da enke med Kari, Sissel og Maren hjemme. Ragne var husmannsenke på Solberg/Pukerudeie i 1875 sammen med to døtrene Kari og Sissel og datterdatteren Maren. De tre yngste er ført opp med *Dagarbeide og Spinding*. Ragne døde 18. juli 1877, og var født rundt 1795.

I 1865 er det to husstander på Nordmoen. Ragne Evensdatter er i den ene, og i den andre er:

Gudbrand Johannesen og Anne Olsdatter. Anne Olsdatter ble født 2. desember 1839 som datter av husmann Ole Trondsen Sesserudeie og Inger Helgesdatter på Mælum. Gudbrand ble født 9. mars 1842 av foreldre Johannes Olsen Pukerudeie og Ingeborg Nilsdatter, som ble viet 20. november 1842. De var på Solberg.

Gulbrand Johannesen Hovlandseie og Anne Olsdatter utvandret i mai 1873 med barna:

- a. Johan Gulbrandsen, født 14.6.1863, faren er husmann i Hovlandseie.
- b. Dødfødt barn 7.2.1865, Hovlandseie.
- c. Ole Gulbrandsen, født 7.5.1866, faren er husmann i Hovlandseie.
- d. Ida Gulbrandsdatter, født 25.3.1868, faren er husmann i Hovlandseie.
- e. Oline Gulbrandsdatter, født 28.12.1869, faren er husmann i Hovlandseie.
- f. Ingvald Gulbrandsen, født 18.2.1872, faren er husmann i Hovlandseie.

Besetning i 1865: To kuer og tre sauer. Utsæd: ½ tønne bygg, ½ tønne havre og 1 tønne poteter. Så i 1875 var her:

Elling Torstensen og Maria Gudbrandsdatter. Elling ble født 2. oktober 1834, sønn av Torsten Knutsen Røsbyeie og Maria Paulsdatter. Maria Gudbrandsdatter var født ca. 1830 i Ådal. Da de blir viet 15. august 1858 er Elling ført som ungkar i Røsbyeie og Maria som pike i Røsbyeie, født i Grønvollseie med far Gulbrand Gulbrandsen. Tømmerhogger Elling Torstensen og Maria med familie bodde i Lure (Bjørkeeie) i 1865, en plass som foret ei ku og en sau. Elling er husmann med jord og dagarbeid i 1875. Barn:

- a. Torsten Ellingsen, født 7.6.1858, faren er ungkar i Røsbyeie. Hjelper faren i 1875. Gift 26.1.1880 med Maren Olsdatter Ultveteie.
- b. Anne Ellingsdatter, født 25.9.1859, faren er innerst i Røsbyeie. Hjelper faren i 1875.
- c. Johanne Ellingsdatter, født 12.4.1862, faren er innerst i Røsbyeie.
- d. Gunhild Ellingsdatter, født 19.10.1864, faren er husmann i Bjørkeeie. Får 20.9.1887 sønnen Martin med ungkar og arbeider Gustaf Andersen Forsberg fra Landsbol, Dalskog i Sverige.
- e. Petra Ellingsdatter, født 1870. Petra Ellingsdatter Nordmoen døde 24.3.1900 som fattiglem på Hovlandseie. Hennes sønn utenfor ekteskap Emil Martinius ble født 7.2.1896 på Nordmoen. Faren var Hans Tobiassen Ringen, Hønefoss.
- f. Inger Ellingsdatter, født 13.7.1873, faren er husmann i Bjørkeeie (Lure).

Elling Torstensen Hovlandseie døde 3. november 1900, fattiglem og gift. Husmannsenke Maria Nordmoen bodde her i 1900. I samme husholdning var Martin Gustafsen og Emil Hansen fattigunderstøttet, og hennes datter Anne Ellingsdatter var her midlertidig. I egen husholdning bodde:

Edvard Ellingsen og Gunhild Kristoffersdatter. De kalles i 1900 Hanserudbråten, der han var husmann med jord og tømmerhogger. Edvard var født 30. september 1851 i Norderhov, og Gunhild var født 6. mars 1857 i Lunder som datter av Kristoffer Torstensen Røsbyeie og Kari Andersdatter. Edvard og Gunhild var på Sørflaten under Veien tellingskrets i 1910. Deres barn var:

a. Johan, født 1885	e. Bolette, født 19.12.1896 på Nordmoen
b. Jørgen, født 1888	f. Anna, født 18.11.1899 på Nordmoen
c. Gunda, født 1891	g. Gudrun, født 29.7.1902 i Mjøndalen i Eiker
d. Martin, født 1894	

Uplasserte Hovland

Paul Pedersen Hovlandseie og Maria Halvorsdatter er i Hovlandseie i 1801. Han er født omkring 1756 og er husmann og hesteskjærer, en som kastrerer ("skjærer") hester og andre dyr. Hun er født omkring 1753 og er gift for andre gang i 1801. Barn:

- a. Kristoffer Paulsen Hovlandseie, født ca. 1787, begravd i desember 1808, 18 år.
- b. Halvor Paulsen begravet i mai 1794, «0 år».
- c. Torkild Paulsen, døpt 31.8.1794.
- d. Mari Paulsdatter, døpt 8.5.1796. En Mari Paulsdatter, født ca. 1793, ble gift med Torsten Knutsen som flytter til Røsbyeie (Nordby?). De er foreldre til Elling Torstensen som var på Nordmoen i 1875.

Kristoffer Ellingsen Hovlandseie begravet desember 1808, 3 år.

Ingeborg Jonsdatter Hovlandseie begravet desember 1808, 3 år

Jon Larsen Hovlandseie begravet juni 1810, 10 år.

Inger Ellingsdatter Hovlandseie begravet juli 1810, 42 år.

Ole Tollefsen begravet 12.5.1824, husmann på Hovlandseie, 75 år.

Kirsti Olsdatter og Kari Olsdatter født 8.5.1826 med foreldre innerst Ole Amundsen Hovlandseie og Kari Larsdatter.

Amund Engebretsen, døde 8.4.1837, 75 år, husmann på Hovlandseie. Amund ble døpt 11.10.1761 som sønn av Engebret Østensen Oldeie og Anne Olsdatter. Engebret Østensen ble døpt 18.5.1735 med bosted Fossen/Puke-rudeie.

Guri Gulbrandsdatter Hovlandseie døde 20.12.1858 som innerst, 74 år.

Inger Maria Johannesdatter født 10.11.1867 av husmann Johannes Jakobsen Hovlandseie og Kristine Hansdatter. Torvald Trondsen Hovlandseie døde 23.5.1868 av skarlagensfeber. Det var mye skarlagensfeber i sommerhalvåret 1868.

Sammendrag

I 1800-årene har vi registrert 26 familier på syv navngitte husmannsplasser tilknyttet hovedbølene Pukerud og Hovland. Det antyder at familiene i gjennomsnitt var på husmannsplassen i ca. 25 år. En eller flere personer i syv familier utvandret til USA eller Canada i løpet av århundret. Den høye spebarn- og barnedødeligheten i disse husmannsfamiliene blir synliggjort i oversiktene.

Litteratur:

- Elsrud, Eigil 1994: Emigrasjonen til Amerika fra Ringerike. Avskrift fra kirkebøkene. *Hringariki* 1994 (2): 2-43.
- Gulsvik, Amund og Ragnvald Lien 2019: Øveren i Lunder - hovedbølets historie. - *Hringariki* 2019 (2): 38-50.
- Gulsvik, Amund og Ragnvald Lien 2021: Gårdshistorie for Pukerud (gnr 139 bnr 1) i Lunder. - *Hringariki* 2021 (1): 32-45.
- Johnson, O.S. 1921: *Utvandringshistorie fra Ringerikesbygderne*. Bd. II. Utgitt av Ringerikeslaget.
- Johnson, O.S. 1930: *Utvandringshistorie fra Ringerikesbygderne*. Bd. IV. Utgitt av Ringerikeslaget.
- Lagesen, A. 1935: *Ringerikske slekter. III. Slekter fra Norderhov hovedsogn*. Oslo.
- Lerfaldet, Egil 2017: En utvandrerhistorie. - *Dalen vår. Medlemsblad for Soknedalen lokalhistoriske forening* 78: 4-11.
- Lien, Ragnvald 2012: Klemetstangen = Pukerudtangen i Lunder. - *Hringariki* 2012 (1): 14-17.
- Lien, Ragnvald og Amund Gulsvik 2021: Husmannsplasser under Pukerud og Hovland i Lunder på 1700-tallet. - *Hringariki* 2021 (2): 32-40.
- Solberg, Thorleif 1985: Sindre-slekten i Soknedalen. *Ringerike* 1985: 59-64.

«Humøret er jo op og ned»

Hvad fars helbred angår, dog siger lægen, at det går småt, men dog fremad; han går meget sikrere, synes jeg, når jeg leder ham; vi er nemlig et par gange om dagen ude en liden spadseretur. Humøret er jo op og ned, men dog meget bedre, end det har været. Han har således nu interesse af meget; jeg har måttet fortælle ham adskilligt, og når vi andre taler om noget, vil han altid vide besked om, hvad samtalen drejer sig om. Ja, han har endog selv fortalt mig nogle historier om

gamle Mads Moe, om Kraviken og andre af de gamle, rare sullikkerne der oppe fra. Dette sidste sker vistnok kun i en øjeblikkelig opblusning, men selv det, synes jeg, er mærkværdigt. Om de kirkelige forhold - især da i hans stift - har jeg også flere gange talt med ham, og om det end går lidt trådt i begyndelsen, livner han op, når vi - det vil sige jeg - har talt en stund, og så er han væsentlig den talende.

Det er den syttenårige Moltke Moe som 14. september 1876 skriver til sin tante Anne Dorothea, gift med Ole Engebretsen Moe i Steinsfjordingen, om siste nytt fra bispeboligen i Kristiansand. Og hans far er selvsagt Jørgen Moe, nyutnevnt biskop og forhenværende dikter, som på denne tiden hadde betydelige helseproblemer.

Vi ser at Jørgen Moe hadde god kjennskap til sin oldefar Mads Jørgensen som brukte Mo fra 1749 til sin død i 1794. Mads Jørgensen må ha vært en underlig skrue, og det gikk på 1800-tallet mange historier om ham. Er det ellers noen som vet hvem den omtalte Kraviken var?

Moltke Moes brev til sin onkel befinner seg i Hole bygdearkiv.

Tørharden-slekta 1.0

Heim og folk i Ådal

Tørharden-slekta er Ådalens største slekt med mange etterkommere. Den starter med Thor Thorstensen Tørharden som ble født 7. mai 1844 i Ringerudeie. Thor giftet seg 12. desember 1869 med Olia Gudbrandsdatter Strømmen som ble født 17. november 1849 i Bergsundeie. De bosatte seg i Tørharden, en plass under Somdalen i Ådal som tidligere ble kalt Syversmoen.

av Nils Elsrud

Det er mye skrevet om denne slekta i dags-aviser. Vi vil de nærmeste nummere skrive om etterkommerne til Thor og Olia.

Thor var sønn av Torsten Erichsen Dundremoen (1812-1854), gift 1839 med Jørand Thorsdatter Langbråten (1811-1909).

Torsten ble født på Dundremoen i Vikar og døpt i Vikar kirke 14. juni 1812. Han giftet seg 17. mars 1839 med Jørand i Vikar kirke. Jørand var født på Langbråten i Sør-Aurdal 3. mai 1811. Hun meldte flytting til Enger i Ådal i oktober 1835, der hun jobbet som tjenestepike. Ved giftemålet i 1839 bodde hun i Strandeeie. Etter Torstens død bodde hun i 1865 og 1875 i Torstensstua, Somdalen.

Olia var datter av Gudbrand Gudbrandsen Strømmen, gift 1849 med Margit Arnesdatter Bakken (1828-1851). Gudbrand ble født 30. juni 1827 i Bergsundeie og døpt 26. august i Vikar kirke. Han giftet seg 6. oktober 1849 med Margit. I 1851 hadde han gått sammen med Halsteen Knudsen i toget til Hønefoss, og måtte sone 15 dager på vann og brød for dette.

Margit døde allerede i 1851, og Gudbrand giftet seg igjen 8. juni 1854 i Vikar kirke med Elie Clemmetsdatter Strømmen, født 2. mai 1826 i Strømmen, Vestre Bergsund. Elie og Gudbrand fikk åtte barn. Elie døde 3. august 1915 i Strømmen, og Gudbrand døde 18. januar 1921 på Jørgenplassen, Skollerud.

Thor fikk en sønn utenfor ekteskap i 1865 med Berte Andersdatter Lundesgårdeie, født 23. september 1843 i Lunder, Norderhov. Hun var datter av Anders Corneliusen Lundesgårdeie og Guri Olsdatter.

Thor fikk i 1919 forhøyet sin pensjon fra 690 til 850 kroner pr. år. I 1921 fikk han pensjonen ytterligere forhøyet med 150 kroner pr. år av

Ådal kommune. Han døde 22. august 1923 av tuberkulose, mens Olia døde 18. juni 1926 av bukhinnebetennelse.

Det har vært avholdt mange slektsstevner i Ådal etter familien i Tørharden. I 1964 telte slekten over tusen etterkommere etter dem.

Thor og Olia hadde tolv barn og minst 76 barnebarn.

Barn av Thor og Berte

Thor fikk som nevnt et barn utenfor ekteskap før han giftet seg: Ole Thorsen, født 24. august 1865 i Lundesgårdeie. Ole giftet seg 23. september 1888 i Grønland menighet i Kristiania med Anne Mathea Olsdatter, født 20. mars 1859 i Åsaeie, datter av Ole Petter Hansen Åsaeie og Gurine Gudbrandsdatter.

Ole Thorsen og familie tok navnet Velum/Welum. Han jobbet som skomaker. De fikk fire barn, men ingen vokste opp. I 1891 bodde Ole, Anne Mathea og sønnen Ole Petter som leieboere hos skredder Borger Olsen i Bjørnstadmyra, Hole.

Barn av Ole og Anne Mathea

1. Georg Bernard Velum, født 9. mai 1888, døpt i Vestre Aker 3. februar 1889. Han er ikke sammen med foreldrene ved folketellingen i 1891, og er mest sannsynlig død.

2. Ole Petter Thoresen, født 18. desember 1890 i Sørums, Hole, død 4. juni 1901 på Kindstangen i Hole.

3. Georg Bernard Velum, født 30. april 1893 og død 19. januar 1895 i Svendsrud, Hole.

4. Bernhard, født 19. april 1898 i Solberg-Lie, Hole, død 29. mai 1898 i Solberg-Lie av medfødt svakhet.

13.	12.12.	Ungk: Thor	Vigdis Sundt	26	Torsten	Gudbrand
		Pige Olia	Bergsund	20	Brita	Gudbrand
	1869					

Thor og Olia giftet seg 12. desember 1869 i Hval kirke.

Ole og Anne Mathea døde med bare noen få måneders mellomrom. Ole døde 22. oktober 1898, og Anne Mathea 2. juni samme år av lungebetennelse. Anne Mathea og sønnen Bernhard ble begravet samme dag 9. juni i Tyristrand kirke, Hole. De har ingen etterkommere som levde opp.

Barn av Thor og Olia

Thor og Olia fikk som nevnt tolv barn, og ti av disse hadde etterkommere. Vi vil i de neste numrene av bladet komme tilbake med mer info om hver av dem og deres barn.

1. Torsten Thorsen Flaten, født 29. mars 1870 i Bråten, Østre Bergsund. Gift 27. desember 1890 i Hval kirke med Kristine Johannesson, født 17. desember 1867 i Sverige og død 12. august 1914 i Tørharden. De fikk ti barn.

Torsten giftet seg igjen 6. juli 1918 med Mathilde Kristoffersen, født 4. januar 1892 i Lundstadeie, Haug. Mathilde døde 15. september 1963, mens Torsten døde 21. november 1936. De fikk seks barn.

2. Gudbrand Thorsen Bakken, født 15 oktober 1871 i Bergsundbråten. Han giftet seg 18. oktober 1895 i Hval kirke med Karen Andersdatter, født 29. september 1873 i Begnadalen. Gudbrand døde 10. april 1956, mens Karen døde 13. november 1948. De fikk ni barn.

3. Maren Thorsdatter Tørharden, født 11. mars 1873 i Bergsundeie. Gift 20. april 1893 med Engebret Eriksen Råstad, født 16. juni 1868 på Jevnaker. Engebret døde 23. mars 1952, og Maren 17. mars 1956. De fikk femten barn.

4. Julia Thorsdatter Tørharden, født 22. mars 1875 i Syversmoen, Somdalen. Gift 13. desember 1901 i Hval kirke med Anders Gustavsen, født 7. august 1876 i Soknedalen. Anders døde 9. oktober 1904 av tæring (lungetuberkulose). Året etter døde også Julia av tæring, 23. juli 1905. De fikk to barn.

5. Olava Thorsdatter, født 26. desember 1876 i Somdalseie (som vel er Syversmoen). Gift 15. november 1896 i Hval kirke med Bernt Han-

sen, født 5. september 1875 i Aslaksrudeie, Haug i Norderhov. Olava døde 14. november 1956 og Bernt 1. mars 1958. De fikk åtte barn.

6. Thorvald Thorsen, født 12. april 1880 i Syversmoen. Gift 17. juli 1904 i Hval kirke med Berthe Rasmusdatter Bråten, født 1. november 1882 i Haugerudhagen. Thorvald døde 13. desember 1924 av hjernebetennelse, og Berthe døde 15. mai 1965. De fikk åtte barn.

7. Gunda Thorsdatter Tørharden, født 28. januar 1882 i Syversmoen. Hun døde 19. september 1908 av tuberkulose.

8. Olea Thorsdatter Tørharden, født 22. januar 1884 i Tørharden, Somdalen. Gift 4. mai 1908 i Hønefoss kirke med Johan Ellingsen Pålsrud, født 18. juni 1880 i Hasalhaugen, Hallingby. Olea døde 15. februar 1915 av tæring, og Johan døde 6. januar 1961. De fikk tre barn.

9. Elise Thorsdatter Tørharden, født 17. mars 1886 i Tørharden. Gift 26. oktober 1907 i Hval kirke med Andreas Andersen Løvskogen, født 26. mai 1878 i Løvskogen, Somdalen (men fødselsdagen hans ble feiret 24. mai). Elise døde 25. februar 1920 av tæring, og Andreas døde 6. mai 1957. De fikk fire barn.

10. Thora Thorsdatter Tørharden, født 3. juli 1888 i Tørharden. Gift 18. mars 1913 i Hønefoss kirke med Helge Olsen Flekkerud, født 6. januar 1890 i Rustandeie (Flekkerud). Thora døde 29. mai 1921 av tæring. De fikk to barn.

Helge giftet seg igjen 15. februar 1930 i Hønefoss kirke med Laura Kristiansdatter Orebråten, født 26. juni 1897 i Orebråten, Semmen. Helge døde 31. oktober 1975, mens Laura døde 25. september 1974.

11. Anne Thorsdatter Tørharden, født 2. mai 1890 i Tørharden. Gift 3. januar 1910 i Hønefoss kirke med Olaf Charles Pettersen Bentzen, født 6. desember 1884 i Lystigstuen, Somdalen. Anne døde 7. november 1964 og Olaf 23. august 1970. De fikk ni barn.

12. Thor Thorsen Tørharden, født 17. juni 1893 i Tørharden. Han døde 23. februar 1917 av lungebetennelse.

Husmandskontrakt

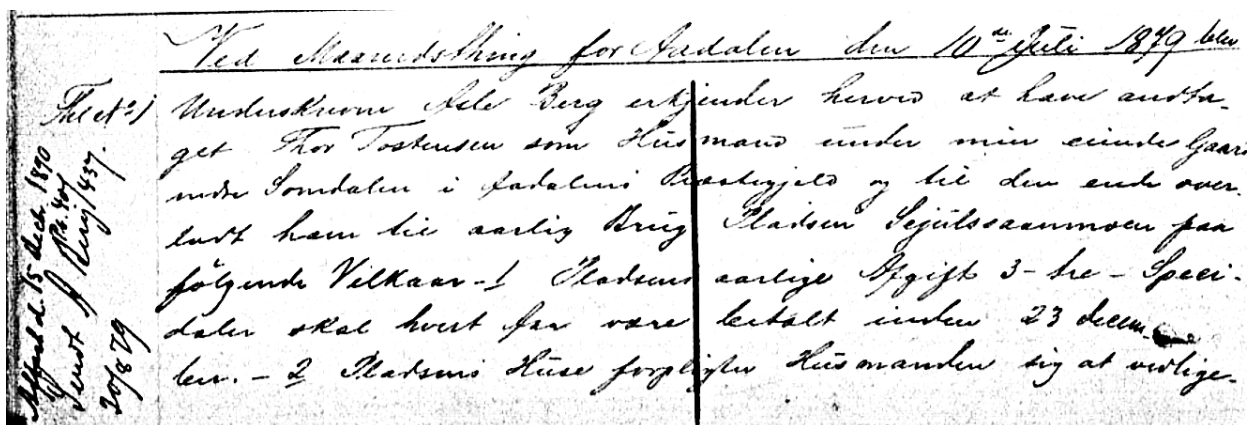
Underskrevne Asle Berg erkjender herved at have andtaget Thor Tostensen som Husmand under min eiende Gaard nedre Somdalen i Aadalens Præstegjeld og til den ende overladt ham til aarlig Brug Pladsen S(julssaan?)moen paa følgende Vilkaar –

- 1) Pladsens aarlige Afgift 3 - tre - Specidaler skal hvert Aar være betalt inden 23. desember.
- 2) Pladsens Huse forpligter Husmanden sig at vedligeholde og i Tilfælde af Hovedreparation maatte ansees nødvendig, da maa dderom træffes nøiere Overenskomst. -
- 3) Ingen Fremmede maa indtages eller have Tilhold pa Pladsen uden Eierens Tillades under 24 skilling Mulgt for hvert Døgn.
- 4) Pladsens jord skal forsvarlig dyrkes og intet af samme overlade nogen Fremmed. Pladsens Avling maa ikke sælges eller bortføres og den samlede Gjødse altid forblive ved Pladsen.
- 5) Husmanden er forpligtet til strax efter Tilsigelse at forrette hvilket som helst arbeide han maatte blive opfordret til, ligeledes Qvinfolkarbeide. I Tilfælde af Udeblivelse af Budsendelse efter Han eller Hun, d vedtager Husmanden at bøde 24 Species for hver gang saadant maatte intræffe.
- 6) For Arbeidet nyder Huusmanden almindelig Husmands Betaling som de øvrige Husmænd under bemeldte Gaard har erholdt. Ligeledes for Qvindearbeide.
- 7) Ingen ferske Træer maa tages eller beskadiges uden Eierens Samtykke, til Brænde maa alene tages Top og fortørret Skov og ellers efter Udvisning.
- 8) Gjerdene omkring Pladsen holdes til enhver tid i forsvarlig Stand.
- 9) Naar disse Vilkaar punktlig opfyldes er Thor Tostensen berettiget til overnævnte Brug, men Tilfælde af Misnoie paa en af Siderne er Udsigelse inden 29 September med 2 Mænd nok for at Pladsen skal være Rydiggjordt til Lovens første Fardag, dog saaledes at Husmanden er forpligtet at forrette til paatagne Arbeide intil Fraflyttingen finder Sted,
- 10) Ifølge Reglerne i Husmandsloven § 6 tilkommer Huusmanden 1 - én Søgnedag i hver Uge fri for arbeidspligten. - Somdalen den 17^d Decr 1875. Asle Berg, Thor Tostensen. Til Vitterlighed om at Kontraktens indhold er Parterne Bekjendte. Anders Haraldsen Løvskogen, Knud Berg.
- 11) I Forbindelse med forestående erkjender og vitterliggjør herved underskrevne: Thor Thorstensen, at for den Summa Kr. 400,00 skriver fire Hundrede -, som jeg er Asle Berg skyldig, - ligesom ogsaa hvad jeg fremtidig maatte blive skyldig, det være sig for Ærlæggelse af Pladsens Avgift givne Forstrækninger eller andet. - skal Asle Berg nyde første Prioritets Pant i min eiende Besætning og for øvrigt Redskaber og Indbo af Navn nævnes kan. Asle Berg: ved Knud Berg, Thor Tostensen.

Til Vitterlighed: E. C. Heen, Anders Haraldsen

Somdalen den 26. Februar 1879.

Nils Andreas Moen som er oldebarn av Thor Thorstensen har skrevet av husmannskontrakten som står i pantebok 35 for Ringerike sorenskriveri, side 288 og 289, datert 26. februar 1879, tinglyst 10. juli 1879.

Dina Thorsen fra Tyristrand - eventyrinformant for Asbjørnsen

Eventyrforfatterne Peter Christen Asbjørnsen og Jørgen Moe begynte å samle kilde-materiale i 1830-årene, og deres informanter var i stor utstrekning folk fra Ringerike. Moe fant seg annet levebrød i begynnelsen av 1850-årene, da han tiltrådte som kapellan i Krødsherad.

av Sten Høyendahl

Mange år senere begynte Asbjørnsen å gjøre forberedelser til en ny eventyrsamling, og en av hans flittigste informanter var frøken Dina Thorsen fra Ringerike. Et slikt navn finnes ikke i folketellingene - hvem var egentlig denne kvinnen?

Noen opplysninger framkommer i et brev som Dina Thorsen 12. januar 1884 skrev til Asbjørnsen. Hun oppga at hun i den senere tid hadde oppholdt seg hos sin gifte søster i Nordmalings socken, lengst sør i Västerbottens län.

1. Ole Thorsen, sagmester i Enebakk
2. Gulbrand Reinhard Thorsen, født 1828 12/4, gift, trolig bosatt i eller ved Sundsvall, Sverige
3. Karen Thorsdatter, født 1825 9/3, ugift, i tjeneste hos kjøpmann Peter Gulbrandsen i Christiania
4. Mariane Randine Thorsdatter, født 1834 8/11, ugift, i tjeneste hos byfogd Peter Vogt Ottesen i Sandefjord
5. Pauline Amalie Thorsdatter, født 1838 12/3, ugift, hos broren i Sverige

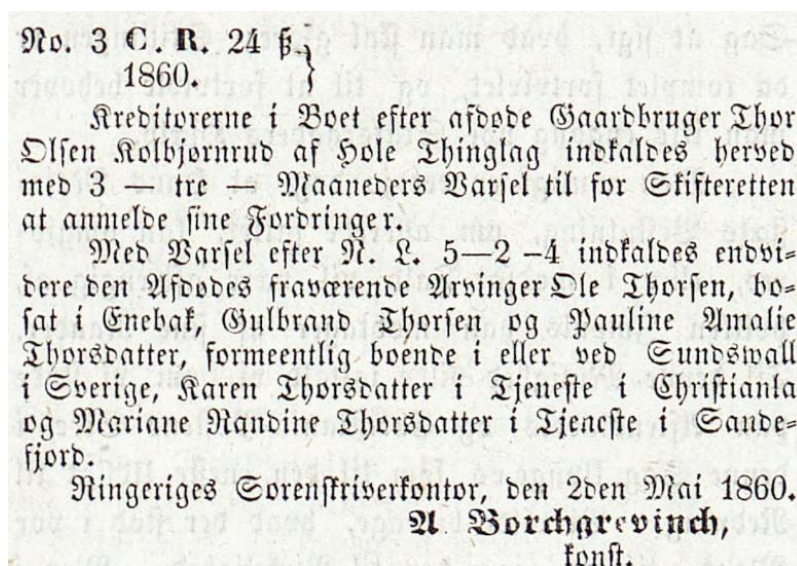
Mariane Randine, eller Dina som vi kaller henne heretter, ble 1. oktober 1848 konfirmert i Hole kirke med karakteren meget godt i kristendoms-kunnskap og flid. Hun flyttet høsten 1857 til Christiania for å tjene, og ved juletider fulgte

I Nordmaling nordøst i Sverige ved Botten-vikens strender, like sør for Umeå, finner vi raskt det norske navnet Thorsen. I *Västerbottens läns allmänna kunnörelser för 1902* (søkbart på nettet) står Gulbrand Thorsen og Mariane Randine Thorsen oppført med transaksjoner i hemmanet Levar i Nordmaling. Og Mariane Randine blir jo lett til Dina i en travel verden.

Fra Tyristrand til Västerbotten

Mariane Randine finner vi raskt i kirkebøkene for Hole, født 8. november 1834 på Kolbjørnrud på Tyristrand, og foreldrene var gårdmanns-folkene Thor Olsen og Inger Gulbrandsdatter. Etter morens død i 1852 giftet faren seg igjen i 1858 med Kari Henriksdatter, men han døde allerede 14. april 1860 under et opphold på Rigshospitalet i Christiania. Boet eide halve gården Kolbjørnrud, som umiddelbart ble solgt til bergmester Roscher. Følgende barn var i live under skiftebehandlingen i 1860:

yngstesøsteren Pauline etter. Dina var altså i 1860 hos byfogd Peter Vogt Ottesen i Sandefjord, og i folketellingen 1865 ser vi at hun har fulgt med denne familien til Nedre Kvål i Melhus i Sør-Trøndelag. Ottesen er avansert til

Den Norske Rigstidende, 7. mai 1860.

sorenskriver, mens Dina nå er oppført som husjomfru, åpenbart noe mer enn ei vanlig tjenestef jente. Riktignok står hun oppført som født i Trondhem, men folketellingene renner som kjent over av feil oppgitte fødesteder.

Broren Gulbrand giftet seg 12. mars 1855 med Ingrid Marie Isaksdatter, datter av gårdbruker Isak Christensen på Vestre Fjell i Hole, og de flyttet umiddelbart etter til Sverige der barnas dåpsinnførsler viser hvor de har oppholdt seg: Bjärträ i Västernorrlands län 1855-56, Sundsvall 1859-60, Bjärträ igjen i 1865, og fra 1866 i Nordmaling i Västerbottens län. I skiftet etter faren i 1860 oppgis at yngstesøsteren Pauline bor hos dem.

Pauline giftet seg i 1865 med handlande Erik Wiklund, og de slo seg ned i hemmanet Västland i Sköns socken (nå i Sundsvalls kommun) i Västernorrland, dit også eldstesøsteren Karen kom - i 1862 hadde hun meldt flytting fra Tyristrand til Sverige. Hit kom også Dina i 1875, visstnok fra Christiania. I 1879 flyttet hun sammen med ekteparet Wiklund til hemmanet Holmfors i Nordmaling, der Paulines ektemann nå hadde fått tittelen inspektør. I 1891 kom de til hemmanet Levar i samme socken.

En klassereise

Hadde småbrukersønnen Gulbrand Thorsen klare planer da han umiddelbart etter vielsen i 1855 flyttet til Bjärträ i Västernorrlands län? Om han hadde skaffet seg noe utdannelse er uvisst, men i 1875 ble han disponent i Olofsfors järnbruk i Nordmaling. I 1883 var han disponent for Nordmalings Ångsågsaktiebolag i Rundvik, der han blant annet utarbeidet et kart over området.

Det var ingen småbedrifter som Gulbrand hadde lederansvar for. I tillegg var han interessert i arkitektur, og rundt 1890 ble Rundviks skole og Nordmalings folkeskole reist etter hans

Saa venligt af dem at komme mig ihu! Jeg ble saa glad da bogen kom. Min Svoger siger at det første Eventyr, (*Væderen og Grisen*) er det bedste i bogen, men min søster og jeg synes best om *Herremandsbruden* og det kommer vel deraf at vi kjænde hende fra vi vare smaae. Jeg har i den senere tid veret i huset hos min gifte søster som er bosat her i Nordmalingssocken, Vesterbotten, Sverige, og de kan troe at det var eget at komme herop fra Christiania, det var som om jeg minst skulde vere kommen 30 aar tilbage i tiden, folk her oppe ere saa fulde af overtroe, det myldrer af Nisser og Smaatrolde i hver krog og hver stor sten og hvert træ har sit "Rå" som kan gjøre folk ondt om de komme stenen eller træet for nær. Nede ved Olofsforsbrug 2 Mile herfra boer en gammel mand, Boman hedder han, som i sin ungdom var forlovet med Huldren - - -

Dina hadde også brevveksling gående med Moltke Moe, og i hennes brev datert Holmfors 25. april 1888 heter det:

Her Professor M. Moe!

Tusind tak for den modtagne Eventyrbog. Dens lesning har moret mig meget. Jeg beder så meget om undskyldning at jeg ikke før har skrevet. Men det kommer deraf at jeg i de siste par måneder har veret syg. Heller ikke

Västerbottens län grenser mot sør til Jämtland og Västernorrlands län, og i vest mot Nordland fylke.

tegninger. I 1891 leverte han også tegninger til et nytt gravkapell av stein ved Nordmalings kirke.

Gulbrand og hans familie flyttet i 1904 fra Olofsfors til Levar. Han var da fortsatt direktør i Nordmalings Ångsågsaktiebolag.

Eventyr via brevpost

I Institutt for folkeminnevitenskap er arkivert to manuskript etter Dina Thorsen, det eldste fra før 1876 ettersom Asbjørnsen har brukt hennes oppskrift på eventyret *Herremannsbrura* som dette året kom ut i *Norske Folke-Eventyr*, annen utgave. En del bygderegler og sagn er også medtatt her. Og Moltke Moe har gjort en viktig merknad på manuskriptet: *især efter hendes gamle afdøde mor*.

Dinas brev av 12. januar 1884 til Asbjørnsen er oppbevart, der hun takker for å ha mottatt et eksemplar av *Norske Folkeeventyr*. Samtidig sender hun eventyrene *Hanen som gikk etter kverna* og *Borken*. Hun skriver:

har det blevet stort af med mine optegnelser af Eventyr, jeg har blot ferdige et par som jeg hermed sender. Men om Gud giver hilsen skal jeg vel nu blive flittigere. Undres nok om Her Professoren har forud et Eventyr som er meget Langt og kaldes *Abel Classon*? Dog jeg kan vel i et hvert tilfelde skrive det op.

De tre eventyrene som Dina sendte til Moltke Moe var *Ridder Skau og jomfru Dame*, *Det flygende slott og feste* og *Ønskene*. Om han noen gang fikk tilsendt eventyret om Abel Classon er mer tvilsomt.

En rekke av Dinas eventyr fra Ringerike ble i 1969 utgitt i bind 2 av *Norsk Eventyrbibliotek: Herremannsbrura, Fattigjenta som vart dronning, Ulv Gråbeinsen Bikkjesta, De to prinsessene og Stabburnøkkel i rokkehodet* (det siste er inntatt i *Norske Folke-Eventyr* i en annen informants versjon). Delvis gjengitt i bokens merknader er *Peter og Kort, Haakon Bolle, De tre rytterne som skulle til Paris* og *Hei faderiral, her kommer Hans Furuvald* - alle disse er inntatt i Dinas manuskript fra før 1876. I tillegg kommer den senere korte historien *Jenta som gikk for presten* og de tre eventyrene som Moltke Moe fikk i 1888: *Ønskene, Ridder Skau og Jomfru Dame* og *Borken*.

De tre rytterne som skulle til Paris blir av redaksjonen framhevet som et eventyr som er helt originalt. Det er sannsynlig at dette er sammensatt av en som har hørt mange eventyr og vet hvordan disse er sammensatt - og som redaksjonen skriver: «Nærmast ligg det å tenkja på Dina Thorsen sjølv.»

De moderne tider hadde nådd Asbjørnsen. Der han og Jørgen Moe i 1830- og 40-årene reiste rundt i østlandsområdet og oppsøkte lokale fortellere, ofte blant bygdas fattigste menn og kvinner, fikk han nå tilsendt sine eventyr i konvolutt, og altså noen frankert med svenske frimerker. Og det fra en dame i usedvanlig gode forhold, som også førte et utmerket skriftspråk.

Eventyrfortellersken Inger fra Tyrstrand

Den egentlige eventyrfortellersken her var nok Inger Gulbrandsdatter Kolbjørnrud, Dinas mor,

som hadde gjort slikt inntrykk på barna med blant annet *Herremannsbrura*. Inger var født 1790 på Modum, på Øverby i Heggen sogn som yngste datter av Gulbrand Andersen og Ragnhild Andersdatter. Før 1801 hadde foreldrene overtatt en del av Søndre Haug på Tyrstrand, og moren døde som enke her i 1821. Inger giftet seg høsten 1815 med hjulmaker Thor Olsen på Midt-Haug, som senere overtok Kolbjørnrud.

Inger Kolbjørnrud var åpenbart en kvinne som samleren Jørgen Moe burde ha oppsøkt, men det var mange eventyrfortellere på Ringerike, og unge Jørgen hadde naturligvis ikke kjennskap til dem alle. Inger døde i 1852, og

Rundviks skole i Nordmaling, etter tegninger av Gulbrand Thorsen rundt 1890.

fortalte trolig sine eventyr ved peisilden til siste stund ettersom barna fortsatt var hjemmeverende.

Fortsatte datteren Dina familiens fortellertradisjon? De fire søsknene i Nordmaling var alle vokst opp i et miljø der eventyr og andre historier ble fortalt ved kveldstid, og Dina hadde bevart interessen for dette. Tidene hadde nok likevel forandret seg siden 1830- og 40-årene, og Dina og hennes familie levde nå under helt andre forhold. Av hennes brev til Asbjørnsen framgår at hun ser på disse eventyrene som ren underholdning, mens hun påpeker at vanlige

folk her oppe kanskje er enda mer overtroiske enn de var i hennes barndom på Tyristrand.

Dinas bror var blitt en av samfunnsstøttene i Nordmaling, der også hennes svoger hadde en ansvarsfull stilling, og mye av deres nyvunne sosiale status dryppet selvsagt også over på en ugift søster i familien. Om Dina eller hennes søstre til tider ga til gode et eventyr, hadde dette utvilsomt en annen virkning enn i ei røykfylt stue på Tyristrand over en menneskealder tidligere.

Epilog

Alle de fire søsknene Thorsen døde i Nordmaling. Dina gikk bort 14. juni 1906 i Levar der hun hadde bodd siden 1891, og var da 71 år gammel. Den ugifte eldstesøsteren Karin døde allerede i 1887, og bodde da hos broren Gulbrand i Olofsfors. Søsteren Pauline sovnet inn i 1898 i Levar, der ektemannen Erik Wiklund var gått bort fem år tidligere - de var barnløse.

Broren Gulbrand overlevde sine søstre og døde først i 1911 i Levar, nærmere 83 år gammel. Kona Ingrid Marie var to år før dette avgått ved døden. Hun hadde født ni barn, hvorav fire oppnådde voksen alder.

Ingen av de tre søstrene etterlot seg barn, men deres mor, eventyrfortellersken Inger Kolbjørnrud fra Tyristrand, har gjennom sønnen Gulbrand mange etterkommere nord i Sverige.

Litteratur

Lagesen, A.: *Ringerikske slekter*

Masonitesamhället Rundvik. Byggnadsantikvarisk rapport. Västerbottens museum (2006).

Norske Folke-Eventyr fortalte af P. Chr. Asbjørnsen. Anden Udgave (Kjøbenhavn 1876).

Ridder Skau og Jomfru Dame. Eventyr frå Ringerike. *Norsk Eventyrbibliotek*, band 2. Redaktører: Brynjulf Alver m. fl. Det Norske Samlaget (Oslo 1969)

Østby, Leif: Erik Werenskiöld og Herremandsbruden. I: *Høydepunkter i norsk kunst*. Redaktør: Bengt Dahlbäck. J. W. Cappelens forlag (Oslo 1969).

Husförhörlängder: Sköns socken i Västernorrland og Nordmalings socken i Västerbotten.

Kirkebøker for Hole prestegjeld.

Kronofogdens i Umeå fögderi arkiv. Kartor och ritningar.

Fra kirkebøkene

Offentlige Skriftemaale

1763

Den 20de S: p: T(r)in: || blev Meenigheden bekiendtgiort, at Dragon Lars Olsen Steen, som i Aaret 1761 blev udlagt til barne-Fader af 2de i utukt besvangrede Qvindfolk, er for disse sine Lejermaale publice absolveret i Randers, da han var paa sin hiem-March fra Holstein.

Hole prestegjeld, ministerialbok I:1, fol. 261b.

Johann Nicolaus Locke - fra Arnstadt i Thüringen til Hamnor i Hole

Johann Nicolaus Locke gjorde i 1746 holeværing av seg og overtok Østre Hamnor. I 1736 hadde han fått borgerbrev i Christiania som fellbereder, en håndverker som utførte semsking av skinn.

av Sten Høyendahl

Hans herkomst er i mange år blitt diskutert her hjemme, men i 2008 ble det funnet dokumentasjon som godtgjorde at han var født 21. april 1701 i Arnstadt i fyrstedømmet Schwarzburg i Thüringen, øst for Hessen og nord for Bayern.

I 2003 hadde jeg en artikkel i *Slektsveven*, medlemsblad for Ski Slekthistorielag, om Cathrine Maria Johansdatter Locke som var født 1760 i Østre Aker. Hun giftet seg med skredderen Christen Christensen, og kom til Bekkevollen under Kaksrud i Ås. Hennes foreldre var Johann Nicolaus Locke og Anne Henriksdatter, som i en tiårsperiode hadde sittet på Østre Hamnor i Hole. Jeg hadde tidligere funnet detaljer som tydet på at hennes far var av tysk avstamning, og antok i artikkelen at han i sin ungdom var kommet hit fra Tyskland.

Stor interesse for slekten Locke

Min artikkel ble høsten 2004 omtalt av Dag Brodin i Digitalarkivets Brukarforum (#25507), som åpnet for en omfattende diskusjon med mange deltakere. Blant disse var historikeren Tore H. Vigerust, som innledningsvis påpekte at tyskerne i Christiania i perioden 1670-1720 i hovedsak kom fra det nordlige Tyskland med Mecklenburg som det sentrale området. Dette skulle vise seg å stemme dårlig for Johann Nicolaus Lockes vedkommende.

Vigerust fant i 2008 to uregistrerte diplomer i Diplomsamlingen, Riksarkivet, der øvrigheten i Arnstadt attesterte at Johann Nicolaus var født der av foreldre Johann Friedrich Locke (1676-1747), borger og hvitgarvermester, og hustru Anne Juliane Henneberg (1682-1726). Vigerust reiste året etter til Arnstadt, en malerisk gammel by som i dag har rundt 25 000 innbyggere, og foretok undersøkelser om Locke-slekten ved flere arkiver. Også Isak Gath, bosatt i Israel og etterkommer av Johann Nicolaus, var samme år i Arnstadt og skaffet tilveie viktige dokumenter som ble publisert i Brukarforum.

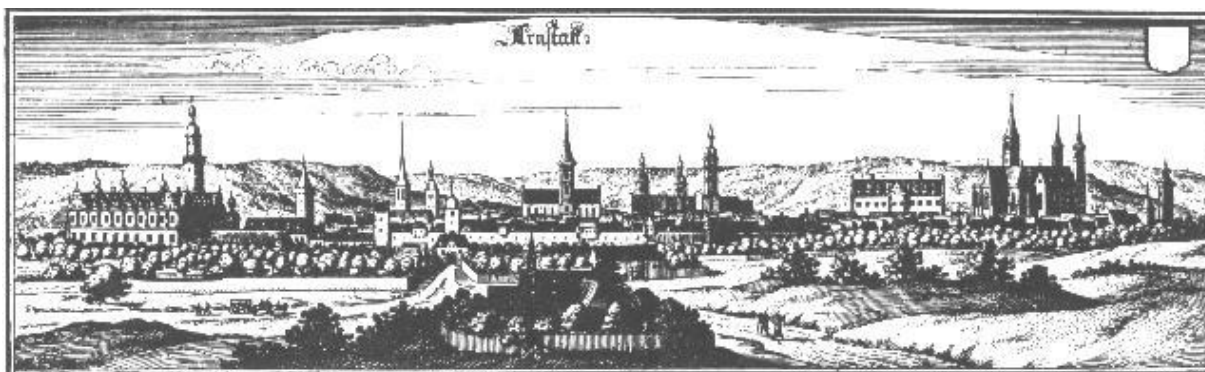
Dagens Tyskland med delstaten Thüringen i sentrum.
Byen Arnstadt er markert særskilt.

Selv avla jeg i 2012 et dagsbesøk i Arnstadt, dessverre på en dag da alle arkiver var stengt. Jeg skaffet meg imidlertid et eksemplar av den da nyutgitte *Bürgerbuch der Stadt Arnstadt 1566-1699*, et omfattende verk på 654 sider. En annen viktig kilde hadde tidligere dukket opp. Tyske slektsgranskere er ikke spesielt aktive med å legge sine arbeider ut på nettet, men Reiner Gerda Schuchardt fra Emden er et prisverdig unntak. Hans omfattende nettsider om slekter i Arnstadt (påbegynt 2008) bygger på studier av kirkebøkene, og må anses som svært troverdige med sine nøyaktige kildehenvisninger.

Tore H. Vigerust døde høsten 2010 uten å ha fått ferdigarbeidet sine notater fra besøket i Arnstadt. En planlagt artikkel i *Norsk Slekthistorisk Tidsskrift* med ham og meg som forfattere måtte dermed legges på is. Hans notater fra Arnstadt er dessverre ikke kommet til rette.

Kreditorer bak hver busk

I *Hringariki* nr 2/2007 hadde jeg en artikkel om Johann Nicolaus Lockes livsløp her i Norge, og skal ta en kort repetisjon. Vi møter ham første gang i 1725 i Aker da han giftet seg med Margrete Olsdatter Heldt, datter av Oluf Carlsen fra Christiania. Han var da svenn hos sin fetter, fellberederen Johann Valentin Silgen som noen år tidligere var kommet fra Arnstadt. Kort etter begynte Johann Nicolaus som fellbereder i Moss,

Arnstadt tidlig på 1700-tallet.

men i 1735 gikk han fallitt. Fetteren Johann Valentin Silgen døde dette året, og på auksjonen etter ham kjøpte Johann Nicolaus et stort antall saue-, lamme- og geiteskinn for hele 71 riksdaler, et beløp det snart viste seg at han ikke var i stand til å betale.

Året etter, i 1736, fikk han borgerbrev som fellbereder i Christiania, og slo seg ned i et hus ved Vaterlands bro. Heller ikke her gikk det særlig godt for ham, og i 1746 måtte han avvikle etter press fra kreditorene samtidig som kona Margrete døde.

Fra Vaterlands bro til Hole

Johann Nicolaus kjøpte 15. april 1746 en større part i Østre Hamnor i Hole for 160 riksdaler av sersjant Bastian Nilsen Helmen, og flyttet dit. Også her fikk han raskt økonomiske problemer, og han ble året etter dratt for tinget av sersjanten. Tingbøkene i årene framover viser at han stadig ble innstevnet for gjeld, men unnlot å møte på tinget slik at sakene måtte utsettes, noe som bare medførte fellende dommer på et senere tidspunkt.

Han ble stadig titulert som fellbereder, men ikke noe tyder på at han fortsatt drev slik virksomhet i Hole. I juni 1748 inngikk han ekteskap med Anne Henriksdatter fra Tyristrand, og det første barnet, datteren Margrete, kom bare en måned etter bryllupet. Anne var født i 1719 på Hollerud, og foreldrene var Henrik Johansen og Ingeborg Taraldsdatter som året etter kom til Pjåka. Annes farmor var Kirsti Henriksdatter Hovi, som hadde fått oppleve mer dramatik i livet enn hun nok satte pris på. Hennes far, finnen Henrik Sørum i Heradsbygda, ble slått i hjel i sitt eget hus, og hennes tredje ektemann, Sjur Olsen, ble i julen 1704 knivdrept under en krangel med sin stefar, Halvor Ellevsen.

Johann Nicolaus kjøpte 7. januar 1749 en part på 10 lispund i Nordre Hamnor (en del av

Østre Hamnor) av generalløytnant Frederik Ferdinand von Hausmann for 160 riksdaler. Tre dager senere pantsatte han gården til Gudbrand Christoffersen Hjelle for 160½ riksdaler. I 1753 fikk han en odelsprosess på nakken da Christen Nilsen, Bastian Helmens yngre bror, krevde å få overta gården, og han ble dømt til å flytte. Han solgte 1. februar 1757 gården til Christen Nilsen for 341 riksdaler, men hadde allerede før dette flyttet til Bekkelaget i Østre Aker.

Johann Nicolaus døde i 1768 på Bekkelaget, og skifte ble holdt 14. februar året etter. Boet gikk, alle dystre spådommer til skamme, med et pent overskudd. Han hadde et rikholdig bibliotek: en tysk bibel, *noget bröstoffelig*, en tysk huspostill og to tyske salmebøker, dessuten Daniel Sarnest's *Christlichen Lebene* til 8 skilling, den velkjente *Den Bedendes Kiede* til 1 ort, og Lodbergs *Spörmaal om Cathechismus* til 8 skilling, samt fem gamle *Sönderrevne Differente Bögger* til 4 skilling.

Slekten i Arnstadt

Jeg finner det ikke nødvendig her å gå detaljert inn på slekten i Arnstadt, da Johann Nicolaus og Anne Henriksdatter fra Pjåka trolig ikke har etterkommere på Ringerike. Bortsett fra meg selv da, men min slektslinje fortsetter nedover i Follo gjennom Cathrine Maria på Bekkevollen i Ås. Hennes tippoldebarn, forfatteren Trygve Gulbrandsen, oppnådde internasjonal berømmelse med "Og bakom synger skogene".

Bartholomäus Locke (ca 1639-1714), Johann Nicolaus' farfar, var gjestgiver i en av forstedene til Arnstadt på vertshuset "Zur guldenen Gans" - Den gylne gås. Farsslekten Locke er relativt sparsomt bearbeidet av Schuchardt, mens morsslekten Henneberg er utforsket langt tilbake på 1500-tallet.

For musikkinteresserte (og andre) må selvsagt nevnes at Johann Sebastian Bach i tidsrom-

No 1748 d. 4 Okt. for mig imidlertid Hans Nicolaj feldbereder
 paa Gaarden Hamnor imod ham i forfærdig Hand vordent. Han
 Bønsnes Kirke tilkommet, som Børnen til Dale for Jant, af færdig
 og til Michaelis dertil skal, paa Bønsnes og Børnen som fram til Bønsnes
 hos Kirke ihu forfærdig. Lige i H. for sig selv, og færdig. Børnen
 ham ligesom som i sin, men ikke som Bønsnes gamle, alle
 alle og Bønsnes Hamnor for sig selv. Hamnor til Jant

Hilfstræffend
 Anders Jantzen
 Men og Jantzen
 Leo Børnen

Johann Nicolaus
 Lørdag

Johann Nicolaus Lockes kvittering av 4. oktober 1748 for to leiekyr tilhørende Bønsnes kirke. Ettersom han i attesten er oppført som *Hans Nicolaj feldbereder*, er denne ikke skrevet av ham selv, men underskriften er hans egen. Legg merke til at han kaller seg *Johann Nicolaus Locke hamnor*.

met 1703-07, i sin tidligste ungdom, var organist i Arnstadt Neue Kirche (Bachkirche). Johann Nicolaus Lockes foreldre soknet til Oberkirche (Barfüsserkerche), men har nok likevel hørt Bach spille orgel.

Epilog

Johann Nicolaus var åpenbart kommet til Christiania etter påtrykk av sin eldre fetter, Johann Valentin Silgen, som også var fellbereder og kunne benytte ham som svenn. Her til lands var det neppe mange innflyttere fra Thüringen, som både da og nå må karakteriseres som et avsidesliggende område i Tyskland.

Etter at Johann Nicolaus begynte for seg selv, ser vi raskt at forretningsvirksomhet nok ikke var hans sterkeste side. Han opparbeidet seg hele tiden gjeld, og det kunne bare ende med fallitt. Hans overtagelse av Hamnor-gården i Hole endte heller ikke godt, da en bror av selgeren ikke ville la gården gå ut av familien.

Hva Johann Nicolaus livnærte seg av i sine siste år på Bekkelaget er uklart, men en gammel håndverker kunne vel bidra med litt av hvert i sitt gamle fag. Han etterlot seg i hvert fall ikke noe fattigmannsbo.

Johann Sebastian Bach (1685-1750) i 1746. Kopi av maleri etter Elias Gottlob Hausmann, det eneste portrettet som med sikkerhet forestiller Bach.

Johann Nicolaus Locke, født 1701 21/4 i Arnstadt, bgr 1768 7/12 på Bekkelaget i Østre Aker g1 (1725 21/9 i Aker) med Margrete Olsdatter Heldt, født ca 1690, bgr 1746 31/12 i Christiania g2 (1748 7/6 i N:hov) med Anne Henriksdatter Pjåka, døpt 1719 13/5 på Tyristrand, i live 1769

Barn i første ekteskap:

1. Anne Juliana, døpt 1726 29/7 i Moss, i Christiania 1769
2. Svend, døpt 1728 3/8 i Moss, bgr 1732 10/1 i Moss

3. Maren, døpt 1730 24/8 i Moss, i Flekkefjord 1769
g. Ulrik Christian Kruse, døpt 1734 21/7 i Chra, bgr 1790 24/4 i Chra, høker og borger i Flekkefjord/Chra
4. Margrete Marie, døpt 1732 3/11 i Moss, i Christiania 1769
g. Peter Halberg, født i Sverige, i Christiania 1789, mesterskomaker i Grubbegaten
5. Eva, døpt 1735 21/7 i Moss, bgr 1738 8/7 i Christiania

Barn i annet ekteskap:

1. Margrete, døpt 1748 15/7 i Hole, død 1821 8/6 i Østre Aker
g. (1768 19/3 i Christiania) Syver Christiansen Bekkelaget, født ca 1725, bgr 1813 6/3 i Østre Aker
2. Ingeborg, døpt 1749 6/12 i Hole, bgr 1767 7/9 i Østre Aker
3. Johan Fredrik, døpt 1751 19/4 i Hole, bgr 1753 12/1 i Hole
4. Anne Kirstine, døpt 1755 2/11 i Hole, bgr 1760 12/7 i Østre Aker
5. Johan Nicolai, døpt 1758 17/9 på Bekkelaget, bgr 1759 2/5 i Østre Aker
6. Cathrine Maria, døpt 1760 8/4 på Bekkelaget, død 1820 4/5 i Nordby i Ås
g. (1781 31/8 i Christiania, Garnisonsmenigheten) Christen Christensen Bekkevollen i Nordby i Ås, skredder, født ca 1749 i Ås, bgr 1808 19/1 i Ås

Utrykte kilder

Ministerialbøker for Aker, Christiania, Norderhov, Hole og Østre Aker.

Aker sorenskriveri: Skifteprotokoller.

Ringerike og Hallingdal sorenskriveri: Pantebøker, tingbøker.

Litteratur

Bürgerbuch der Stadt Arnstadt 1566-1699. Marburg an der Lahn (2011).

Høyendahl, Sten: En fallert Christiania-borger på Østre Hamnor i Hole. *Hringariki* nr 2/2007, s. 31-33.

Høyendahl, Sten: Fra Bekkelaget i Aker til Bekkevollen i Nordby. Cathrine Maria Lockes slekt og livsløp.

Slektsveven. Medlemsblad for Ski Slekthistorielag nr 2/2003, upaginert.

Nettsider

Nicolai Locke på Bekkelaget. *Digitalarkivets Brukarforum* # 25507, åpnet 6. november 2004 av Dag Brodin.

Ulrik Kruse i/fra Flekkefjord og Maren Nicolaisdatter. *Digitalarkivets Brukarforum* # 52268, åpnet 5. september 2007 av Sten Høyendahl.

Vorfahren Lukas Dieter Schuchardt - Submitter: Reiner Gerda Schuchardt - www.gedbas.de/person/show/1232599211

Den 7de Juli 1847*).

(Af C. u. Sundt).

Viisnok er jo Ringerige	Blomstervrimlen Dalen pryder,
Ikke selve Himmerige;	Fuglesang i Skoven lyder,
Men dog findes knap dets Lige	Sæterpigen Egnen fryder
Selv i Norges skønne Land.	Ved sin Luurs den høje Klang.
Se de høje Klippetinder!	Til Naturen Folket svarer,
Se, hvor spejklart Elven rinder!	Oldtids Kraft det stolt bevater,
Se, hvor venligt bly Rjerminder,	Trodser frejdigt Nød og Farer,
Krandse Tyrifjordens Strand!	Hævder end sin forbums Rang.

*) Forfattet i Anledning af Drammens Landboforenings 2det Halvaarsmøde paa Ringeriget og fremsagt af Forfatteren ved et Middagsgilde ovenanførte Dag paa Hønen Gaard.

Dikt av pastor C. U. Sundt, gjengitt i Den Norske Rigstidende 11. juli og Lillehammers Tilskuer 3. august 1847. Ytterligere ni vers ble opplest under middagsgildet på Hønen, og slutten lyder: *Skaal for Ringeriges Kvinder! Skaal for Ringeriges Mænd!*

Om Jonas Ramus og Iver Wiel

Eriksen, Anne: *Livets læremester. Historiske kunnskapstradisjoner i Norge 1650-1840*. Pax forlag (2020).

Anne Eriksen, professor i kulturhistorie ved Universitetet i Oslo, ga i 2020 ut en bok om historiske kulturtradisjoner i Norge. Her har Jonas Ramus (ca 1650-1716), sognepresten i Norderhov som har skrevet flere historiske verker, som ventelig fått sin plass. Mer overraskende er det at også Iver Wiel (1711-1756), fogd over Ringerike og Hallingdal, har fått sitt eget kapittel, og faktisk vies mer plass enn Jonas Ramus.

Jonas Ramus' forfatterskap er av vekslende kvalitet, og flere av hans arbeider ble da også utsatt for kritikk av samtidige toneangivende historikere som isendingene Tormod Torfæus og Arne Magnusson. Hans metode var å beskrive alle sentrale aktører som utenlandske, mens de her hjemme bekjempet kristendommen eller trengte hjelp utenfra til dens forsvar. Han nedtonte sterkt det nasjonale og lokale, de nordiske landenes makt og storhet var rett og slett ikke relevant. Som Eriksen skriver: «Hans sentrale anliggende er å skrive Norden, og særlig Danmark-Norge, inn i *Guds Kirkes Historie* og mer konkret inn i historien til det romerske kongedømmet.»

For oss på Ringerike er nok kapitlet om Iver Wiel mest interessant, en framstilling som selv sagt bygger på hans *Beskrivelse over Ringerikes og Hallingdalens Fogderie* fra 1743, svar på en spørsmålsundersøkelse. Denne kan sees som en forløper for den topografiske litteraturen som bredte seg i Norge i annen halvdel av 1700-tallet, lokale stedsbeskrivelser.

Eriksen påpeker at Wiel hendig dreide sine svar mot egne interesseområder: historie, tradisjoner og fornminner, mens økonomi og geografi kom i bakgrunnen. Han anvendte seg ofte av latinske sitater, i stor grad fra dikteren Ovid, og satte dermed leseren i forbindelse med den klassiske litteraturen.

Wiel roser Ramus' norgesbeskrivelse, men savner en historisk vinkling. Selv var han opp tatt av muntlig tradisjon, men uttrykte gjerne skepsis til *Bönder-Historier* og *Aniles Fabulas* (gamle koners fabler) av tvilsomt innhold. Flere bønder hadde sett sjøorm i Steinsfjorden, men det faktum at dyrets størrelse varierte stort etter hvem som fortalte, fikk Wiel til *at troe, at ingen har seet den*. Og videre i humoristiske vendin-

Jonas Ramus.

ger: *Havde jeg flere store Vande i Fogderiet, havde jeg uden Tvivl flere Orme at skrive om; thi det findes vel intet stort Vand, hvor ej Bønderne sige at have seet Orme.*

Wiel så mangler i tidens kunnskap om historie og antikviteter, og vektla mulighetene til å få fram ny kunnskap basert på egne erfaringer. Han kunne til en viss grad lese runer, og var dermed i stand til å vurdere historiske tekster om bevarte gravhauger, steiner og inskripsjoner. Halvdanshaugen var uproblematisk, den var godt belagt av Snorre - men hva med haugen på Tanberg, der en kong Tane etter tradisjonen var gravlagt? Man kan lese mye mellom linjene i Wiels merknad: *Hvad Tid han har levet paa, seer man ikke noget Spor til i Historierne; men maaskee han maa have været en af de smaa Konger, huis Ihukommelse kan være uddød.*

Iver Wiel ble da også anerkjent i sin samtid ettersom han i 1751 ble innvalgt i det eksklusive Danske Selskab, *Det Kongelige Danske Selskab til den Nordiske Historiens og Sprogs Forbedring*. Han døde allerede i 1756, bare 45 år gammel, og etterlot seg en boksamling på over tusen bind og manuskripter av historisk-antikvarisk karakter.

Sten Høyendahl

Ringerike Slektshistorielag

Årsberetning 2020-21

Styret 2021:

Leder: Sten Høyendahl
 Nestleder: Grete Borgersrud
 Kasserer: Nils Elsrud
 Sekretær: Else Marie Eriksen
 Styremedlem: Bjørn Erik Strømsbråten
 Styremedlem: Marte Inger Stubberud
 1. varamedlem: May Britt Odden
 2. varamedlem: Ragnvald Lien

Revisor: Olaf Ingesen
 Redaksjonen: Sten Høyendahl
 Redaksjonen: Nils Elsrud
 Redaksjonen: Ole E. Yttri
 Redaksjonen: Marte Inger Stubberud
 Valgkomité: Anne-Berit Tuft
 Valgkomité: Nils Fransrud
 Valgkomité: Anne Kristin F. Tinding

Ringerike Slektshistorielag har 179 medlemmer ved utgangen av 2021.

Styret er uendret fra 2020 da det ikke ble avholdt årsmøte grunnet pandemien. I denne perioden har alle medlemsmøter og foredrag utgått av samme grunn.

Hringariki: Utgitt med to numre hvert år.

Utgivelser: Laget har utarbeidet avskrifter av alle begravelser i Norderhov i eldre tid, og har i 2021 lagt ut begravelseslister for hver av de seks kirkebøkene mellom 1740 og 1814 på lagets nettside.

Resultatregnskap pr 31. desember 2021

Regnskap 2021	Budsjett 2021	Regnskap 2020	Regnskap 2019	Budsjett 2022	Betalende Medlemmer			
Driftsinntekter	Driftsinntekter	Driftsinntekter	Driftsinntekter	Driftsinntekter	År	Forh	Ord	Tot
Kontingent	kr 38 100,00	kr 38 000,00	kr 38 562,93	kr 39 600,00	kr 38 000,00	2022	51	51
Kontingent forskudd	kr 15 300,00	kr 13 000,00	kr 15 495,00	kr 15 000,00	kr 13 000,00	2021	52	127 179
Gaver/tilskudd	kr 5 004,29	kr 3 000,00	kr 4 482,86	kr 4 094,63	kr 3 000,00	2020	50	128 178
Hringariki/publikasjoner	kr 450,00	kr 3 000,00	kr 1 705,00	kr 2 633,00	kr 3 000,00	2019	56	132 188
Data	kr 0,00	kr 0,00			kr 0,00	2018	78	95 173
Admin/annonser	kr 0,00	kr 0,00			kr 0,00	2017	58	113 171
Rente/Gebyr	kr 0,00	kr 100,00	kr 85,15	kr 132,24	kr 100,00	2016	57	114 171
	kr 58 854,29	kr 57 100,00	kr 60 330,94	kr 61 459,87	kr 57 100,00	2015	42	130 172

Regnskap 2021	Budsjett 2021	Regnskap 2020	Regnskap 2019	Budsjett 2022				
Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader				
Kontingent	kr 300,00	kr 0,00		kr 0,00				
Kontingent forskudd	kr 0,00	kr 0,00		kr 0,00				
Gaver/tilskudd	kr 0,00	kr 2 000,00		kr 2 000,00				
Hringariki/publikasjoner	kr 36 269,00	kr 36 000,00	kr 34 394,00	kr 33 803,00	kr 39 000,00			
Data	kr 4 769,58	kr 10 000,00	kr 13 592,45	kr 4 152,09	kr 8 000,00			
Admin/annonser	kr 0,00	kr 8 000,00	kr 10 690,00	kr 6 241,62	kr 7 500,00			
Rente/Gebyr	kr 13,00	kr 150,00	kr 50,00	kr 128,00	kr 150,00			
	kr 41 351,58	kr 56 150,00	kr 58 726,45	kr 44 324,71	kr 56 650,00			

Regnskap 2021	Budsjett 2021	Regnskap 2020	Regnskap 2019	Budsjett 2022				
Total	Total	Total	Total	Total				
Driftsresultat	kr 17 502,71	kr 950,00	kr 1 604,49	kr 17 135,16	kr 450,00			

Beholdning	01.01.2021	31.12.2021	Frimerker på lager		
Kasse	kr 0,00	kr 0,00	Pålydende	Antall	Total
Hønefoss sparebank	kr 195 371,86	kr 212 874,57	kr 1,00	10	kr 10,00
Sum beholdning	kr 195 371,86	kr 212 874,57	kr 2,00	12	kr 24,00
			kr 15,00	30	kr 450,00
Beholdning 31.12.2020	kr 212 874,57		kr 45,00	13	kr 585,00
Beholdning 01.01.2020	kr 195 371,86		kr 5,00	4	kr 20,00
Driftsresultat kontroll	kr 17 502,71		kr 16,00	2	kr 32,00
			Total		kr 1 121,00

05.01.22

Nils Elsrud
kasserer

Olaf Ingesen
revisor

Ringerike Slektshistorielag

Årsmøte 15. februar 2022

avholdt i Svenskestua, Ringerikes Museum

Sak 1: Godkjenning av frammøtte representanter. Vi var 21 stemmeberettigede.

Sak 2: Godkjenning av innkalling, sakliste, forretningsorden.

Innkallingen var offentliggjort på lagets hjemmeside, facebookside, Ringerikes Blad/Det skjer, samt sendt på e-mail til de medlemmene vi har e-mailadresse til. Godkjent.

Sak 3: Valg av møteleder. Sten Høyendahl ble valgt.

Sak 4: Valg av sekretær, samt to til å signere protokollen.

Else Marie Eriksen ble valgt som sekretær - Gudmund Bakke og Frøydis Marie Ruud til å signere protokollen.

Sak 5: Styret foreslår at perioden 2020-21 legges til grunn for årsberetningen. Godkjent.

Sak 6: Behandling av framlagt årsberetning. Sten Høyendahl leste årsberetningen. Godkjent.

Sak 7: Behandling av regnskap 2020-21 i revidert stand, samt budsjett for kommende periode.

Nils Elsrud redegjorde for regnskapet og budsjett for 2022. Godkjent.

Sak 8: Behandling av øvrige forslag og saker, herunder forslag til vedtektsendringer.

§ 4: Setningen «Genealogisk Datasentral Ringerike (GDSR) skal være representert i styret» ble strøket.

§ 6: Ny ordlyd: «Valgkomiteen består av to medlemmer og ett varamedlem. Hvert medlem har en valgperiode på to år slik at bare ett medlem i komiteen er på valg hvert år. Varamedlem er på valg hvert år.» Vedtaket ble gjort gjeldende ved valgene på dette årsmøtet.

§ 8: Som en konsekvens av endringen i § 4 ble § 8 vedtatt strøket i vedtektene.

De etterfølgende §§ 9 og 10 i vedtektene ble således hhv §§ 8 og 9 som følge av at § 8 i vedtektene ble strøket.

Sak 9: Valg av styre mm.

Leder: Sten Høyendahl (1 år)

Nestleder: Ole E. Yttri (2 år)

Kasserer: Nils Elsrud (1 år)

Sekretær: Anne Kristin Formodalen Tinding (2 år)

Styremedlem: Bjørn Strømsbråten (1 år)

Styremedlem: Marte Inger Stubberud (2 år)

Varamedlem: May Britt Odden (1 år)

Varamedlem: Else Marie Eriksen (2 år)

Revisor: Olaf Ingesen (2 år)

Valgkomité: Ellen Gilhuus (2 år)

Bjørn Einar Røed (1 år)

Odd P. Solstad (varamedlem, 1 år)

Alle enstemmig valgt.

Sak 10: Eventuelt.

Sten Høyendahl redegjorde for Preben Johannessens avgang 1. mars som styrer ved Ringerikes Museum og etterfølgeren Marthe Hommerstads tiltredelse 25. april.

Sten Høyendahl takket Preben Johannessen for godt samarbeid i mange år, og overrakte en liten erkjentlighet på lagets vegne.

Etter årsmøtet holdt Nils Elsrud et foredrag om eldre tider i Ådal.

Gudmund Bakke
(sign.)

Frøydis Marie Ruud
(sign.)

Vedtekter for Ringerike Slektshistorielag

Startet 7. februar 1985.

§ 1 FORMÅL

Ringerike Slektshistorielag har som formål:

- Å spre kunnskap om og øke interessen for slektsgransking
- Å samle, bearbeide og publisere opplysninger om slekter fra Ringerike og omegn

§ 2 MEDLEMSKAP

Alle interesserte kan bli medlem ved å betale kontingenten.

Laget har følgende medlemskategorier:

- Årsbetalende medlemmer
- Livsvarige medlemmer (adgang til nyttegning er nå opphørt)
- Æresmedlemmer

§ 3 VIRKSOMHET

For å nå formålet kan laget alene eller sammen med andre lag:

- Arrangere møter med eller uten foredrag
- Utgi slektshistorisk materiale gjennom artikler i medlemsblad eller i andre media
- Samle inn slektshistorisk materiale og gjøre dette tilgjengelig for publikum i elektronisk form

§ 4 LEDELSE

Ringerike Slektshistorielag ledes av et styre på seks representanter med to vararepresentanter.

Leder, nestleder, sekretær og kasserer velges ved særskilt valg.

De øvrige styrerepresentanter og vararepresentanter kan velges under ett.

Alle disse valg gjelder for to år. Halvparten av styret står på valg annet hvert år.

Styret holder møter når lederen finner det nødvendig eller når minst to andre medlemmer av styret krever dette.

Styret er beslutningsdyktig når minst tre medlemmer av styret er til stede, derav leder eller nestleder.

Varamedlemmene innkalles til styremøtene.

Styret oppnevner arbeidsgrupper som anses nødvendig for lagets arbeid.

Styret kan utnevne spesielt fortjente personer til æresmedlemmer. Vedtaket må være enstemmig.

§ 5 ÅRSMØTET

Årsmøtet er lagets høyeste myndighet.

Ordinært årsmøte holdes innen utgangen av februar hvert år og innkalles med minst fire ukers varsel ved kunngjøring i lokalavisen. Saker som ønskes behandlet på årsmøtet, må være sendt styret innen to uker før årsmøtet.

Årsmøtet skal behandle:

- Valg av dirigent og referent
- Årsberetning - Revidert regnskap - Innmeldte saker
- Fastsettelse av kontingent
- Valg på styrets medlemmer
- Valg på et medlem i valgkomiteen

Ekstraordinært årsmøte sammenkalles hvis styret finner det nødvendig eller dersom minst 10% av medlemmene krever det. Det sammenkalles med minst åtte dagers varsel og skal kun behandle saker som er nevnt i innkallingen.

§ 6 VALGKOMITEEN

Valgkomiteen består av to medlemmer og ett varamedlem. Hvert medlem har en valgperiode på to år slik at bare ett medlem i komiteen er på valg hvert år. Varamedlem er på valg hvert år.

§ 7 HRINGARIKI

Medlemsbladet Hringariki utgis av en redaksjonskomite på tre medlemmer.

Redaksjonskomiteen utpekes av styret. En representant fra redaksjonskomiteen deltar i styrets møter uten stemmerett.

§ 8 VEDTEKTSENDRINGER

Vedtektsendringer kan kun vedtas på et ordinært årsmøte og dersom minst to tredeler av de frammøtte medlemmer stemmer for endringene.

§ 9 OPPLØSNING

Oppløsning av Ringerike Slektshistorielag kan bare skje når minst 2/3 av de frammøtte medlemmer vedtar dette på et årsmøte. Det samme årsmøte bestemmer hvordan lagets arkiv og aktiva skal disponeres.

Disse vedtekter er vedtatt av Ringerike Slektshistorielag på årsmøte 15. februar 2022.

Da Pommernsmeden satte knyttneven foran Solberg på Stein

Ved kontrakt av 10. mars 1858 ble plassen Pommern festet bort til Kristian Knudsen og hans hustru Marthe Olsdatter. Det var i Gabriel Fougners tid på Stein, men Kristian fortsatte som før da Johannes Solberg overtok gården. Han var født i 1833, og hadde i en lang mannsalder stilling som smed på Stein og bruker av plassen.

Kristian Pommern levde til han var 103 år gammel, og var en meget aktet mann i bygden. På sine siste år flyttet han fra Pommern til en villa ved Vik som en av hans sønner hadde kjøpt. Der i villaen feiret han sin 100-årsdag. Jeg var der borte og intervjuet ham, men noe større fikk jeg ham ikke til å fortelle. Nøkkelen til Pommernstua hadde han i en snor om halsen - kom ikke der! Pommern var hans så lenge han var til.

Etter kontrakten fra 1858 skulle Kristian betale 16 speciedaler i årlig avgift, og beløpet skulle avgjøres med arbeide etter beregning, 24 skilling pr. sommerdag og 20 skilling for vinterdag.

Enda i dag blir Pommernsmeden ofte nevnt, og alltid med vennlige ord. «Han Kristian i Pommern var en mann som kunne si meninga si også til sjømannen», var en setning jeg hørte her om dagen av Olaf Eriksen (født 1888), som all sin dag har bodd enten på en Steinsplass eller i nærheten av Stein.

Solberg satte ham også høyt. Kristian var ikke den som krøp, men han benyttet sin evne til å si fra. En dag mens folkene, deriblant Olaf Eriksen, holdt på med treskingen, kom Solberg ned til dem, og det ble en diskusjon mellom han og Kristian. Årsaken var at Solberg ga bud om at Kristian ikke skulle få ved lenger, kanskje fordi han ikke brukte plassen lenger. Etter en del kjeftesmelling gikk Solberg oppover mot gården. Kristian sto i en slags utgangsstilling med handa på kneet. Med ett dro han etter, og nådde godseieren igjen oppe i bakken. Kristian tok Sol-

Pommernsmeden fotografert ca 1900.

berg i skulderen, snudde han mot seg, og folkene kunne se at han holdt knyttneven mot ansiktet til Solberg.

Gårdsfullmektigen beundret Kristians oppreden. Om kvelden samme dag ble etter Solbergs ordre et stort lass ved kjørt ned til Pommern.

Bygdehistorikeren Jon Guldal (1885-1958), også kjent som Varg Villvoll, har etterlatt seg et stort materiale av eldre dokumenter og egne opptegnelser som oppbevares i Hole bygdearkiv. Denne historien bygger på hans korrespondanse med Norsk Folkemuseum om arbeiderminner, og er lett redigert. Om Pommernsmeden kan ellers leses i Hole bygdebok II, s. 529-30. Det framgår også av bygdeboka at Johannes Solberg, eieren av Stein, ikke alltid viste synderlig respekt for sine husmenn.

Øverst: Pommern, en plass under Stein i Hole.. Maleri av Johan Møller.

Nederst: Dyreliv på Steinssletta, sett fra et kjøkkenvindu
fire hundre meter nord for Pommern. Foto: Kari Telste.

Avs.
Ringerike Slektshistorielag
v/ Nils Elsrud
Paasche Aasensvei. 26
3514 Hønefoss.